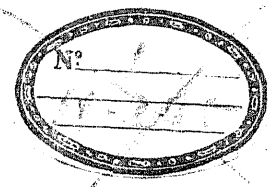

~~26.8.77~~
~~12~~

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Remido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. J. C. 16 N. 8.

~~17-6-17~~

R. 3342

PALLADII

RUTILII TAVRI

AEMILIANI, VIRI
ILLVSTRIS,

DE

RE RVSTICA

LIBRI XIII.

VIRTUTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGV DVNI,
1541.

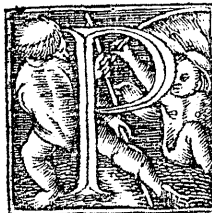
PALLADII

RUTILII TAVRI AEMILIANI VIRI ILLUSTRIS, DE RE RUSTICA.

LIBER I.

De præceptis rei rusticæ.

TIT. I.

PARS est prima prudentiæ ipsam, cui præcepturus sis, æstimare personam. Neq; enim formator agricole debet artibus, et eloquentia rhetores æmulari: quod à plerisq; factū est: qui dum disertè loquuntur rusticis, affecuti sunt, ut eorum doctrina nec a disertissimis possit intelligi. Sed nos recidamus præfationis moram, ne, quos reprehendimus, imitemur. Dicendum autem nobis est (si diuina fauerint) de omni agricultura, & pascuis, & edificijs rusticis, secundum fabricandi magistros, eorumq; inuentionibus, & omni genere eorum, quæ uel facere, uel nutrire oportet agricolam ratione uoluptatis, & ususfructus, suis tamen temporibus per uniuersa distinctis. sanè in primis hoc seruare constitui, ut eo mense, quo ponenda sunt singula, cum sua omni exequar disciplina.

De quatuor rebus, quibus agricultura consistit.

TIT. II.

PRIMO igitur eligendi, & bene colendi agroratio quatuor rebus constat, aere, aqua, terra, industria. Ex his tria naturalia, unum facultatis, & uoluntatis. Naturæ est, quod in primis spectare oportet, ut eis locis, quæ

A d z colere

colere destinabis, aer sit salutaris, & clemens, aqua salu-
bris, & facilis, uel ibi nascens, uel adducta, uel imbre colle-
cta, terra uero fecunda, & situ commoda.

De aeris probatione.

TIT. III.

AERIS igitur salubritatem declarant loca ab infi-
mis uallibus libera, & nebularum noctibus absoluta, &
habitorum considerata corpufcula, si eis color sanus, ca-
pitis firma sinceritas, inoffensum lumen oculorum, purus
auditus, & si fauces commeatum liquidæ uocis exercent.
Hoc genere benignitas aeris approbatur. His autem con-
traria noxium cœli illius spiritum confitentur.

De aqua probanda.

TIT. IIII.

AQUAE uero salubritas sic agnoscitur. Primum ne
à lacunis, aut à palude ducatur, ne de metallis originem su-
mat, sed sit perspicui coloris, neq; ullo aut sapore, aut odo-
re uitietur, nullus illi limus insidat, frigus tepore suo mul-
ceat, æstatis incēdia frigore moderetur. Sed quia solent his
omnibus ad speciem custoditis occultiorē noxam teclior ser-
uare natura, ipsam quoq; ex incolarum salubritate nosca-
mus, si fauces bibentium puræ sunt, si saluo capite, in pul-
monibus, ac thorace aut nulla est, aut rara causatio. Nam
plerūq; has noxas corporis ad inferiorē partē, quæ supra
sunt corrupta demittūt ut uitiatō capite ad pulmones, uel
stomachū morbi causa decurrat, tūc culpandus aer potius
inuenitur. Deīde si uēter, aut uiscera, uel latera, uel renes
nullo dolore, aut inflatione uexentur, si uitia nulla uesicæ
sūt. Hæc, atq; his similia si apud incolas pro maiori parte
cōstare uideris, nec de aere aliqd, nec de fōtibus suspiceris

De qualitate terrarum.

TIT. V.

IN terris uero querenda fecunditas. Ne alba, et nu-
da sit gleba, ne macer sabulo sine admisione terreni, ne

creta

creta sola, ne arena squallentes, ne iciuna glareæ, ne au-
rosi pulueris lapidosa macies, ne salsa, uel amara, ne uli-
ginosa terra, ne tofus arenosus, atq; ieiunus, ne uallis ni-
mis opaca, & solida. Sed gleba putris, & ferè nigra, &
ad tegendam se gramini sui crate sufficiens, aut musti co-
loris, quæ etsi rara sit, tamen pinguis soli adiunctione glu-
tinetur. Quæ protulerit nec scabra sint, nec retorrída,
nec succi naturalis egentia ferat. Quod frumentis dandis
utile signum est, ebulum, iuncum, calamum, gramen, trifolium
non macrum, rubos pingues, pruna syluestria. Color
nãq; nõ magnopere querendus est, sed pinguedo, atq; dul-
cedo. Pingue sic agnoscis: Glebam paruulã dulci aqua cõ-
spergis, & subigis si glutinosa est, & adhæret, constat illi
inesse pinguedinem. Item scrobe effossa, & repleta, si su-
perauerit terra, pinguis est: si defuerit, exilis: si cõuenerit
æquata, mediocris. Dulcedo autē cognoscitur, si ex ea par-
te agri, quæ magis displicet, glebã fictili uase dulci aqua
madefactã iudicio saporis explores. Vineis quoq; utilem
per hæc signa cognosces. Si coloris, & corporis rari ali-
quatenus, atq; resoluti est. Si uirgulta, quæ protulit, leuia,
nitida, procera, fecunda sunt, ut pyros syluestres, pru-
nos, rubos, cæteraq; huiusmodi, neq; intorta, neq; sterilia,
neq; macra exilitate languentia. Situs uero terrarū neq;
planus, ut stagnet: neq; præruptus, ut defluat: neq; obru-
tus, ut in imi deiecta ualle subsidat: neq; arduus ut tēpesta-
tes immodicè sentiat et calores. Sed ex his omnibus utilis,
semper est æquata mediocritas, & uel cãpus apertior, &
humorē pluuiũ cliuo fallēte subducens, uel collis molliter
per latera inclinata deductus, uel uallis cum quadam mo-
deratione, & aeris laxitate submissa, uel mons alterius cul-
minis defensus obiectu, & à molestioribus uentis aliquo

liber auxilio, uel sublimis asper, sed nemorosus, & herbicus. Sed cum sint genera terrarum plurima, ut pinguis, aut macra, spissa, uel rara, sicca, uel humida, & ex his pleraque uitiosa, tamen propter seminum differentiam sepe necessariam maxime, sicut supra dixi, eligendus est pinguis, ac resolutus ager, qui minimum laborem poscit, & fructum maximum reddit. Secundi meriti est spissus, qui labore quidem maximo, tamen ad uota respondet. Illud uero deterrimum genus est, quod erit siccum simul, & spissum, & macrum, uel frigidum: qui ager postiferi more fugiendus est.

De industria, & necessarijs ad rura
sententijs.

TIT. VI.

SE D ubi hæc, quæ naturalia sunt, neque humana opè curari possunt, diligentius estimaueris, exequi te conuenit partem, quæ restat industriæ: cuius hæcerit cura uel maxima, ut has, quas subieci, ex omni opere rustico in primis debeas tenere sententias. Præsentia domini prouectus est agri. Color terræ non magno opere desyderetur, quia bonitatis incertus est autor. Genera omnium surculorum, uel frugum præclara, sed terris tuis experta committe. In nouo enim genere seminum, ante experimentum non est spes tota ponenda. Locis humidis semina citius, quam siccis degenerant, quare subinde succurrat electio. Ferrarij, lignarij, doliorum, cuparumque factores necessario habendi sunt, ne à labore solenni rusticos causa desyderandæ urbis auertat. Locis frigidis à meridie uineta ponantur, calidis à septentrione, temperatis ab oriente, uel (si necesse sit) occidente. Operarum ratio unum modum tenere non potest in tanta diuersitate terrarum, & ideo soli & provincie consuetudo faciliè ostendit, qui numerus unam

unamquaque rem faciat, siue in surculis, siue in omni genere satorum. Quæ florent, constat non esse tangenda. Bene eligi serenda non possunt, nisi hoc officium prius eligens assumat, in rebus agrestibus maxime officia iuuentis congruunt, imperia seniorum. In uitibus putandis tria consideranda sunt, fructuum spes, successura materies, locus qui seruet, ac reuocet. Vitem si maturius putes, plura sarmenta, si seruis, fructus plurimos consequeris. De locis deterrimis sicut arbores, ita uites conuenit ad meliora transferre. Post bonam uindemiam strictius, post exiguam latius puta. In omni opere inserendi, putandi, ac recidendi, duris, & acutis utere ferramentis. In uite, uel arbore quæ facienda sunt, perage ante apertionem floris, & gemme. In uineis aratro prætermissa fossor emendet. Locis calidis, siccis, apricis, pampinandum non est, cum magis uitis optet operiri. Et ubi uineas uulturnus exurit, aut flatus aliquis regionis inimicus, uitem tegamus straminibus uel aliunde quæsitis. Ramus letus, uiridis, & sterilis in media olca abscindendus est, uelut totius arboris inimicus. Sterilitas, & pestilentia æquo modo fugiendæ sunt. In pastinato solo inter nouellas uites omnino nihil est conserendum. Græci iubent exceptis caulibus, tertio anno quæ libebit, iniungere. Omnia legumina Græcis autoribus, seri iubentur in sicca terra, faba tantummodo in humida debet sparagi. Domino, uel colono confinia possidenti, qui fundi, uel agrum suum locat, damnis suis, ac litibus studet. In agro periclitantur interiora, nisi colantur extrema. Omne triticum in solo uliginoso post tertiam sationem in genus siliginis commutatur. Tria mala æquè nocent, sterilitas, morbus, uicinus. Qui terra sterilem uineis occupat, & laboribus suis, & sumptibus est inimicus. Campi largius uinum, col

les nobilius ferunt. Aquilo uites sibi obiectas foecundat, auster nobilitat. Ita in arbitrio nostro est, utrum plus habeamus, an melius. Neceſſitas feriſ caret. Quamuis temperatis agris ferendum ſit, tamen ſi ſiccitas longa eſt, ſemina locata tutius in agris, quam in horreis ſeruabuntur. Via malicia aequè & uoluptati, & utilitati aduerſa eſt. Qui agrum colit, grauem tributis creditorem patitur, cui ſine ſpe abſolutionis aſtrictus eſt. Qui arando crudum ſolum inter ſulcos reſequit, ſuis fructibus derogat, terræ ubertatè inſamat. Foecundior eſt culta exiguitas, quam magnitudo neglecta. Nigras uites omnino repudies, niſi in prouincijs, in quibus eius generis quo acinaticium fieri cõſueuit. Longius adminiculum uitis incrementa producit. Teneram, & uiridem uitem ferri acie ne recidas. Omnis incifura ſarmenti auertatur à gemma, ne eã ſtilla, quæ flure cõſueuit extinguat. Pro macie, uel ſoliditate uitium nutrienda ſarmenta putator inuigat. Terra profunda (quod Græci aſſerunt) oleæ grâdes arbores efficit, fructus minores, & aquatos, ac ſeros, magiſq; amurcæ proximos. Aër oleas tepidus inuat, & uentus mediocriſ ſine ui, & horrore perſtabilis. Vitis, quæ ad iugum colitur, per ætatem ad hoc perducenda eſt, ut locis moleſtioribus quatuor pedibus a terra, placidioribus uerò ſeptem ſummitas eius inſurgat. Hortus, qui cælo clementi ſubiacet, & fontano humore percurritur, propè eſt, ut liber ſit, & nullam ferendi diſciplinam requirat. Subligatio acerbis uuis ſacienda eſt, quando excutiendi, aut rumpendi acini nulla formido eſt. Ligatura in uitibus locum debet mutare, ne unum ſemper aſſiduitas conterat uinculorum. Foſſorem ſi apertus uitis oculus uiderit, cecabitur ſpes magna uindemiæ, & ideo, dum eſt clauſus, foliatur. Terræ altitudinem

nem cum foecunditate, ſi ad frumenta, duobus pedibus explora: quatuor uerò, ſi ad arbuſta, uel uites. Vitis nouella ut facilè incrementum culta conſequitur, ita interitum celerem, ſi negligatur, incurrit. Modum tene æſtimaris facultatibus tuis in aſſumptione culturæ, ne ſuperatis uiribus, excedente meſſura, turpiter deſeras, quod arroganter aſſumis. Semina pluſquam annicula eſſe nõ debèt, ne uetuſtate corrupta non prodeant. Frumentum collis quidem grano robuſtius, ſed meſſuræ minus reſundet. Omnia, quæ ſeruntur, creſcente luna, & diebus tepidis ſunt ſerenda: nam tepor euocat, frigus includit. Si tibi ager eſt ſoluis inutilibus tectus, ita eum diuide, ut loca pingua puras reddas nouales, loca ſterilia ſyluis tecta eſſe patiaris, quia illa naturali ubertate reſpõdent, hæc beneficio letantur incendiij. Sed ſic urenda diſtingues, ut ad incenſum agrum poſt quinquennium reuertaris: ita efficies, ut æqualiter uel ſterilis gleba cum foecunda contendat. Græci iubèt oliuã, cum plantatur, & legitur, à mundis pueris, atq; uirginibus operandum. credo recordati arbori huic eſſe præſulem Caſtitatè. Nomina frumentorum ſuperſuum eſt præcipere, quæ aut loco ſubinde, aut ætate mutantur. Hoc ſatis eſt, ut eligamus præcipua in ea regione, quam colimus, uel exploremus aduecta. Lupinus, & uicia pabularis, ſi uirides ſuccidantur, & ſtatim ſupra ſectas eorum radices aretur, ſtercoris ſimilitudine agros foecundant, quæ ſi exaruerint antè, quam proſcindas, in his terra ſuccus auferitur. Ager aquoſus pluſ ſtercoris quærit, ſiccus minus. Calidis, maritimis, ſiccis, apricis, campeſtribus locis omne opus uinearum maturius inchoetur, frigidis, mediterraneis, humidis, opacis, montanis locis tardius, quod nõ ſolū de meſſibus, aut diebus dixerim, ſed etiã de horis operamur.

di. Omne opus rusticū, cum sicri precipitur, neq; cito est, si ante quindecim dies, neq; tardē, si post quindecim fiat. Frumenta omnia maxime letantur patenti campo, & soluto, & ad solē recliui. Spissa, & cretosa, & humida terra bene far, & triticū nutrit: ordeū agro soluto delectatur, & sicco, nam in lutofo sparsum moritur. Trimestris satio locis frigidis & niuosis conuenit, ubi qualitas æstatis humecta est, cæteris raro respōdet euctu. Semen trimestre locis tepidis melius respondebit, si seratur autūno. Si necessitas coget in falsa terra aliquid operari, extremo autumno plantanda est uel conferenda, ut malitia eius hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terre dulcis, uel arenæ subijciendum est, si illi uirgulta committimus. Seminarium mediocri terra instituire debemus, ut ad meliōrē quæ facta fuerint, transferantur. Lapides, qui insuper sunt, hyme rigent, æstate seruescunt, idcirco satis, arbutis, & uitibus nocent. Terra, quæ circa arbores mouetur, ita est uicibus permutanda, ut ei, quæ in summo fuerat, ima succedat. In letandis arboribus crates faciemus, terram prius trunco amouentes, & mox letamen, ut sic opus naturæ beneficio alternante cumuletur. Agri præsulem non ex dilectis, & tenerē educatis seruulis ponas, quia fiducia præteriti amoris impunitatem culpæ præsentis expectat.

De agri electione, uel situ. TIT. VII.

IN eligendo agro, uel emēdo consyderare debebis, ne bonum naturalis fœcūditatis colentium deprauauerit inertia, & in degeneres surculos uber soli stracis expenderit, quod quamuis emendari possit insitione meliorum, tamen harum rerum sine culpa melior usus est, quàm cum spe corrigendi serus euentus. In seminibus ergo frumētorum præsens emendatio poterit esse. In uineis maxime consyde

consyderandum, atq; uitandum est, quòd pleriq; fecerunt studendo famæ tantum, & latitudini pastinorum, semina uitium statuentes, uel sterilia, uel saporis indigni, quòd grandi tibi labore constabit, ut corrigas, si agrum compares uitijis talibus occupatū. Positio ipsius agris, qui eligendus est, ea sit. In frigidis prouincijs orienti, aut meridiano lateri ager esse debet oppositus, ne alicuius magni montis obiectu, his duabus partibus exclusis algore rige scat. aut per partē septentrionis remoto, aut per occidentis in uesperā sole dilato. In calidis uero prouincijs, pars potius septentrionis optanda est, quæ & uilitati, & uoluptati, & saluti æqua bonitate respondeat. Si uicinus est fluuius, ubi statuimus fabrica sedem parare, eius debemus explorare naturam, quia plerunq; quod exhalat, inimicum est, à quo (si talis sit) cōueniet refugere conditorē. Palus tamen omni modo uitanda est, præcipue quæ ab austro est, uel occidente, & siccare consueuit, æstate propter pestilentiam, uel animalia inimica, quæ generat.

De ædificio. TIT. VIII.

AEDIFICIUM pro agri merito, & pro fortuna domini oportet institui: quòd plerunq; immodicè sumptū difficilius est sustinere, quàm cōdere. Ita igitur estimāda est eius magnitudo, ut si aliquis casus incurrerit, ex agro, in quo est, unius anni, aut ut multū biēnij pēsione reparetur. Ipsius autem prætorij situs sit loco aliquatenus erectiore, & sicciorē, quàm cætera, & propter iniuriam fundamentū, & ut lato fruatur aspectu. Fundamēta autē hoc modo ponēda sunt, ut latiora sint ex utraq; parte semipedis spatium, quàm parietes insup struēdi corpus increset. Si lapis, uel tofus occurrat, facilis causa est collocādi, in quo sculpi tantū fundamēti forma debebit, unius pedis alti

dis altitudine, uel duorum. Et si solida, uel cōstructa inuenietur argilla quinta, uel sexta pars altitudinis eius, quæ supra terram futura est, fundamentis deputetur: quod si terrā laxior fuerit, modo maioris altitudinis obruantur, donec munda sine ruderum suspitione occurrat argilla, quæ si omnino desit, quartam mersisse sufficiet. Studendum prætereā ut hortis, & pomarijs cingi possit, aut pratis. Sed totus fabricæ tractus unius lateris longitudine, in quo frons erit, meridianam partem respiciat, in primo angulo excipiens ortum solis hyberni, & paululum ab occidente auertatur hyemali. Ita proueniet, ut per hyemem sole illustretur, & calores eius æstate non sentiat.

De hybernis, & æstiuis mansionibus,

& pauimentis.

TIT. IX.

FORMA tamen debet esse eiusmodi, ut ad habitationem breuiter collectas & æstati, & hyemī prabeat mansiones. Quæ hyemī parantur ita sint constitutæ, ut possit eas hyberni solis totus propemodum cursus hilarare. In his pauimenta opportuna esse debebunt. Primum in fabricis planis earū obseruandum est, ut æqualis, & solida cōtignatio fiat, ne gradus ambulantium tremorem fabricæ titubantis excutiat. Deinde ut axes quernæ cum æsculeis non misceantur. Nam quercus humore cōcepto, cū se cœperit siccare, torquetur, & rimas in pauimēto faciet: æsculus autē sine uicio durat. Sed si quercu suppetente æsculus desit, subtiliter quercus siccet, & transuersus, atq; directus duplex ponatur ordo tabularum, clauis frequentibus fixus. De cerro, aut fago, aut farno diuissime tabulata durabunt, si stratis super paleis, uel silice, humor calcis nufquam ad tabulati corpus accedat. Tunc super statuminibus rudus, id est saxi cōtusi duas partes, & cum una calcis tempera

temperatæ cōstitues. Hoc cū ad sex digitorum crassitudinem feceris, & regula exploraueris æquale, si loca hyemalia sunt, tale pauimētu debebis imponere, in quo uel nudis pedibus stantes ministri hyeme non rigescant. Inducto itaq; rudere uel testaceo pauimēto, cōgestos, & calcatos spisse carbones cum sabulone, & fauilla, & calce permisces, & huius impensæ crassitudinem sex uncijis iuebis imponi: quod ex æquatam nigra pauimenta formabit, & si qua fundentur ex poculis, uelociter rapta defugent. Sed si æstiuæ mansiones sunt, orientem solstitialem, & partem septentrionis aspiciant, & uel testaceum (sicut supra diximus) accipiant pauimentum, uel marmora, uel tesseras, uel scutulas, quibus æquale reddatur angulis, lateribusq; coniunctis. Si hæc deerūt, supra marmor tusum cernatur, aut arena cum calce inducta leuigetur.

De calce, & arena.

TIT. X.

PRAETEREA scire est necessariū constructi, quæ calcis, & arenæ natura sit utilis. Arenæ ergo substantiæ genera sunt tria, nigra, caua, rufa: omnium præcipue rufa melior: meriti sequentis est cana: tertium locum nigra possidet. Ex ijs, quæ compressa manu edit stridores, erit utilis fabricanti. Item si panno, uel linteo candidæ uestis inspersa, & excussa nihil maculæ reliquerit, aut sordis, egregia est. Sed si fossilis arena non fuerit, de fluminibus, aut glareis, aut littore colligetur. Marina arena tardius siccatur, & ideo non continuè, sed intermissis temporibus construenda est, ne opus onerata corrumpat, camerarum quoq; tectoria falso humore dissoluit. Nam fossiles arenæ cementitijs parietibus, & cameris celeri siccitate utiles sunt melioresq; si statim, cū effossæ sūt, calcis misceantur. nam diuino sole, aut pruina, aut imbre uanescent. Fluuiales testæ

ales tectorijs magis poterunt conuenire. Sed si uti necesse sit maris arena, erit commodum prius eā lacuna humoris dulcis inmergi, ut uitium salis aquis suauibus elota deponatur. Calcem quoq; ex albo saxo duro, uel tiburino, aut columbino fluuiali coquemus, aut rubro, aut spongia, aut marmore. Postremo quæ erit ex spisso, & duro saxo, structuris cōuenit: ex fistuloso uero, aut molliori lapide, tectorijs adhibetur utilius. In duabus arenæ partibus calcis uana miscenda est. In fluuiali uerò arena si tertiam partem testæ cretæ addideris, operum soliditas mira præstabitur.

De lateritijs parietibus. TIT. XI.

QUOD SI lateritios parietes in prætorio facere uolueris, illud seruare debebis, ut perfectis parietibus, in summitate quæ trabibus subiaccbit, structura testacea cū coronis prominentibus fiat sesquipedali altitudine, ut si corruptæ tegulæ, aut imbrices fuerint, parietem non possint stillicidia penetrare per pluuiam. Deinde prouidentum est, ut siccis, & asperatis parietibus lateritijs inducatur tectorium, quod humidis, ac leuibus adherere non poterit, & ideo tertio eos prius debebis obducere ut tectorium sine corruptione suscipiant.

De lumine & altitudine. TIT. XII.

IN PRIMIS studendum est in agresti fabrica, ut multa luce clarescat: deinde ut partes temporibus diuisas, sicut supra dixi, cōgruis partibus offeramus, id est æstiuas septentrioni, hybernas meridiano, urnas, & aut umnales orienti. Mensura uerò hæc seruanda est in triclinijs, atque cubiculis, ut quanta latitudo, & longitudo fuerit, in unum computetur, & eius mediocris in altitudinem conseratur.

De ca

De cameris cannicijs. TIT. XIII.

CAMERAS in agrestibus ædificijs ex ea materia utilius erit formare, quæ facile inuenietur in uilla. Itaque aut tabulis faciemus, aut cānis, hoc genere. Asseres ligni Gallici, uel cupressi directos, & æquales constituemus in eo loco, ubi camera faciendæ est, ita ordinatos, ut inter se sesquipedalis mensura sit uacua. Tunc eos catenis ligneis ex iunipero, aut oliua, aut buxo, aut cupresso factis ad contignationem suspendemus, & binas inter eos perticas dirigemus tomicibus alligatas. Postea palustrem cannam, uel hanc crassiore, quæ in usu est, contusam facta, & strictim iuncta crate subnectimus, & per omne spatium cum ipsis asserebus, & perticis alligamus. Dehinc primò impesa pumicea induemus, & trulla æquabimus, ut inter se cannarum membra constringat. Post arena, & calcem æquabimus. Tertio tusi marmoris puluerem mistum cum calcem ducemus, & poliemus ad summum nitorem.

De opere albario. TIT. XIII.

OPVS quoq; albarium sæpe delectat, cui calcem debemus adhibere, cum multo tempore fuerit macerata: ergo ut utile probes, ascia calcem quasi lignum dolabis. Si nusquam acies eius offenderit, & si quod ascia adheret, fuerit molle, atq; uiscosum, constat albarijs operibus conuenire.

De tectorijs. TIT. XV.

PARIETVM uerò tectura sic fiet fortis, & nitida. Prima trullis frequenter inductio. Cū siccare cœperit, iterum inducatur, ac tertio. Post hæc tria coria ex marmoreo grano cooperiatur ad trullam. Quæ inductio antè tantum subigenda est, ut rutrum, quo calx subigitur, mundum leuemus. Hæc quoq; marmoris grani inductio cum siccare cœperit, aliud corium subtilius oportet imponi: sic & solidum

et soliditatem custodiet, et nitorem.

De uitanda ualle.

TIT. XVI.

VITANDVM est autem, quod plerique fecerunt aquae causa, uillas in infimis uallibus mergere, et paucorum dierum uoluptatem praeferre habitatorum salutis: quod etiam magis metuemus, si prouincia, quam colimus, de morbis aestate suspecta est. Cui si fons desit, aut puteus, cisternas construere conueniet, quibus omnium conduci possit aqua tectorum. Fiunt autem hoc modo.

De cisternis, & maltha frigida.

TIT. XVII.

SIGNINIS parietibus magnitudo ea, cui delentaris, et sufficis, construatur, longior magis, quam latior. Huius solum alto rudere solidatum relicto fusoris loco testacei pauimenti superfusione leuigetur. Hoc pauimentum omni cura cedendum est ad nitorem, et lardo pingui decocto assidue perfricandum. Quod ubi deducto humore siccatum est, ne rimis in aliqua parte findatur, etiam parietes simili corio uelentur obducti, et ita post diutiurnam, et solidam siccitatem, aquae praebatur hospitium. Anguilas sane, piscesque fluuiales mitti in his, pascique conueniet, ut horum natatu aqua stans agilitatem currentis imitetur. Sed si aliquando in quocunque loco pauimenti, uel parietis tectura succumbat, hoc genus malthae adhibebimus, ut humor in exitum nitens possit includi. Rimas, et lacunas cisternarum, et piscinas, uel puteos sarcinemus hoc genere, et si humor per saxa manabit, picis liquidam quantum uolueris, et tantundem sumes unguinis, quod uocamus axungiam, uel seuum. Tunc in olla utrunque miscabis, et coques donec spumet, deinde ab igne remouebis. Cum fuerit eadem refrigerata permixtio, calcem minutim superadici-

cies,

cies, et ad unum corpus omnia mista reuocabis. Cumque uelut strigmentum feceris, inseres locis corruptis, ac manantibus, et pressum summa densitate calcabis. Salutare erit aquas illuc per tubos fictiles duci, et operis imicare cisternis. Nam caelestis aqua ad bibendum omnibus anteferitur, ut et si fluens adhiberi possit, quae salubris non est, lauacris debeat, et hortorum uacare culturae.

De cella uinaria.

TIT. XVIII.

CELLAM uinariam septentrioni debemus habere oppositam frigidam, uel obscuram proximam longe a balneis, stabulis, furno, sterquilinijs, cisternis, aquis, et ceteris odoris horrendi: ita instructam necessarijs, ut non uincatur a fructu: sic autem dispositam, ut basilicae ipsius forma calcatorium loco habeat altiore constructum. Ad quod inter duos lacus, qui ad excipienda uina hinc inde depressi sint, gradibus tribus ferè, aut quatuor ascendatur. Ex his lacubus canales structi, uel tubi fictiles circa extremos parietes currant, et subiectis lateri suo dolijs per uicinos meatus manantia uina defundant. Si copia maior est, medium spatium cupis deputabitur, quas ne ambulacra prohibeant, basellis altioribus impositas, uel supra obruta dolijs possumus collocare spatio inter se largiore distantes, ut (si res exigat) curantur transitus possit admitti. Quod si cupis locum suum deputabimus, is locus ad calcatorij similitudinem podijs breuibus, et testaceo pauimento solidetur, ut etiam si ignorata se cupa diffuderit, lacu subdito excipiantur non peritura uina, quae fluxerint.

De horreis.

TIT. XIX.

SITVS horreorum quamuis ipsam septentrionis desideret partem, et superior, et longe ab omni humore, et letamine, et stabulis ponendus est, frigidus, uentosus, et

B b

siccus

ficus, cui providendum structuræ diligentia, ne rimis possit abrumpi. Solum igitur omne bipedis sternatur, uel minoribus laterculis, quos suffuso testacco pavimento debemus imprimere. Tunc diuisas cellas (si magnus sperabitur seminum modus) grano cuique tribuamus, et si terræ pauperies minora promittit, uel craticijs podijs erunt discernenda granaria, uel uimineis uasculis reditus tenues colligemus. Sed factis granarijs, amurca luto mista parietes linuntur, cui aridi oleasiri, uel oliuæ folia pro paleis adiuciantur: quo testorio siccato, rursus amurca respergitur, quæ ubi siccata fuerit, frumenta condentur. Hæc res gurgulionibus, et cæteris noxijs animalibus inimica est. Aliqui coriandri folia frumentis miscent ad seruandum profutura. Nihil tamen diu custodiendis frumentis commodius erit, quam si ex areis in alterum locum uicinum transfusa refrigerentur aliquantis diebus, atque ita horreis inferantur. Negat Columella uentilanda esse frumenta, quia magis miscentur animalia totis acruis. quæ si non moueantur, in summitate intra mensuram palmi subsistent, et hoc uelut corrupto corio cætera illæsa durabunt. Asserit idem, noxia animalia ultra prædictam mensuram non posse generari. Herba coniza sicca (ut Græci asserunt) substrata frumentis addit ætati. Ab horreis tamen auster debet esse auersus.

De olei factorio.

TIT. XX.

OLEARIS cella meridianis sit obiecta partibus, et contra frigus munita, ut illi per specularia debeat lumen admitti. Ita et operas, quæ hyeme futuræ sunt, nullus algor impedit: et oleum cum premetur, adiutum teporibus, frigore non ualebit astringi. Trapetis, et rotulis, et prælo nata est forma, quam consuetudo dictauit. Receptacula olei semper munda sint, ne nouos sapes infectæ ueteri rancore corrumpant.

pant. At si quis maiori diligentie studet, subiectis hinc inde cuniculis pauimenta suspendat, et ignem suggerat fornace succensa. Ita purus calor olei cellam sine sumi nidore uaporabit, quo sepe infectum, colore corrumpitur, et sapore.

De stabulis equorum, uel bouum. TIT. XXI.

STABULA equorum, uel bouum meridianas quidem plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent. Ipsa stabula propter ungulas animalium, ab omni humore suspensa sint. Boues nitidiores fient, si focum proximè habeant, et ignis lumen intendant. Octo pedes ad spatium standi singulis bouum paribus abundant, et in porrectione xv. Plancæ roboreæ supponantur stationibus equorum cum stramine, ut iacentibus molle sit, stantibus durum.

De corte.

TIT. XXII.

CORS ad meridiem pateat, et obiecta sit soli, quò facilius hyeme aliquem teporem concipiat, propter ea, quæ insunt animalia, quibus etiam ad æstatis temperandum calorem porticus furcis, asseribus, et fronde formari debet, quæ uel scædulis, uel (si copia suppetit) tegulis, uel (si facilius et sine impensa placuerit) tegentur caricibus, aut genistis.

De auarijs.

TIT. XXIII.

CIRCA parietes cortis extremos auaria facienda sunt, quia stercus auium maximè necessarium est agriculturæ, excepto anserum latamine, quod satis omnibus inimicum est. Sed habitacula cæterarum auium maximè necessaria sunt.

De columbarijs.

TIT. XXIII.

COLUMBARIUM uerò potest accipere sublimis una turricula in prætorio constituta, leuigatis, ac de-

B b 2 albatis

albatis parietibus, in quibus à quatuor partibus (sicut mos est) fenestellæ breuissimæ fient, ut columbas solas ad introitum, exitumq; permittant. Nidi figurètur interius. A mustellis tutæ fiet, si inter eas frutex uirgosus sine folijs asper, uel uetus spartea projiciatur, qua animalia calciatur, ut eâ secretò non uidentibus alijs unus attulerit, non pereunt. Et neq; locum deserunt, si per omnes fenestras aliquid de strâ gulati hominis loro, aut uinculo, aut fune suspendas. Inducunt alias, si cumino pascantur assidue, uel setosi hirci alarum balsami liquore tangantur. Fœtus frequentant, si ordium torrefactum, uel fabam, uel herbû sæpe consumant. Triginta autem columbis uolâtibus diurni tres sextarij tritici sufficient, aut crêturæ, ita ut herbum fœtus gratia mensibus prebeamus hybernis. Rutæ ramulos pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere.

De Turturibus.

TIT. XXV.

SED columbarij cellæ duo subiecta cubicula fiant. Vnum breue, & propè obscurû, quo turtures claudi possint, quos nutrire facilimum est. Nam nihil expetunt, nisi ut æstate, qua sola maxime pinguescunt, triticum, uel milium mulsâ maceratum semper accipiant. Semodius unus diurnus centû uiginti turturibus sufficit. Aqua sanè eis frequenter mundior debet offerri.

De Turdis.

TIT. XXVI.

ALIVD uerò cubiculum turdos nutriat, qui si alieno tempore saginentur, & uoluptatem cibi, & reditum maximum præstant, parcitati beneficium ministrante luxuria. Sit autem locus mundus, & lucidus, & undiq; leuigatus. Transuersæ in hoc perticæ figuntur, quibus possint post inclusum uolatum sedere. Rami etiam uirides sæpe mutantur. Caricæ tursæ mistis pollinibus largissimè præbeant

beantur. Myrti etiam, si facultas est, lentisci, oleastri, ederæ, arbuti semina interdum ad excludenda fastidia, & maxime aqua munda præbeatur. Claudantur illæsi, & recenter capti mistis aliquibus antè nutritis, quorum societate ad capiendos cibos pauidam nouæ captiuitatis mœsitudinem consolentur.

De Gallinis.

TIT. XXVII.

GALLINAS educare nulla mulier nescit, quæ modò uideatur industria. Hoc de his præcepisse sufficiat, ut fumo, puluere utatur, & cinere. Sint præcipue nigrae, aut flauæ coloris, sed albæ uitentur. Vinacæ cibo sterilefcunt. Ordeo semicocto & parere sæpe coguntur, & reddunt oua maiora. Duobus cyathis ordeï bene pascitur una gallina, quæ sit uaga. Supponenda sunt his semper qua numero impari, luna crescente, à decima usq; in quintamdecimam. Pituita his nasci solet, quæ alba pellicula linguam uestit extremam. Hæc leuiter unguibus uellitur, & locus cinere tangitur, & alio trito plaga mundata conspergitur. Item allij nucæ trita cum oleo faucibus inseritur: staphisagria etiam prodest, si cibus misceatur assidue. Si amarum lupinum comedant, sub oculis illis grana ipsa procedunt, quæ nisi acu leuiter apertis pelliculis auferantur, extinguunt. Oculos portulacæ succo forinfecus, & mulieris lacte curemus, uel hammoniaco sale, cui mel, et ciminû æquale miscentur. Pediculos earû perimit staphisagria, & torrefactû ciminû pari pondere, & pariter tursa cum uino, & amari lupini aqua, si penetret secreta pennarum.

De Pauonibus.

TIT. XXVIII.

PAVONES nutrire facilimum est, nisi fures, aut animalia inimica formides, qui plerunq; per agros uagantes sponte se pascunt, pullosq; educunt, & altissimas uestere

arbores petunt. Vna uerò his cura debetur, ut incubantes per agrum foemnas, quæ hoc passim faciunt, à uulpe custodias. Ideo in insulis breuibus meliori sorte nutriuntur. Vni masculo foeminae quinque sufficiunt. Masculi oua, & pullos suos persequuntur uelut alienigenas, prius quàm illis cristarum nascatur insigne. Ab Idibus Februarijs calore incipiunt. Faba leuiter torrefacta in libidinem prouocantur, si eis quinto quoq; die tepida prebeatur. Sex cyathi uni sufficiunt. Cupidinem coeundi masculus confitetur, quoties circa se amictum caudæ gemmantis incuruat, & singularum capita occulta pennarum locis suis exerit cum stridore procurrans. Si oua pauonum gallinis supponantur, excusatae matres ab incubatione tribus uicibus per annum foetus edunt. Primus partus quinque ouorum, secundus quatuor, tertius trium, uel duorum esse consuevit. Sed electæ (si hoc placuerit) nutrices gallinae sint, quæ à primo incremento luna nouè diebus habeant nouè oua supposita, quinque pauonina, & cætera sui generis. Decima die oua omnia gallinacea subtrahantur, & alia item gallinacea totidem recentia supponantur, quot ablata sunt, ut trigesima luna, hoc est expletis triginta diebus, possint cum pauoninis ouis aperiri. Oua autè pauonū, quæ gallinae subiecta sunt, sæpe manu conuertantur, quia hoc ipsa facere uix ualebit. Vnam partè oui notabis, ut te subinde conuertisse cognoscas. Maiores tamen gallinas oportet eligere, nam minoribus pauciora suppones. Natos autem pullos si ad unam transferre à pluribus uelis, dicit Columella uni nutrici uiginti quinque sufficere. Mihi uerò, ut bene educi possint, uidetur quindecim satis esse. Primis diebus far ordei conspersum uino, pullis dabitur, uel undecunque cocta pulticula, & refrigerata. Postea adijcietur porrum concisum,

sum, uel caseus recens, sed expressus, nam serum pullis nocet. Locustæ etiam pedibus ablatis præbentur. Ita pascendi sunt usq; ad sextum mensem. Deinde ordeū poteris præbere solenniter. Trigesimo quinto tamen die postquam nati sunt, etiam in agrum tuto eijci possunt comitante nutrice, pascendi, cuius singultu reuocantur ad uillam. Pituitas uero, & cruditates ipsi remedijs submouebis, quibus gallina curatur. Maximum illis periculum est, cum incipit cristæ produci, nam patiuntur langores infantum similitudine, cum illis tumentes gingiuas denticuli aperire nituntur.

De phasianis.

TIT. XXIIX.

IN phasianis nutriendis hoc seruandum est, ut nouelli ad creandos foetus parètur, id est qui anno superiore sunt editi: ueteres enim foecundi esse non possunt. Ineunt foeminas mense Martio, uel Aprili. Duabus unus masculus sufficit, quia cæteras aues salacitate non æquat. Semel in anno foetus creant. Viginti fere ouis pariendi ordo concluditur. Gallinae his melius incubabunt, ita ut quindecim phasianina ora nutrix una cooperiat, & cætera sui generis supponantur. In supponendo, de luna, & diebus quæ sunt in alijs dicta, seruentur. Trigessimus dies maturos pullos in lumen emittet. Sed per quindecim dies discocto, ac refrigerato leuiter ordeï farre pascantur, cui uini imber aspergitur. Post triticum fractū præbebis, & locustas, & oua formicæ. Sanè ab aquæ prohibeantur accessu, ne eos pituita concludat. Quod si pituitam patientur phasiani, alio cum pice liquida trito rostra eorum debebis assiduus perficere, uel uitium, sicut gallinis fieri consuevit, auferre. Saginã di hæc ratio est, ut unius modij triticea farina in breuissimas offulas redacta clauso phasiano per x x dies ministrata sufficiat: uel, si ordeacea farinam præbere uolueris, unius,

Bb 4

Et semibis modij farina per predictos dies saginam replebit. Obseruandum sanè est, ut ossule ipsa oleo leuigentur asperso, et ita inserantur faucibus, ne sub infima lingue parte mergantur: quod si euenit, statim pereunt. Illud quoque magnopere curemus, ne præbeantur noua alimenta, nisi digestis alijs, quia eos facillime onus cibi herentis extinguit.

De Anseribus.

TIT. XXX.

ANSER sanè nec sine herba, nec sine aqua facile sustinetur: locus constitus inimicus est, quia sata et morsule dit, et stercore: pullos præstat, et plumas, quas et auimò uellamus, et uere. Vni masculo tres foeminae sufficiant. Si desit fluius, lacuna formetur. Si herba non suppetit, trifolium, foenum graecum, agrestia intyba, lactuculas serilas seremus alimento. Albi foecundiores sunt: uarij, uel fisci minus, quia de agresti genere ad domesticum transferunt. Incubant à calendis Martij usque ad æstiuum solstitium. Plus parient, si gallinis oua illarum supponantur. Extremi partum matribus iam uacaturis educare permittimus: pariturae ad haram perducantur. Cum semel hoc feceris, consuetudinem sponte retinebunt. Gallinus sicut pauonina, etiam anseris oua supponas. Sed anserina oua ne nocent suppositis, subijciatur urtica. Parui primis decem diebus intus piscendi sunt, postea sereno eos poterimus educere, ubi urtica non fuerit, cuius aculeos reformidat. Quatuor mensibus bene saginantur, nam melius pinguescunt in tenera aetate. Polenta dabitur in die ter. Large uagandi licentia prohibetur, loco obscuro claudetur, et calido, sic maiores etiam secundo mense pinguescunt. Nam paruuli saepe die trigesimo moriuntur. Saginantur uero melius, si ad satietatem milium præbeamus infusum. Inter anserum cibaria legumen omne porrigi potest, excepto

pto

pto eruo. Cauendum est etiam, ne pulli eorum setas glutiant. Graeci saginandis anseribus polenta duas partes, et fursuris quatuor aqua calida temperant, et ingerunt pro appetentis uoluptate sumenda: tribus per diem uicibus potu adiuuant: media quoque nocte aquam ministrant: peractis uero xxx. diebus, si ut iecur his tenerescat, optabis, ungas caricas, et aqua maceratas in offas uolutabis extinguas, et per dies uiginti continuos ministrabis anseribus.

De piscinis.

TIT. XXXI.

HI S ordinatis, cetera exequenda sunt. Nam piscinae duae uel solo impressae, uel caeso lapide circa uillam esse debent, quas facile est, aut fonte, aut imbre supplere, ut una ex his usui sit pecoribus, uel auibus aquaticis: alia madefaciat uirgas, et coria, et lupinos, et siqua rusticitas consueuit infundere.

De foenili, palarario, lignario. TIT. XXXII.

FOENIL, palarum, ligni, cannarum repositiones nil refert, in qua parte fiant, dummodo siccae sint, atque perflabiles, et longe remoueantur à uilla propter casum surripientis incendij.

De sterquilinio.

TIT. XXXIII.

STERCORVM congestio locum suum tenere debet, qui abundet humore, et propter foetoris horrenda, à pratorij conuertatur aspectu. Humor abundans hoc præstabit stercore, ut siqua insunt spinarum semina, putrefiant. Stercus asinorum primum est maxime hortis, deinde ouillum, et caprinum, et iumentorum: porcinum uero pessimum, cineres optimi. Sed columbinum feruidissimum, ceterarumque auium satis utile est, excepto palustrium. Stercus, quod anno requieuerit, segetibus utile est, nec herbas creat: si uetustius sit, minus proderit. Pratis uero recen-

B b 5 tid

tia stercorea proficiunt ad uber herbarum. Et maris purgamenta, si aqua dulcibus eluantur, mista reliquis uicem stercoreis exhibebunt, & limus, quem scaturiens aqua, uel fluuij incrementa respuerint.

De locis horti, & pomarij, & serendi tempore.

TIT. XXXIII.

HORTI, & pomaria domui proxima esse debent. Hortus sit sterquilino maximè subiectus, cuius succo sponte fecundat. Ab area longè situs sit, nam puluerem palearum patitur inimicum. Felix positio est, cui leniter inclinata planicies cursus aquæ fluentis per spatia discreta deriuat. Si fons desit, aut imprimendus est puteus: aut, si nequeas hoc, piscina superius construenda est, ut illinc aquas pluuia conferente, hortus per æstiuos rigetur ardures. Si hac omni facultate carueris, semper altius tribus, uel quatuor pedibus ad pasiini similitudinem fodies hortulum, qui sic cultus negligat siccitates. Sed huic quamuis contra necessitatem iuxta stercore qualibet terra conueniat, tamen hæc genera sunt in electione uitanda, creta, quam argillam dicimus, atq; rubrica. Illud quoq; custodies in hortis, quos humoris natura nõ adiuuat, ut diuidas per partes, & hyeme ad meridiem, æstate ad septentrionem spatia colenda conuertas. Debent etiam horti esse clausi: sed munitionis multa sunt genera. Alij luto inter formas clauso, parietes figuratos ex lateribus imitantur. Quibus copia suppetit, macerias luto, & lapide excitant. Pleriq; sine luto cõgesta in ordinem saxa componunt. Nonnulli fossis spatia colenda præcingunt, quod uitandũ est, quia horroto subducit humores, nisi forte locus palustris colatur. Alij spinarum plantas, & semina in munitione disponunt. Sed melius erit rubi semina, & spinæ, quæ rubus caninus uocatur,

tur, matura colligere, & cum farina erui ex aqua macerata miscere, funes dehinc sparteos ueteres hoc genere misionis sic inducere, ut intra funes semina recepta seruentur usq; ad uerni temporis initia. Tunc ubi sepes futura est, duos sulcos tribus à se pedibus separatos sesquipedis altitudine faciemus, & per utrosq; funes cū seminibus obuemus leui terra. Ita trigesima die procedunt sentes, quos teneros adminiculis opus est adiuuare, quibus inter se sentes per spatia uacua relicta iungentur. Partes sanè horti sic diuidendæ sunt, ut eæ, in quibus autumnno seminabitur, uerno tempore pastinentur: quas seminibus uere cõplebimus, autumnni tempore debebimus effodere. Ita utraq; pastinatio decoquetur beneficio algoris, aut solis. Area faciendæ sunt angustiores, & longæ, id est duodecim pedum longitudine, & sex latitudine, ut sint propter spatia utriusque purganda diuisæ. Margines uero earum locis humidis, uel irriguis duobus pedibus erigantur, sicis uno extulisse sufficiet. Inter areas (si humor consueuit effluere) spatia altiora ipsis areis esse debebunt, ut facilius ingrediantur arcæ de superiore parte humor admissus, & ubi siti entem saturauerit, in alias possit exclusus auerti. Serendi tempora licet per menses certa signemus, tamè secundũ loci, & cœli naturã unusquisq; custodiat. Frigidis locis autumnalis satio celerior fiat, uerna uero tardior. Calidis autè regionibus, & autumnalis serior fieri potest, & uerna maturior. Quæcunq; serenda sunt, cum luna crescit, sermentur: quæ secanda sunt, uel legenda, cum minuitur.

De remedijs horti, uel agri. TIT. XXXV.

CONTRA nebulas, & rubiginem, paleas, & purgamenta pluribus locis per hortum disposita simul omnia, cum nebulas uideris instare, combures. Cõtra grandinẽ multa

multa dicuntur. Panno roseo mola cooperitur. Item cruentæ secures contra caelum minaciter leuantur. Item omne horti spatium alba uite præcingitur: uel noctua penus patentibus extensa suffigitur: uel ferramenta, quibus operandum est, sepo unguuntur urfino. Aliqui urfi adipem cum oleo tusum reseruant, & falces hoc, cum putaturi sunt, unguunt. Sed hoc in occulto debet esse remedium, ut nullus putator intelligat: cuius uis tanta esse perhibetur, ut neque gelu, neque nebula, neque alio malo possit noceri. Intere est etiã ut res profinata non ualeat. Contra culices, & limaces uel amurcam recentem, uel ex cameris fuliginem spargimus. Contra formicas, si in horto habent foramen, cor noctuæ admoueamus: si foris ueniunt, omne horti spatium cinere, aut cretæ candore signemus. Contra erucas senena, quæ spargenda sunt, semperuiuæ succo madescat, uel crucarum sanguine. Cicer intra olera propter multa portenta serendum est. Aliqui cinerem de fico super erucas spargunt. Item squillam uel in horto serunt, uel certè suspendunt. Aliqui mulierem mēstruantem, nusquam cinctam, solutis capillis, nudis pedibus contra erucas, & cætera, hortum faciunt circumire. Aliqui fluuiales canculos pluribus locis intra hortum clauis figunt. Contra animalia, quæ uitibus nocent, cantharides, quas in rosis inuenire consueuimus, oleo mersas resolui patieris in tabem: & cum putandæ sunt uites, hoc oleo falces putatorias perunges. Extinguntur cimices amurca, & felle bubulo lectis, aut locis perunctis, uel folijs edera tritu ex oleo, uel incensis sanguisugis. Ut olera animalia infesta non generent, in corio testudinis omnia semina, quæ sparsurus es, sicca: uel mentam locis pluribus, maxime inter caules, sere: hoc prestare fertur eruui aliquatulum satum, præcipue ubi radices,

dices, & rapa nascuntur, uel acre acetum succo insquami mastum, fertur olerum pulices necare, si spargas. Campas fertur euincere, qui susticulos alij sine capitibus per horti omne spatium comburens, nidorem locis pluribus excitarit. Si contra easdem uitibus uoluerimus consulere, alio trito falces putatoriae feruntur unguenda. Nasci quoque prohibentur, si circa arborum, uel uitium crura bitumen, & sulfur incendas. Vel si ablatas de horto uicino capas excoquas aqua, & per horti tui spatia uniuersa diffundas. Ne cantharides uitibus noceant, in cote, qua falces acuantur, ipsæ sunt conterenda. Democritus asserit, neque arboribus, neque satis quibuslibet noceri posse a quibuscumque bestiis, si fluuiales canculos plurimos, uel marinos, quos Graeci *μαρμύρες* nominant, non minus quam decem fictili uasculo in aqua missos tegas, et sub dio statuas, ut decem diebus sole uaporentur. Postea quaecumque illa uolueris esse, ea aqua perfundas, & octonis diebus paractus hoc repetas, donec solidè, quæ optaueris adulescant. Formicas abiges, si origano, & sulfure tritis foramen asperges. Hoc & apibus nocet. Item coclearum uacuas testas si iusseris, & eo cinere foramen inculces. Culices galbano infuso fugantur, aut sulfure. Pulices amurca per pauimentum frequenter aspersa, uel cimino agresti cum aqua trito, uel si cucumeris agrestis semen aqua resolutum saepe infundes, uel aquam lupinorum psilotri austeritatibus iunctam. Mures si amurcam spissam patina infuderis, & in domo nocte posueris, adhærebunt. Item necabuntur, si helleboro nigro caseum, uel panem, uel adipem, uel polentam permisceas, & offeras. Et agrestis cucumeris, & colocynthidis suffusio sic nocebit. Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle maceranda ante, quam spargas. Nonnulli rhodo

rhododaphnis filijs aditus eorum claudunt, qui rosas his, dum in exitu nituntur, intereunt. Talpas Græci hoc genere persequuntur. Nucem perforari iubent, uel aliquod pomu genus soliditatis eiusdem. Ibi paleas, et ceram cum sulphure sufficienter includi. Tunc omnes paruulos aditus, et reliqua spiramenta talparum diligenter obstrui, unum foramen, quod amplum sit reseruari, in cuius aditu nucem intus incensam, sic poni, ut ab una parte flatus possit accipere, quos ab alia parte diffundat: sic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari. Mures rusticos, si querneo cinere aditus eorum saturas, tactu frequenti scabies occupabit, ac perimet. Serpentes prope omni austeritate fugantur, et nocentes spiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vramus galbanum, uel cerui cornua, radices lilij, caprae ungulas. Hoc genere monstra noxia prohibentur. Opinio Græcorum est, si nubes locustarum repente surrexerint, latentibus intra tecta cunctis hominibus eam posse transire: quod si inobseruantes homines sub aere deprehendant, nulli fructuum noceri, si continuo omnes ad tecta confugiant. Pelli etiam dicuntur amari lupini, uel agrestis cucumeris aqua decocta, si murie mista fundantur. Existimant aliqui locustas, uel scorpiones fugari posse, si aliqui ex eis urantur in medio. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur: si permanserint, urina bubula, et amurca equaliter mista conferueant, et ubi refrixerint, olera omnia hoc imbre consperge. *μαροκοιιδες* Græci uocant animalia, quæ solent hortis nocere: ergo uentriculum ueruecis statim occisi plenum sordibus suis spatium, quo abundant, leuiter debebis operire. Post biduum reperies ibi animalia ipsa congesta. Hoc cum bis, uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues. Gradini creditur obuiare,

obuiare, si quis crocodili pellem, uel hyæne, uel marini uittuli per spatia possessionis circumferat, et in uilla, aut cortis suspendat ingressu, cum malum uiderit imminere. Item si palustrem testudinem dextra manu supinam ferens uineas perambulet, et reuersus eodem modo sic illam ponat in terra, et glebas dorsi eius obijciat curuaturæ, ne possit inuerti, sed supina permaneat. Hoc facto fertur spatium sic defensum nubes inimica transcurrere. Nonnulli ubi instare malum uiderint, oblato speculo imaginem nubis accipiunt, et hoc remedio nubem (seu ut sibi obiecta displiceat, seu tanquam geminata alteri cedat) auertunt. Item uittuli marini pellis in medio uinearum loco uni superiecta uiticulæ creditur contra imminens malum totius uinæ mēbra uestisse. Omnia semina horti, uel agri feruntur ab omnibus malis, ac monstribus tuta seruari, si agrestis cucumeris tritis radicibus ante macerentur. Item equæ caluaria, sed non uirginis, intra hortum ponenda est, uel etiam asina. Creduntur enim sua presentia fecundare, quæ spectant.

De area.

TIT.

XXXVI.

AREA longè à uilla esse non debet, et propter exportandi facilitatē, et ut fraus minor timeatur domini, uel procuratoris uicinitate suspecta. Sit autem uel strata siliice, uel saxo montis excisa, uel sub ipso triturae tempore ungulis pecorum, et aquæ admistione solidata, clausa deinde, et robustis munita cancellis propter armēta, quæ cum teritur, inducimur. Sit circa hanc locus alter planus, et purus, in quem frumenta transfusa refrigerentur, et horreis inferantur, quæ res in eorum durabilitate proficiet. Fiat deinde undecunq; proximum tectum, maxime in humidis regionibus: sub quo propter imbres subitos frumenta (si necessitas coegerit) raptim uel munda, uel semitrita ponantur.

nantur. Sit autem area loco sublimi, & undecunq; perslabili, longè tamen ab hortis, uineis, atq; pomētis. Nam sicut radicibus uirgultorum profunt latamen, & palea, ita insidentes frondibus eas perforant, atq; arere compellunt.

De apium castris.

TIT. XXXVII.

APIBV Stationem non longè à domini aedibus in horti parte secreta, & aprica, & à uētis remota, & calidiorè locare debemus: quæ in quadratam constituta mensuram fures, et accessus hominum, pecudumq; submoueat. Sit abundans floribus, quos in herbis, uel in fruticibus, uel in arboribus procuret industria. Herbas nutriat, origanum, thymum, serpyllum, saturciam, melissphyllum, uiolas agrestes, asphodillum, citraginem, amaracum, hyacinthū, qui iris, uel gladiolus dicitur similitudine foliorum, narcissum, crocum, ceterasq; herbas suauissimi odoris, & floris. In fruticibus uerò sint rosæ, lilia, fabæ, rosmarinus, hederæ. In arboribus ziziphus, amygdalus, persicus, pyrus, pomiferaq; arbores, quibus nulla amaritudo respondet flore, uel succo. Syluestria uerò glandifera robora, terebinthus, lentiscus, cædrus, tilia, ilex minor, & cinus, sed taxi remoueantur inimicæ. Primi saporis mella thymi succus effundit. Secundi meriti timbra, serpyllum, uel organum. Tertij meriti rosmarinus, & saturcia: Cetera, ut arbutus, & olera, saporem rustici mellis efficiunt. Sint autem arbores à septentrionali parte dispositæ. Frutices, atque uirgulta ordines suos sub macerijsexequatur. Herbas deinde in plano post frutices cōseremus. Fons, uel riuus huc cōueniat otiosus, qui humiles transeundo formet lacunas, quas operiat rara, et trasuersa uirgulta, sedes tutas apibus præbitura, cum sitiēt. Sed ab his apium castris lōge sint oīa odoris horrēdi, balneæ, stabula, cognæ siforia. Fugabimus præter

præterea animalia, quæ sunt apibus inimica, lacertos, blattas, & his similia. Aues etiā pānis, & crepitaculis terræmus. Purus custos, frequēs, & castus accedat, habens noua aluearia præparata, quibus excipiatur examinū rudis iuuetus. Vitetur odor cœni, & cancer adustus, & locus, qui ad humanā uocē falsa imitatione respōdet. Absint & herbæ, titimallus, helleborū, tapfia, absinthiū, cucumis aegrestis, et omnis amaritudo cōficiēde aduersa dulcedini.

De ualculis apium formandis. TIT. XXXVIII.

ALUEARIA meliora sunt, quæ cortex formabit raptus ex subere, quia nō transmittunt uim frigoris, aut caloris, possunt tamen & ex ferulis fieri: si hæc desint, salignis uimibus fabricentur, uel ligno cauatae arboris, aut tabulis, more cuparū. Fictilia deterrima sunt, quæ & hyme gelantur, & æstate feruescunt. Sed inter ea loca, quæ muniri debere præcepimus, podia ternis alta pedibus fabricentur inducta testa ceo, & albario ope leuigata propter lacertarū, ceterorumq; animalium noxā, quibus est moris irrepere: & supra hæc podia aluearia collocentur, ita ut nō possint imbre penetrari, spatiolis inter se patētibus segregata. Angustus tamen aditus admittat examina propter frigoris, & caloris iniuriā. Sanè uentis frigidioribus altus paries resistat, qui locum possit defensis sedibus apricare. Aditus omnes soli opponantur hyberno, qui in uno corpore duo, uel tres esse debebunt ea magnitudine, quæ apis formam non possit excedere. Sic enim noxijs animalibus ingressu resistetur angusto: uel si apes obsidere uoluerint exeuntes, alio, ubi non fuerint, utentur egressu.

De apibus emendis.

TIT. XXXIX.

APES si emendæ sunt, provideamus ut plena aluearia comparentur: quam rem uel inspectio, uel murmuris

Cc

magnitu

magnitudo, uel frequentia monstrat commentis, ac re-
meantis examinis, & ex uicina potius, quam ex longin-
qua regione, ne aëris nouitate tententur. Si uerò longius
aduehendæ sunt, collo nocte portentur: nec collocare, nec
aperire aluearia nisi uespere instante debemus. Specule-
mur deinde per triduum, ne omne ianuas suas egrediat
examen. Hoc enim signo fugam meditantur assumere. Cõ-
tra hæc, & cætera suo unumquodq; mense reuidebimus.
Tamen creduntur non fugere, si stercuris primogeniti ui-
tuli adlinamus oribus uasculorum.

De balneis.

TIT. XL.

NON alienum est, si aquæ copia potiat, patrefa-
miliã de structura balnei cogitare: quæ res & uoluptati
plurimum confert, & saluti. Itaq; balneum constituemus
in ea parte, qua calor futurus est, loco ab humore suspen-
so, ne id uligo fornacibus uicina refrigeret. Lumina ei da-
bimus à parte meridiana, & occidentis hyberni, ut tota
die solis iuuetur, & illustretur aspectu. Suspensuras uerò
cellarum sic facies. Aream primo bipedis sternis, inclinata
sit tamen stratura ad fornacem, ut si pilam miseris, intrò
stare non possit, sed ad fornacem recurrat. Sic eueniet, ut
flamma altius petendo, cellas faciat plus calere. Supra hæc
straturã pilæ laterculis argilla subacta, & capillo cõstru-
ctæ fiant distantes à se spatio pedis unius, & semistis, altæ
pedibus binis semis. Super has pilas bipedæ constituantur
binæ in altum, atq; his superfundatur testacea pauimẽta,
& tunc si copia est, marmora collocentur. Miliarium uerò
plumbeum, cui ærea patina subest, inter solicrum spatia
forinfecus statuemus fornace subiecta, ad quod miliarium
fistula frigidaria dirigatur, & ab hoc ad solium simulis
magnitudinis fistula procedat, quæ tantum calidæ ducat
interius

interius, quantum fistula illi frigidi liquoris intulerit. Cel-
le autem sic disponantur, ut quadræ non sint, sed (uerbi
gratia) si x v. pedibus longæ fuerint, x. latæ sint: fortius
enim uapor inter angusta luctabitur. Soliorum forma pro
uniuscuiusque uoluntate fundetur. Piscinales cellæ in asti-
uis balneis à septentrione lumen accipiant, in hyemalibus
à meridie. Si fieri potest, ita constituantur balneæ, ut om-
nis earum per hortos decurrat eluies. Camera in balneis
si signinæ fiant, fortiores sunt. Quæ uerò de tabulis fiunt,
uirgis ferreis trasuersis, & ferreis arcubus sustinentur. Sed
si tabulas nolis imponere, super arcus, ac uirgas, bipedæ
constitues ferreis anchoris colligatas, capillo inter se, atq;
argilla subacta coherentes, et ita impensã testacea subter
iducis: deinde albarij opis nitore decorabis. Possumus etiã, si
cõpedio studemus, hyberna ædificia balneis imponere: hinc
et habitationi teporẽ submittimus, et fundamẽta lucratur

De malthis, calidaria, &

frigidaria,

TIT. XLI.

SCIRE conuenit, quoniã de balneis loquimur, quæ
sunt malthæ calidariæ, uel frigidariæ, ut si quando in so-
lijs scissa sunt opera, possit repente succurri. Calidariæ cõ-
positio talis est. Picem duram, ceram albam pöderibus æ-
quis, stupam, picis liquidæ totius ponderis dimidiam par-
tem, testam minutam, florẽ calcis, omnia simul mista in pi-
la contundes, et iuncturis curabis inserere. Aliter. Ammo-
niacum remissum, ficum, stupam, picem liquidam tundis
pilo, & iuncturas oblinis. Aliter. Ammoniacum, & sul-
fur utrunq; resolutum line, uel infunde iuncturis. Item pi-
cem duram, ceram albam, & ammoniacum super remis-
sum, simul iuncturis adline, & caute cuncta percurrere. Itẽ
flore calcis cum oleo mistum iuncturis illine, & caue ne

mox aqua mittatur. Aliter. Sanguini taurino, & oleo florem calcis admisce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum & picem duram, & ostrei testas siccas simul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines. Itē malthe frigidaria, sanguinem bubulum, florem calcis, scoriā ferri, pileo uniuersa contudes, & ceroti instar efficies, & curabis adlinire. Itē seuū liquefactū cribellato cineri admistū frigida aqua inter rimas labēti, si allinatur obfistet.

De pistrino,

TIT. XLII.

SI AQVAE copia est, fusura balnearum debent pistrina suscipere, ut ibi formatis aquarijs molis sine animalium, uel hominum labore frumenta frangantur.

De instrumentis agrestium,

TIT. XLIII.

INSTRUMENTA uerò hæc, quæ ruri necessaria sunt, præparemus. Aratra simplicia, uel si plana regio permittit, aurita, quibus possint contra stationes humoris hyberni, sata celsiore sulco attolli. Bidentes, dolabras, falces putatorias, quibus in arbore utamur, & uite. Itē messorias, uel scenarias, ligones, lupos, id est serrulas manubriatas minores, maioresq; ad mensurā cubiti, quibus facile est, quod per serram fieri non potest, rescando trunco arboris, aut uitis interseri: acus per quas in pastinis sarmenta merguntur, falces à tergo acutas, atq; lunatas, cultellos item curuos minores, per quos nouellis arboribus surculi aridi, aut extantes facilius amputentur. Item falculas breuissimas tribulatas, quibus filicē solemus abscindere, serrulas minores, uargas, runcones, quibus uereta persequimur, secures simplices, uel dolabratas, sarculos, uel simplices, uel bicornes, uel ascias in auersa parte referentes rastros. Item cauterēs, castratoria ferramentā, atq; tonsoria, uel quæ ad animalū solent pertinere medicinā

dicinam. Tunicas uerò pelliceas, cum cucullis, & ocreas, manicasq; de pellibus, quæ uel in syluis, uel in uepribus, rustico operi, & uenatorio possint esse communes. Exple tis ijs, quæ pertinet ad generale præceptum, nunc operas suas singulis mensibus explicabimus, & à mense Ianuario faciemus initium.

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

SECUNDVS.

De ablaqueandis uitibus.

TIT. I.

IN ANVARIO mense locis temperatis ablaqueanda sunt uites, quod Itali excodicare appellant, id est circa uitis radicem dolabra terram diligenter aperire, & purgatis omnibus uelut lacus efficere, ut solis teporibus, & imbribus prouocentur.

De pratis abstinentis, in locis

macris.

TIT. II.

APRICIS, aut macris, aut aridis locis prata iam purganda sunt, & à pecore uindicanda.

De proscindēdis agris, & iungendis bobus, uel arandi disciplina.

TIT. III.

PINGUES, & sicci agri proscindi, & apparari iam possunt. Sed boues melius collo, quam capite iunguntur, quos, ubi ad uersuram uenerint, arator retineat, & iugum propellat, ut eorum colla refrigerentur. Sulcus autem in arationibus longior, quam centum uiginti pedum esse nō debet. Seruandū uerò est, ne inter sulcos non mota terra relinquatur. Glebæ omnes dolabris dissipandæ sunt.

Cc 3 Sed

Sed æqualiter terram motam esse cognoscis, si trāsuerſam per ſulcos perticā mittas. Quæ res ſæpius facta, bubulcos ab hac negligentia ſubmouebit. Obſeruandū eſt, ne lutoſus ager aretur, aut (quod ſæpe fit) poſt longas ſiccitates leui imbre perſuſus. Nam terra, quæ lutoſa tractatur in primordio, fertur toto anno non poſſe tractari. Quæ autem ſuprà leuiter inſuſa eſt, & ſubter ſicca, ſi tunc aretur, aſſeritur per trienniū ſterilis fieri. Et ideo mediocriter inſuſus ager, ut nec lutoſus, nec aridus ſit, proſcindī debet. Si collis eſt, trāsuerſus per latera ſulcetur. Quæ forma tunc ſeruanda eſt, cum ſemen accipiet.

De ordeo gallatico ſerendo. TIT. IIII.

SI clemens fuerit hyems, ordeum gallaticū, quod graue, & candidum eſt, circa Idus Ianuarias ſeramus locis tēperatis. Octo modijs iugerum complebitur.

De cicercula ſerenda. TIT. V.

CICERCULA hoc menſe ſeritur loco lato, cœlo humido. Tres modijs iugerum complent. Sed hoc genus ſeminis rarò reſpondet, quia decipitur aſtro, uel ſiccitate dum floret, quod tunc propè neceſſe eſt euenire.

De uicia ſerenda, cum diſciplina ſua. TIT. VI.

HOC menſe ultimo colligendi ſeminis cauſa non pabuli ſecandi uicia ſeritur. Iugerum ſex modijs occupāt. Serenda eſt in terra proſciſſa poſt horā ſecundā, uel tertiā, cum ros eſſe deſierit, quæ ſerre non poteſt. Sed ſtatim cōſpericienda eſt ante noctem. Nam ſi nuda manſerit, noctis humore corrumpitur. Obſeruandū eſt ne ante uigeſimā quintam lunā ſeratur, quia ſic ſatā limaces perſequūtur.

De fœno græco ſerendo. TIT. VII.

FOENVM græcū in Italia colligendi ſeminis cauſa, menſe Ianuario ultimo, circa Februarias Calend. ſerimus

mus. Sex modijs iugero ſufficiūt. Arandū eſt ſpiſſe, ſed non altè. Nā ſi plus quàm quatuor digitis obruatur, difficile naſcitur. Idcirco quidam minimis aratris proſciſſa prius terra ſeminant, & ſarculis ſtatim ſata cooperiunt.

De eruo ſerendo. TIT. VIII.

ERVVM ſeri & hoc menſe nouiſſimo poteſt, loco ſiccō, & macro. In iugero quinq; modijs ſeruntur.

De ſarriendis frumentis, &

leguminibus. TIT. IX.

HOC menſe ſerentis, & ſiccis diebus, dum gelicidū nō eſt, ſunt ſarculāda frumētā. Quod opus pleriq; negant fieri debere, quia radices eorum detegantur, aut incidantur, & necentur frigore ſubſecuto. Mihi autē uidetur herboſis locis tantum eſſe faciendum. Sed triticum, & ſarritur quatuor foliorum, ordeum quinq; ſāba, & legumina, cum ſupra terram quatuor digitis fuerint. Lupinus uerò, qui unam radicem habet, ſi ſarculetur, extinguitur, quod nec deſyderat, quia herbas præter auxilium cultoris affigit. Faba autem ſi bis ſarculetur, proficiet, & multum fructum, & maximum aſſeret, ut ad menſurā modijs complendi freſca propemodum ſicut integra reſpondeat. Si ſiccas ſegetes ſarculaueris, aliquid contra rubiginem præſtititi, maxime ſi ordeum ſiccum ſarrietur.

De paſtinandi generibus, & ſcrobi-

bus uicium. TIT. X.

PASTINVM fieri nūc tempus eſt: quod ſit tris generibus, aut terra in totū ſoſſa, aut ſulcis, aut ſcrobibus. Terra tota debet effodi, ubi ager immundus eſt, ut ſylueſtribus truncis, & radicibus filicis, uel herbarum noxiarum ſpatia liberētur. Vbi autem mundæ ſunt nouales, ſcrobibus paſtinemus, aut ſulcis: ſed ſulcis melius erit, quia

CC 4 humo

humorem in tota spatia pastinata transmittunt. Fuit ergo sulci tanta longitudine, quantum destinaueris tabule, latitudine pedum duorum & semis, uel trium, ita ut iuncti duo fossores designati linea spatium bidetibus persequantur altitudine trium, uel duorum, & semis pedum. Deinde si per homines uinea colenda est, tantum crudi soli relinquimus, & sic alter sulcus imprimitur. Si uero aradae sunt uineae, quinque, uel sex pedum spatia, quae non sunt fodienda, in medio relinquemus. Quod si scrobes fieri placeat, faciemus tribus pedibus altas, duobus semis latas, tribus longas: siue fossoribus colantur uincta, seu bubus, eadem spatia, quae inter sulcos sunt dicta, seruare debemus. Ultra uero tres pedes altius fodienda scrobes non sunt, ne laboret frigore sarmata, quae pangimus. Lateralia scrobibus aequaliter incisa sint, ne obliqua uitis faucietur aliter nitentibus ferramentis cum fossor incumbet. Pastini uero, quod omne uersabitur, trium, uel duorum semis pedum altitudine terra uniuersa fodietur, in quo erit diligentia, ne crudum solum fraude occulta fossor includat. Quam rem subinde custos uirga, in qua praedictae altitudinis modus designatus est, per spatia, quae fodiuntur, exploret. Radices omnes, & purgamenta, maxime rubi, & filicis in summum regeri faciat. Quae cura in omni positionis genere, & ubique seruanda est.

De tabulis uinearum.

TIT. XI.

TABULAS autem pro domini uoluntate, uel loci ratione faciemus, siue integrum iugerum continentes, seu medium, seu quartanariam tabulam, quae quartam iugeri partem quadrata conficiet.

De mensura pastini.

TIT. XII.

MENSURA uero pastini haec est, ut in tabula quadrata iugerali, centeni octogeni pedes per singula latera

tera dirigatur, quae in se multiplicati trecentas uiginti quatuor decedenas quadratas per spatium omne complebunt: secundum hunc numerum omnia, quae uolueris pastinare, discuties. Decem & octo enim decempede, decies & octies supputatae, trecentas uiginti quatuor explebunt. Quo exemplo doceberis in maiore agro, uel minore mensuram.

De solo, & coelo, & loco pangendis uineis congruenti, & ea, quae illuc pertinet, discipulina.

TIT. XIII.

SED solum uineis ponendis nec spissum sit nimis, nec resolutum, propius tamen resolutum, nec exile, nec latissimum, tamen leto proximum: nec caepestre, nec praecipit, sed potius edito campo, nec siccu, nec uliginosum, modice tamen rosidu, nec salsum, nec amarum, quod uitium sapore corrupto uinea contristat. Coeli mediocri qualitatis, tepidum tamen magis quam frigidum, siccum potius, quam nimis imbridum. Sed ante omnia uitis procellas, uentosque formidat. Ad pastinandum rudes agros potius eligamus, uel maxime syluestres. Ultima conditio est eius loci, in quo fuerunt uictuista uincta. Quod si necessitas coegerit, prius multis arationibus exerceatur, ut abolitis radicibus prioris uineae, et omni earum carie, & squallore depulso, nouella uitis tutius possit induci. Torsus, & alia duriora, ubi gelu relaxantur, & solibus pulcherrimas uineas frunt refrigeratis aestate radicibus, & humore deteto. Sed & soluta glareae, & calculosus ager, & mobiles lapides (si tamen haec omnia glebis se pinguis miscuerint) & silex, cui terra superposita est, quia frigidus est & humoris tenax, radices aestate sitire non patiuntur. Item loca, ad quae de cacuminibus terra decurrit, uel ualles, quas fluminum saturabit aggestio: sed hoc in ijs locis, quae gelu, & nebulis infecta esse non possunt. Argillo

C 6 3 terra

terra comoda est, argilla autē sola grauiter inimica, & ea terra, quae in generalibus dixi. Nā locus, qui misera uirgulta produxerit, uel uliginosus, uel salsus, uel amarus, uel stituculosus, & aridus, reprobatur. Niger sabulo, & rubens utilis est, sed cui fortis terra permixta est. Carbunculus, nisi stercoretur, macras uineas reddit. In rubrica difficiliter cōprehēdunt, quāuis postea nutriantur. Sed hoc genus terrae opibus inimicū est, quia paruo humore nimis madescit, & paruo sole nimis durefcit. At maximē utile solum est, quod inter omnes nimietates tēperamentū tenebit, & raro proximū, quā densio fuerit. Plagā caeli uinea spectare debet locis frigidis meridianā, calidis septētrionalē, tepidis orientē, si tamen austros, uel euros regio nō habeat inimicos. Quod si hoc est uitū, melius in aquilonē, uel fauoniū uincta dirigimus. Sed locus qui pastinādus est, prius impeditentis, & omnibus elis liberetur arboribus, ne post calcatu asiduo terra effossa solidetur. Si campus est, duobus semis pedibus pastinetur: si cliuus, tribus: collis praeptus quatuor, ne citius terra decurrat: uallis uerō duobus pedibus. Sed ager uliginosus, qui humores altius fossus eructat, sicut Rauennatis soli, non amplius quā in pedē semis effodiatur. Illud experimētis asiduis cōprehēdi, uites melius prouenire, si uel statim fossae terrae, uel non longē antē pangantur, cum tumor pastini nondū repetita soliditate subsedit. Hae quoq; in faciendis sulcis, & scrobibus approbati, maximē ubi mediocris est terra.

De lactuca, nasturtio, eruca, caulibus, allio,
& ulpico ferendis.

TIT. XIII.

MENSE Ianuario lactuca serēda est, uel decembris, ut planta eius Februario transferatur. Itemq; Februario seritur, ut possit Aprili mense trāsferri. Sed certū est, eam toto anno bene feri, si locus sit letus, stercoreatus, ir-

riguus. Antequā pangatur, radices eius ressecemus aequaliter, & liquido fimo linamus, uel quae iā pastae sunt, nudata letamen accipiant. Amant solum subactū, pingue, humidū, stercoreatū. Inter has herba manu euellenda est, non sarculo. Latior fit, si rara ponatur, uel cū producere incipiet caulē, eo leuiter inciso gleba prematur, aut testa. Candida fieri putantur, si fluminis arena, uel litoris frequēter spargatur in medias, & collectis ipsae folijs alligentur. Si uitio loci uel tēporis, uel seminis cito lactuca durefcit, plāta eius auulsa, et denuo posita teneritudinē consequetur. Item multus seminibus cōdita nascetur, si caprini stercoreis baccā subula subtiliter excaueris, et in ea semē lactuce, nasturtij, ocymī, erucae, radices immiseris, & tunc inuolutum fimo baccā, terra optime culta, breui scrobe demerseris. Raphanus nititur in radicē. Cetera semina in summo lactuca pariter mergente, prosiliunt, singulorū sapore seruato. Alij hoc ita assequuntur: Auulsa lactuce folia carpūt, quae radicibus iuncta sunt, et in eisde gradibus surculo pūctis, praeter raphanū, semina supradicta deponūt, ac fimo adlinūt. Sic obruta iterū lactuca praedictorū seminū caulibus ambietur. Lactuca dicta est, quod abundantia lactis exuberet. Hoc mense nasturtium constat, & omni tempore esse ponendum, loco quali placebit, & caelo: fimum nō desiderat: humorem, quāuis diligat, tamen decesse non curat. Si cum lactuca seratur, nasci fertur egregiē. Et nūc, & mensibus quibus uolueris, & locis, erucam serere nil moreris. Hoc etiam mense caules, & toto anno feri possunt, sed melius alijs, quibus adscriptū est. Hoc etiā mense alliu, & ulpicū bene feritur, sed allio alba terra proficiet.

De pomis, sorbo, amygdalo, nuce, iuglande,

& cæteris pomis,

TIT. XV.

Mense

MENSE Ianuario, Februario, & Martio, locis frigidis, calidis uero Octobri, & Nouembri sorba seruntur egregie, ita ut matura in seminario ipsa poma pangantur. Ego expertus sum multas arbores ex pomis sponte progenitas, & in crescendo, & in ferendo extitisse felices. Plantas etiam si quis ponere uoluerit, habebit arbitrium, dummodo calidis locis mense Nouembri, temperatis Ianuario, uel Februario, frigidis Martio inclinante disponat. Amat loca humida, montana, et frigidis proxima, & solū pinguisimum, cuius indicium certissimum facit, si frequens ubique nascatur. Planta est transferenda robustior, scrobem desyderat altiore, & spatia longiora, ut (quod illi maxime prodest) a uentis frequentibus agitata grandescat. Si uermes patietur infestos, qui in ea rufi, ac pilosi solent medullae interna sectari, aliquos ex his sine arboris iniuria detractos, uicino crememus incendio. Creditur hoc genere uel fugere, uel perire. Si minus ferre coeperit, tunc cuneus eius radicibus inseratur, uel circa partem ultimam fossa facta, cumulo ingesti cineris adaequatur. Mense Aprili sorba inseruntur in se, in cydoneo, in spina alba, uel truco, uel cortice. Sorba seruatur hoc genere. Lecta duriora, ac posita, ubi mutescere coeperint, si citilibus usque ad plenum claudantur urceolis, gypso desuper tectis, & bipedanca, scrobe loco sicco sub sole merguntur ore peruerso, & desuper spissius terra calcatur. Item secta per partes siccantur in sole, & seruatur in uasculis in hybernū. Cū uoluerimus uti, aqua feruēti macerata reuirescunt sapore iucundo. Aliqui cū pediculis suis uiridia lecta suspendunt locis opacis, & siccis. Itē ex sorbis maturis, sicut ex pyris uinum fieri traditur, et acetū. Alij sorba in sapa asserunt diu posse seruari.

De amygdalo.

Amyg

AMYGDALVS seritur Ianuario, & Februario, item locis calidis Octobri, & Nouembri, semine, et plantis, quae de maiori radice tolluntur. Sed in hoc genere arboris nihil utilius est quam seminariū facere. Fodimus ergo altā pede uno semis areā, in qua obruemus amygdala, non amplius quatuor digitis, ita ut acumina figamus in terra spatia inter se binorum pedum separata. Amant agrum durum, siccum, calculosum, caelum calidissimum: et quia mature florere consueuerunt, ita statuendae sunt, ut arbores ad meridiem spectent. Cum in seminario adoleuerint, relictis ibi quae spatia sufficiat plantis, alias transferemus mense Februario. Sed ipsa amygdala ad ponendum & noua legamus, et grandia, quae ante quam ponamus pridie mulsā aqua, ita ut ne nimis maceremus, ne germen extinguat ex multo melle mordacitas. Alij prius fimo liquido per triduum nuces eas macerant: deinde die, & nocte esse patiuntur in mulsā, sed quae suspicionem tantum possit habere dulcedinis. Cum in seminario amygdala disponimus, si siccitas intercesserit, tunc in mense rigemus, & herbis nascentibus circumfodiendo saepe purgemus. Terra seminarij latamē debet habere admistū. Spatia inter arbores uiginti, aut uiginti quinque pedum dedisse sufficiat. Putandae sunt Nouembri Mense, ut superflua, & arida, et densa tollamus. Seruandae sunt à peccore, quia si rodantur, amarescunt. Circumfodi non debent quoties florēt, quia inde flos eius excutitur. In uetustate plus affert. Si serax non est, tunc cuneum terebrata radice mergemus, uel silicem sic inseramus, ut libro tegente claudatur. Locis frigidis, ubi metus est de pruina, Martialis dicit hoc remedio subueniri. Antē quam floreāt radices nudantur, et albi lapides minutissimi misti arenis congeruntur, & ubi iam tempus uidebitur, ut debeant germinare, effossi iterum lapi

lapides submouētur. Teneras nuces amygdalus creabit (ut dicit) si ante florē radicibus ablaqueatis per dies aliquot calida aqua ingeratur. Ex amaris dulces fiunt, si circumfisso stipite tribus digitis à radice fiat caucerna, per quā noxiū defudet humorem, uel medius truncus terebretur, et cuneus ligni melle oblitus imprimatur, uel si circa radices suillum stercus affundas. Amygdala ad legendum maturitatē fatentur, cum fuerint spoliata corticibus. Hæc sine cura hominis seruantur in longū. Si difficulter coriū dimittent, paleis obruta continuo relaxabunt. Itē decoriata, si aqua marina lauemus, aut salsa, & candida fiunt, & plurimū durāt. Mēse Decēbri, uel Ianuario circa Idus amygdalus inscitur, locis uerō frigidis, & Februario. Si tamē furculos condias antē, quā germinēt, utiles sunt, qui de summitate sumūtur. Inscitur & sub cortice, & in trūco. Inscitur in se, et in persico. Græci asserūt nasci amygdala scripta, si apta testa nucleū sanū tollas, et i eo quod libet scribas, et iterū luto, et porcino stercore inuolutū reponas.

De nuce iuglande.

TIT. XVI.

NUCEM iuglandem seremus extremo Ianuario, uel Februario. Amat loca montana humida, & frigida, plerunq; lapidosa. Potest tamen, & locis temperatis iuuāte humore nutriri. Serenda est nucibus suis eo more, quo & amygdala seruntur, & iisdē mēsibus. Sed quas Nouēbri mense disponis, aliquatenus in sole sticcabis, ut exsicce tur noxiū uirus humoris. Quas uerō mense Ianuario, uel Februario positurus es, aqua simplici pridie macecabis. Ponemus autē transuersas, ut latus, id est carina ipsa, figuratur in terra. Cācumen ipsum, cum ponimus nucem, in aequi tonis partem dirigemus. In apis subter, uel testa ponenda est, ut radicem, nō simplicet, sed, repercursa respargat. Læ

tior

tior fiet, si sæpius trāsferatur. In frigidis locis bima, in calidis trima trāsferri debet. Radices plantarū (sicut in alijs arboribus solemus) in hoc genere refecare nō debes. Fimo bubulo ima planta tingēda est, sed melius cinis aspergatur in scrobibus, ne calore stercoreis aduratur: nā cinis creditur uel corticis teneritudinē procurare, uel fructuū densitatem asferre. Altis scrobibus delectatur pro arboris maturitate, & desyderat interualla maiora, quia stillicidijs foliorū suorū proximis, uel sui generis nocet arboribus. Debet aliquādo circumfodi, ne caua fiat uitio senectutis, quæ si uitietur, canalīs lōgus à summo trunco ad imū debet excudi: sic beneficio solis, & uenti durefcunt, quæ in putredinē transibāt. Si dura nux erit, uel nodosa, cortex circumcidendus erit, ut uitū mali deducat humoris. Alij radicū summa præcidūt. Alij terebratæ radici palū de buxo imprimūt, uel cuprinū clauum, uel ferreū. Si tarentinā facere uolueris, solā nucis carnem lana propter formicas obuolutam in seminario debebis obruere. Si ferentē iam in hoc genus uelis mutare, lixiuo per annū continuū ter rigabis in mense. Cortex in nuce dimissus, maturitatis indicium est, qualis debet & poni. Noces seruantur uel paleis obrutæ, uel arena, uel folijs suis aridis, uel arca ex ligno suo facta inclusa, uel coepis mistæ, quibus hæc uicissitudinem reddūt, ut eis acridinem tollant. Martialis asserit, & expertū se ait, uirides noces tantum liberis putaminibus suis melle demergi, & post annū uirides esse, & ipsū mel ita medicabile fieri, ut ex eo facta potio arterias curet, & fauces. Inscitur, ut pleriq; asserūt, mēse Februario in arbuto, sed melius in trunco, ut alijs, & in pruno, & in se.

De alijs pomis, quæ maxime per alios menses seruntur.

Hoc

HOC mense tubercula inferuntur cydoneo. Nunc locis temperatis persicorum ossa ponuntur. Et inferitur eadem persicus in se, in amygdalo, & in pruno, sed pruno armenia inferemus, & praeoqua. Nunc etiam pruno inferenda est ante, quam gumminet, in se, & in persico. Et cerasus opportune inferetur agrestis.

De signandis animalibus, & lardi, & pernarum confectio, & echini, & rapis. TIT. XVII.

HOC mense (sicut Columella dicit) maturi agni, & animalia omnia minora, atque maiora caractere signentur. Hoc tempore lardi, echini salsi, raporum condiendum, & pernarum iusta confectio est.

De oleo myrtino. TIT. XVIII.

HOC mense ex baccis myrti oleum conficies hoc modo. Vnciam foliorum per olei libram unam mittes, & per uncias, x. uini ueteris stiptici heminam, & cum oleo bullire facies. Iccirco autem uino respargentur folia, ne frangantur ante, quam decoquantur.

De uino myrtite. TIT. XIX.

ITEM eisdem baccis uinum myrtite sic facies. In uini ueteris sextarijs urbicis x. mittis grana myrti confecta sextarios urbicos III. quae sint decem & noue diebus infusa. Postea expressis myrti granis colabis, & in eo uino medium croci scrupulum, & folij unum scrupulum mittis, & ex mellis optimi decem libris omnia temperabis.

De oleo laurino. TIT. XX.

ITEM ex lauri baccis oleum conficietur hoc modo. Lauri baccas quamplurimas, & maturitate turgentes in aqua calida bullire facies, et ubi diu ferbuerint, olei, quod ex se dimiserint, supernatantis undam pennis leuiter cogentibus in uasa transfundes.

De oleo

De oleo lentiscino. TIT. XXI.

LENTISCINI etiam olei matura confectio est, quae fit taliter. Grana matura lentisci quam plurima colligis, & una die, ac nocte supra se acruata esse patieris. Deinde sportam granis eisdem plenam cuiusque uasculo superponis, & calida adiecta calcabis, & exprimes. Tunc ex eo humore, qui defluxerit, supernatans oleum lentiscinum sicut laurinum colligetur. Memento autem (ne rigore possit astringi) aquam calidam saepe suffundere.

De gallinarum partu. TIT. XXII.

GALLINARVM partus fecunditatem repetit hoc mense post brumalem quietem, & incipiunt ad educandos pullos oua supponi.

De caedenda materie. TIT. XXIII.

HOC etiam mense caedenda materia est ad fabricam, cum luna decrescit, & ridicæ, uel pali faciendi.

De horis. TIT. XXIII.

HIC mensis in horarum spatio cum Decembri mense conuenit, quarum sic mensura colligitur.

Hora	I.	pedes	XXIX.
Hora	II.	pedes	XIX.
Hora	III.	pedes	XV.
Hora	IIII.	pedes	XII.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	IX.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	XII.
Hora	IX.	pedes	XV.
Hora	X.	pedes	XIX.
Hora	XI.	pedes	XXIX.

Dd PAL.

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

TERTIVS.

De pratis seruan^{dis}, & lætamine
saturandis. TIT. I.

FEBRVARIO mense locis temperatis
prata incipient custodiri, quæ prius (si ma-
cra sunt) sparso lætamine saturètur, quod eij
ciendum est luna crescente. Quanto recètius
fuerit, tanto plus nutriendis herbis ualebit, quod à supe-
riori parte fundetur, ut succus eius per totum possit elabi.

De profcindendis collibus. TIT. II.

LO C I S tepidis, aut si clemens tempus, & siccum
fuerit, colles pingues uel hoc mense profcinde.

De satione trimestri. TIT. III.

HO C mense serendum omne trimestrium genus.

De serenda lenticula, item
cicercula. TIT. IIII.

HO C etiam mense lenticulam seres solo tenui, & reso-
luto, uel etiam pingui, sed sicco maximè, quia luxuria, &
humore corrumpitur: usq; ad duodecimam lunā bene se-
minatur, quæ, ut cito exeat, atq; grandescat, prius cum si-
mi ariditate miscenda est, atq; ubi ita requieverit quatuor,
aut quinq; diebus, tunc spargitur. Iugerū modij unius se-
men implebit. Hoc etiam mense cicercula seritur, loco, &
modo, quo antè descripsi.

De serendo cannabo. TIT. V.

HO C mense ultimo cannabum seris terra pingui, ster-
corata, rigua, uel plana, atq; humida, & altius subacta. In
uno

uno pede quadrato sex eiusdem seminis grana ponuntur.

De agris medicæ parandis. TIT. VI.

NV N C ager, qui accepturus est medicam (de cuius
natura, cum erit serenda, dicemus) iterandus est, & pur-
gatis lapidibus, diligèter occandus. Et circa Martias Ca-
lendas subactò sicut in hortis solo, formandæ sunt areæ
latæ pedibus x. longæ pedibus quinquaginta, ita ut eis a-
qua ministretur, & facile possint ex utraq; parte runca-
ri. Tunc iniecto antiquo stercore in Aprilem mensem re-
seruentur paratæ.

De eruo serendo. TIT. VII.

HO C mense toto erui adhuc seri potest, quia Martio
serendum non est, ne pastu suo pecoribus noceat, & bo-
ues reddat insanos.

De curandis uitibus, & arboribus, & ordeo
gallatico serendo. TIT. VIII.

NV N C pomis, & uitibus uetus urina si affundatur,
& numero fructuum præstat, & formæ cui proderit, ut
amurcam miscemus insulsam maximè in oleis: sed hoc
frigidioribus diebus antè quàm feruor incipiat. Etiam
nunc ordeum gallaticum, quod graue, & candidum est,
seretur locis frigidis circa Martias Calendas.

De ponendis uineis pastino, uel serobibus, aut
fulcis, & omni, quæ illuc perti-
net, disciplina. TIT. IX.

HO C mense omnia genera pastinati soli, seu sulci, seu
serobes uitibus cõpleantur. Natura autè uitis cœlū omne
solumq; sustentat, si genera cõuenienter aptentur. Plano
igitur loco statues uitè, cuius genus nebulas sustinet, &
pruinæ: collibus, quod siccitatem durat, & uentos. Pinæ
gwi agro graciles, atq; infecundas: macro feraces, & so-

D d z lidas:

lidas: denso ualidas, atq; frondosas: frigido, & nebuloso, quæ hyemem celeri maturitate præueniunt, aut quæ duris acinis inter caligines securius florent: uentoso stabiles, & tenaces: calido grani tenerioris, & humidis: sicco eas, quæ pluuias ferre non possunt: & ne multa dicamus, eligenda sunt genera, quæ professione uitiorum suorū contraria loca diligunt ijs, in quibus durare non poterunt. Placida sanè regio, & serena tutò genus omne suscipiet. Vitium genera numerare nõ attinet, sed notũ est maiores uuas pulchræ speciei, grani callosi, & siccoris ad mensam: feracissimas uerò, & cutis tenerioris, & sapore nobileis, & maxime quæ citius deflorescunt, uindemijs esse seruandas. Loca naturã plerisq; uitibus mutant. Solæ amineæ ubicunq; sint, uinũ pulcherrimum reddunt. Calidum statum potius quàm frigidũ sustinebunt. De pingui ad macrum transire non possunt, nisi sterco adiuuerit. Harum duo genera sunt, maior, & minor. Sed minor melius deflorescit, & citius, internodijs minoribus, & grano breuiores. Si arbori applicetur, pinguem terrã: si colatur in ordinibus, mediocrem desyderat. Imbres contemnit, & uentos, nam maior sæpe uititur in flore. Sunt & apiana præcipua. Satis est genera ista dixisse. Industrius uir probata deligat, & terris talibus mandet, quæ imitari eas possint, unde sumuntur: sic merita sua quæq; seruabit. Sed uitẽ, uel arborem melius erit de exili ad pinguem trãsserre: nã si à pingui terra ad solum exile transierint, utiles esse non poterunt. Eligenda sunt sarmenta, quæ pangimus de uite media, neq; de summa, neq; de infima, quinq; uel sex gemarum spatio, à ueteri procidentia, quia non facillè degenerant, quæ de locis talibus transferuntur. Sumantur autem de uite focunda, neq; putemus brachia esse fertilia, quæ

uuas

uuas singulas, aut binas producunt, sed quæ multa ubertate curuantur: nam potest ferax uitis feraciores in se habere materias. Erit & hoc signum fertilitatis, si de duro aliquo loco fructum citabit, si foetu impleuerit ramulos ex ima parte surgentes. Sed hoc signis positus per uindemias est notandum. Ad pangendum, nouellus palmes debet eligi, dum in se nihil habens, & ueteris sarmenti, quia hoc putrescente sæpe corrumpitur. Summa flagella repudiemus, ac surculos, qui licet bono loco nati sint, tamen feracitate caruerunt. Pampinarius, qui de duro nascitur, etiam si attulerit fructus, pro frugifero non est ponendus: in suo enim loco fecundatur à matre, translatus uerò tenet sterilitatis uitium, quod nascendi conditione suscepit. Caput sarmenti, cum deponitur, torquendũ nõ est, nec aliquo modo uexandum, nec demersa penitus fecundiore parte, quod sterili proximum est, supra terram relinquatur: deinde quoniam ipsa tortura uexatio est, & pars ea, de qua radix futura præsumitur, iniuriæ nulli subijcienda est, cum qua contendere cogatur antè, quàm teneat. Ponendæ sunt uites placidis diebus, ac tepidis. Curadumq; ne sarmenta sole uratur, aut uento, sed uel statim ponantur, uel obruta referentur. Hoc mense, ac deinceps toto uere, uinea ponenda est regionibus frigidis, pruinosis, pinguibus campis, & humidis prouincijs. Sit autem mensura sarmenti cubitus unus. Vbi pinguis est natura terrarum, maiora inter uites spatia relinquemus: ubi exilis, angusta. Nonnulli itaq; in ijs uitibus, quas toto solo pastinato disponunt, ternos pedes inter singulas uites quoquoersus dimittunt. Sed hoc genere diuisionis in iugerali tabula pangetur tria millia tricenta uicena una sarmenta. Quod si duos semis pedes inter uites relinqui placuerit, in eadẽ tabula ponentur uites quatuor

D d 3 millia

millia septingentæ quinquaginta tres. Sed ad ponendū ute-
mur hoc ordine. Lineam, seruatis ijs spatij, quæ placuerit
custodire, candidis signis, uel quibuscunq; notabimus: tunc
tensa per tabulam linea, in eis locis surculos, uel calamos
figemus, ubi unaquæq; uitis uentura est. Ita spatium totius
tabulae surculis complebitur ad numerum uitium futurarū:
atq; is qui panditur est proiecta circa surculos sarmenta
sine ullo errore deponet. Præterea non est uno genere ui-
tium omne pastinum conserendum, ne annus iniquus ge-
neri spem uindemiæ totius extinguat. Et ideo quatuor,
aut quinque eximij generis sarmenta pangemus: sed maxi-
mè expediet genera tabulatim disponi, & decimanis diui-
di, nisi deterreat operis difficultas: quòd si est uetus ui-
nea, singulorum generū surculis tabulatim poterimus inse-
rere: & facile hoc genus colendi, quod est pulchrum, atq;
utile, consequemur. Ita & maturitatis, & floris tempora,
quæ in uite diuersa sunt, suis temporibus opportunius ob-
tinere poterimus. Nec paruo constabit, si legatur maturi-
tas cū acerbitate, dispendiū, cū unius tempestiuā uindemiā
sequi, sit permixta cruditate uitiosum, & alterius seras ma-
turities expectare damnificum. Huic cōmodo adijcitur,
quòd pro generum diuersitate per gradus accedēte uinde-
miā minor operarum numerus eam poterit expedire, &
generatim condere, ac melius puros sapes, sine luctamu-
ne alterius generis unaquæq; uina seruare. Hoc si diffici-
le uidebitur, non alias simul conseras, quam quæ & sapo-
re, & flore, & maturitate cōueniunt. Sed hæc in pastinis,
uel sulcis ratio erit, in scrobibus uerò per angulos IIII.
sarmenta deponis. Sed (ut asserit Columella) uinacæa ster-
cori mustam simul sparges, & si exile solum fuerit, pingue
terram scrobi inferes, uel aliunde portatam. Cū uerò plan-
tam,

tam, uel malleolū disponimus, modicè humido solo, sed po-
tius arido, quam lutofo duabus gemmis supra terrā relictis
sarmenta ponemus obliqua, & sic facilius comprehendent.

De arbutiuis uitibus, & plantis

arborum uitiferarum.

TIT. X.

Q V O D si arbutum te habere delectat, plantam ge-
nerosæ uitis prius in seminario nutrire debebis, ut inde ra-
dicata transjcratur ad scrobem, cui arbor iniuncta est. Se-
minarium uerò dicimus æquè fossam tabulam pedum duo-
rum semis altitudine. In hac, quam pro numero ponenda-
rum uitium, uel qualiumcunq; plantarū protendis, aut con-
trahis, breuissimo spatio distantia inter se sarmenta depo-
nes. si uallis, aut humectus est campus, trium gemmarum
exceptis minutis, quas habebit inferius, & ubi conualue-
rint, hinc post biennium radicatae uites, uel arbusculas trans-
feras: quas cum depones in scrobe, ad singulas materias re-
diges, putatis omnibus, quæ scabra sunt, curtatis etiam ra-
dicibus, si quas potueris inuenire uexas. In scrobe autem
ad arbutum faciendum duas radicatae uites deponis, hoc
seruans, ne se in radice contingant: sed lapides quinque pro-
pe librarum medios in utranq; cōstitues, & ipsas uites ad
scrobis latera discreta coniunges. Magis asserit, scrobem
non primo anno esse complendam, sed subinde cōquan-
dam, quæ res uitem faciet altius fundare radices: sed hoc
aridis prouincijs fortè conueniet, humidis autem sata pu-
trescent recepto humore, nisi statim terra cumuletur. Sed
arbuta, qui faciet, plantas arborū de his generibus ponat,
si agro suppetit abundātia, populo, ulmo, fraxino in mon-
tibus, & asperis in quibus ulmus minus læta est. Has etiam
Columella dicit seminario debere nutriri. Mihi uidetur,
quòd nulla prouincia sit, quæ non ex his quancunq; spon-
te produ-

te producat. Plantas etiam maiores de locis quibuscum que translatas, uel eorū generum truncos radicos hoc tempore circa scrobem uitis oportere cōstitui. Sed si ager frumentarius fuerit, ubi arbusa disponis, quadragenos pedes inter arbores relinque, ut feri possit, in exili autem uicinos. In scrobe uero uitis ab arbore sua sesquipedis spatio distare debet. Nam uitis multū subiecta arbori, incremento arboris opprimetur. Cauens etiam munienda est aduersum pecoris appetentis iniurias, & arbori suæ protinus al liganda. Est & aliud de transferenda ex arbusa uite compendium. Fit ex uimine parua corbicula, quæ mensura pedis, uel aliquanto minus circini spatio possit amplecti. Hæc ad arborem, cui uitis inhaeret, fertur, et in fundi media parte pertunditur, quo sarmēto uirgam possit admittere. In ducto itaq; sarmento uitis eius, de qua transferre. disponis, corbicula ipsa ex aliqua arboris parte suspenditur, & uiua terra repletur, ut sarmentum terra possit includi, quod sarmentū prius intorquetur. Ita exacto annui temporis spatio, sarmentū, quod clausum est, radices creabit intra prædictam corbiculam. Tunc sub fundo corbis incisa sum radicatū sarmentū cum ipsa corbe portabitur ad locū, quæ uitibus arbusiuis destinabis implere, ibiq; obruetur circa arboris maritadæ radices. Hoc genere quantū uolueris numerū uitium trāsferes sine ambiguitateprehendēdi.

De uineis prouincialibus. TIT. XI.

VINEAE in prouincijs multis generibus fiunt: sed optimum genus est, ubi uitis uelut arbuscula stat breui crure fundata. Hæc primo calamo iuuatur, donec solideatur: sed altior sesquipede esse nō debet: ubi robusta fuerit, sola consistet. Aliud genus est, in quo cannis pluribus circa dispositis, ipsa uitis per cannas sarmentis ligatis in orbiculos

biculos flectitur se sequentes. Vltimæ positionis uitis est, quæ per terram proiecta discumbit. Hæc omnes & scrobibus ponuntur, & sulcis.

De putandis uineis communibus, altis, uel humilibus. TIT. XII.

HOC mense locis frigidis aliquatenus, & temperatis uitium iusta putatio est. Sed ubi multæ sunt uineæ, diuidantur, & pars earum, quæ septentrionem respiciet, uerno putetur: alia pars aduersa clementioribus plagis, recidatur autumno. Sed in putatione semper nitamur, ut uitis fiat in crure robustior, ne ue debili uiticulae duo duramenta seruemus. Auferenda sunt lata, intorta, debilia, malis locis nata sarmēta. Focaneus etiam, qui inter duo brachia medius nascitur, debet abradi: qui si pinguitudine sua brachium quodcumq; proximum debilitauerit, illi deciso ipse succedat. Erit tamen optimi putatoris, inferius sarmentum, quod bono loco nata fuerit, reparandæ uitis causa semper tueri, & ad unam, uel duas gemmas relinquare. In locis clementioribus altius uitem licebit expandere: in exilibus, aut aestuosis, aut declinibus, aut procellosis humilior est habēda. Locis pinguibus, singulis brachijs uitium bina flagella dimitte. Sed erit sapientis aestimare uim uitis. Nam quæ altius tollitur, & fecunda est, plus quam octo palmites habere non debet, ita ut conferuemus semper in inferiore parte custodē. Circa crur quicquid nascitur, amputandum est, si non desyderet uinea reuocari. Quod si truncus uitis sole, aut pluuijs, aut noxijs animalibus est cauatus, purgamus quicquid est mortuum, plagasq; eas amurca linimus, & terra: quod proderit aduersum prædicta. Cortex etiam recisus, & pendens à uite tollatur: quæ res minorem fecem reddit in uino. Muscus radatur ubicunque repertus. Sed plagæ, quas in duro uitis ac

cipiet, obliquæ, & rotundæ esse debebunt. Decisis, sicut supra dixi, male natis omnibus, et ueteribus, nouellos, & fructuarios serua. Vngues etiam custodum siccos, & annosinos recide, & omnia, quæ uetera, uel scabra reperies. Illæ, quæ altius coluntur, ut in iugo, uel pergula, ubi quatuor pedibus supra terrâ leuatæ steterint, quaternæ brachia habeant. Si macra uitis erit, in singulis brachijs singula flagella dimittimus: si pinguis, bina. Sed prouidentiam, ne in ima parte sint sarmenta, quæ seruas. Quod cum sit, uitis, tanquam si fulgure tangatur, arcescit. Relinquenda sunt sarmenta neq; circa durû, neq; in summo, quia hæc uelut pampinaria minus afferunt, illa uitem nimietate foetus onerant, & longius ducunt. Quare in medio loco seruanda sunt, quæ tuemur. Plaga non iuxta gemmam, sed aliquanto superius fiat, & euertatur à gemma propter lacrymam defluentem.

De putatione arbuti.

TIT. XIII.

VITIS, quæ in arbore collocatur, prima eius materia ad secundam, uel tertiam gemmâ præcidatur. Deinde omnibus annis aliquid per ramos crescere subinde patiamur, unam materiâ semper ad cacumen arboris dirigentes. Sed qui fructû uolunt maximû, materias plures per ramos submitunt: qui uinum melius, sarmenta in cacumen extendunt. Fortioribus ramis arborum plures materiae, debilioribus imponendæ sunt pauciores. Putandi autem ratio talis est, ut & uetera sarmenta, quibus primi anni fructus pependit, omnia recidantur, & noua circûcis capreolis, & ramulis inutilibus dimittantur. Sed prouidendum est, omnibus annis uitæ resoluui, ac religari, quia refrigeratur. Ita formandi sunt rami arborû uitiferarû, ne alter sub alterius linea dirigatur, sed loco pingui ulmus à terra octo pedibus, gracili

cili uerò septem sine ramo relinquenda est. In solo rosido, & nebuloso rami arboris uitiferæ in orientem, & occidentem putatione dirigantur, ut latera uacua solis membra totius uitis ostendant. Agendum est autem, ut uitis spissa non sit in arbore, & deficientibus primis arboribus substituenda sunt aliæ. In loco cliuoso humaliter rami arborû seruandi sunt: in plano & uliginoso altius. Palmites ad arborem non duro uimine ligentur, ne eos uinculû recidat, aut atterat. Hoc autem noueris, quia palmes quod extra ligaturam pendens habuerit, fructum induet: quod infra ligaturam, materiae sequentis anni deputabit.

De prouincialibus uineis putandis. TIT. XIII.

VITES, quas prouinciali more uelut arbutusculas stare dixi, si instituere uelis, ramos à quatuor partibus his relinques, & in eis brachijs sarmenta pro uitis possibilitate seruabis. Vites autem, quæ cannis in orbem cinguntur, sic putentur, quemadmodum eæ, quæ nituntur ridicis, aut palis. Ille uerò quæ sine adminiculis iacēt, quod pro sola indigentia faciendum est, uel necessitate prouinciæ, primo anno duas gemmas, deinde plures habebunt. Sed huius generis uinea strictius est putanda.

De nouellæ uitis putatione.

TIT. XV.

NOVELLA M uitem Columella dicit à primo anno ad unam materiam esse formandam, nec recidendam totam, sicut Italiae consuetudo est. Anno secundo expleto, quia uel intereant uites in totum recise, uel infœcunda sarmenta producant, quæ amputato capite uelut pampinaria de duro coguntur exire, quare iuxta ipsam commissuram ueteris sarmenti, unam, uel duas gemmas censemus relinquendas: quod est meritò in uiticula fortiore seruandû, & sanè excipiendam calamis nouellam, uel exiguis palis, ut tertio

anno

anno robustiores possit accipere. Nam quadrima nouella, ubi letum solum est, tres materias merito nutrire cogetur. statim post putationem sarmenta decisa à uineis, & rubi, et impedimentum fossoris omne tollatur.

De propaginibus.

TIT. XVI.

HOC etiam mense propagandæ sunt uites: sed uetus, & exesa uinea, cuius duramenta longe processerunt, ut Columella dicit, mergis melius reparabitur, quam si infossione totius corporis obruatur, quod agricolis certum est displicere. Mergum dicimus, quoties uelut arcus supra terram relinquitur, alia parte uitis infossa. Nã (ut ait Columella) cum totæ stratiæ sunt, plurimis radicibus totius corporis fatigantur. Mergi uerò post biennium reciduntur in ea parte, quæ supra est, & in loco iustas uites relinquunt. Sed (ut agricolæ asserunt) post biennium si recidas, plerumque infirmas habent radices, & repente simul pereunt.

De insitionibus.

TIT. XVII.

HOC mense calidis, & apricis locis optimè celebratur insitio, quæ fit tribus generibus. Sed ex his duo nunc fieri possunt, tertium reseruatur a statim. Sunt autem genera inserendi hæc, aut sub cortice, aut in trunco, aut emplatro. Inseremus ergo sic: Arborem uel ramum, in loco qui nitidus est, & sine cicatrice, serra recidemus non læso cortice. Post serraturam, plagam ferramentis acutis incidamus. Inde quasi cuneum tenuem ferreum, uel osseum, maxime leoninum, inter corticem, & lignum tribus propè digitis consideranter deponimus, ne corticis fascia dissipetur, & in eum modum subducto cuneo, statim surculum mergimus una parte decisum salua medulla, & cortice partis alterius, qui supra arborem sex, uel octo digitis emineat. Duos, uel tres, uel plures surculos pro trunci qualitate constituimus

stituimus: quaternis digitis, uel amplius inter eos spatium relinquimus: tunc iunco, aut ulmo, aut uimine stringimus, et supra lutum musco tectum ponemus, ac ligabimus, ut quatuor digitis supra lutum possit surculus emanere. Plerosque delectat strictum primo sectæ arboris truncum uinculis arctioribus in medio findere, & ibi surculos ex utraque parte ramos in modum cunei, ut integra sit medulla, demergere, præmissio ante cuneolo, quo subducto, depositus surculus redeunte in plagam materia, possit astringi. Sed hoc utrumque genus uernum est, & fit crescente luna, ubi incipit gemma arborum turgescere. Surculi autem, qui inserendi sunt, sint nouelli, fertiles, nodosi, de nouo nati, ab orientali arboris parte decisi, crassitudine digiti minoris, bifurci, uel trifurci, gemmis pluribus uberati. Si arborem minorem desiderabis inserere, in qua sine dubio meliora incrementa proueniunt, circa terram secato: & quod melius est, surculos inter lignum, corticemque deponere, tunc stringe. Quidam rasum ex utraque parte surculum conuenientem soliditati arboris inserendæ sic in medio deponunt, ut cortex surculi undique cortici arboris reddatur æqualis. Sed in nouella arbore terra mota usque ad ipsum insitum colligatur, quæ res eam à uento, & calore defendet. Mihi asseruit diligens agricola, omne insitum sine dubio comprehendere, si depositus surculus uiscum non temperatum in ipsa plaga pariter mergamus, quasi glutino quodam succos materiæ utriusque musturum. De emplatratione suo mense dicemus. Quartum genus Columella sic retulit. Gallica terebra usque ad medullam arborem perforandam, plaga interiorius leuiter inclinata. Ibi educto omni scobe, uitem, uel ranum ad modum foraminis impressi delibratum, succiduum tamen, & humentem strictè imprimi, una aut duabus gemmis foris

foris relictis. Tunc argilla, & musco locum diligenter operiri. Ita & uites in ulmo inferi posse commissas. Hispanus quidam mihi hoc genus nouæ insitionis ostendit, quod ex persico se afferebat expertum. Salicis ramum brachij crassitudine, solidum, longum, cubitis duobus, aut amplius terebrari iussit in medio, & plantam persici in eodem loco in quo consistit, spoliatam ramis omnibus, solo capite relicto per ipsum saligni manubrij foramen induci: tunc eundem salicis ramum terræ capite utroque demerso, in arcus similitudine debere curuari, foramen luto, musco, uinculis stringi: anno deinde exempto, ubi infra medullam salicis caput plantæ sic coheserit, ut unitas sit ex duobus mixta corporibus, plantam subter incidi, atque transferri, & aggerari terram, quæ arcum salicis cum persici cacumine possit operire: hinc persici poma sine ossibus nasci: sed hoc locis humidis conuenire, uel riguis, & salices aquationibus adiuuandas, ut & naturalis ligni uigeat, quæ delectatur humore, & superfluentem copiam succi germinibus ministret alienis.

De instituendis oliuetis. TIT. XVIII.

HOC mense locis temperatis instituemus oliucta, quæ uel pastinis conferenda sunt, ut extremas circa decimanum tabulas cingant, uel suum locum tenebunt. Si ponuntur in pastino, radicata plantæ decisis capitibus, & brachijs, & in truncum redactæ usque ad mensuram cubiti unius, & palmi fermento terræ fossæ defigantur, locum palo antea deprimente ordeï grana subteriaciantur, & amputentur ijs quicquid putridi inuentum fuerit, aut arentis, & tunc amputata capita luto uelentur, & musco, ulmeis uinculis, uel tenacibus, quibuscunque constricta. Sed maximum beneficium est, ut proficiat incremento, si rubrica partes notentur, quibus obuersæ steterunt, & contra eas similitudine

ratione ponatur. Sint à se discretæ pedibus quindecim, uel uiginti. Omnis subinde circa eas herba uellatur: & quoties inber se insuderit, breuissimis, ac frequentissimis fossionibus sollicitentur. Et subinde ducta à trunco terra, atque permixta in aliquanto altiores cumulos congeratur. Quod si oliuetum suo loco facere uolueris, hæc genera terrarum sequeris. Terram, cui mixta sit glarea, aut cretam sabulonis coniunctione resolutam, aut pinguem sabulonem, aut terram naturæ densioris, & humidæ. Creta figuli omnino repudianda est, & uliginosa, & in qua semper humor assistit, & sabulo macer, & nuda glarea: quamuis enim comprehendat, non conualescit. Potest feri & ubi arbutus, aut ilex steterat. Næc cerrus, & æsculus excisa radices noxias relinquit, quarum uirus oleam necat. Locis æstuosis septentrionali colle, frigidus meridiano gaudet. Medijs cliuis delectatur. Neque inuicem locum, neque arduum patitur, magis modicos cliuos diligit, sicut est regio Sabina, uel Bætica. Baccarum genus numerosum est, et plurimum uocabulorum, sicut Pausia, Orchis, Radius, Sergia, Licinia, Cominia, et cæteræ, quas nominare non attinet. Pausia tamè oleum, quod reddit, dum uiride est, optimum est, sed cito uerustate corrumpitur. Optimum Licinia dat, plurimum Sergia. Sed de his hæc generaliter præcepisse sufficiet, maiores baccas cibo, minores oleo profuturas. Si frumentarius ager est, quæ conferimus oliueto, quadragenis inter se pedibus distent: si macer, uicenis quinque. Melius faciemus, si ordines in fauoniu dirigamus. Cum deponentur, in scrobes siccas constituentur quaternis pedibus fossas. Glarea etiam, ubi lapides defuerint, muscetur, & sterco. Si clausus locus est, modice supra terram, quæ ponuntur, emineant. Si pecora formidantur, altiores trunci esse debent. In siccis uero prouincijs cum pluuia defunt, riga-

re cōueniet. Si prouincia indiget oliuetis, & non est unde planta sumatur, seminariū faciendum est, id est tabula effosa, sicut superius dixi, ut ibi (sicut Columella dicit) rami serra incisi in modum sesquipedalē deponantur. Inde post quinquennium poterit ualida planta transferri, & locis frigidis hoc mense plantari. Scio plerosq; quod facilius, atque utilius est, radices olearum, quæ in syluis plerunque sunt, aut in locis desertis, in cubitalem mensurā recisas, aut in seminario, si placuerit, aut in oliueto solere disponere, et admistiōe stercoreis adiuuare. Quare proueniet, ut ex unius arboris radicibus numerosa planta nascatur.

De pomiferis, & spatij earum generale præceptum.

TIT. XIX.

ETIAM pomiferas arbores possumus in partibus à septentrionali regione disponere, de quibus sigillatim dicemus, quæ specialiter sunt tenenda. Nam pomis eadem conuenit terra, quæ uitibus. Scrobes autē maioris faciēs, ut materiæ proffit, & fructui. Si pomarium faciēs, inter ordines tricenos pedes relinques. Plantas statues radicatas, quod est melius, sed seruabis, ne cacumina aut manu fracta, aut erosa non crescant. Vnunquenque ordinem suo generi deputabis, ne infirmæ à ualentioribus opprimantur. Plantas similiter notabimus, ut ipsis, quibus steterant cardinibus opponamus. De cliuo sicco, & exili, in planū, pinguem, & humidum transferemus. Si truncos ponere uolueris, supra terram propè tribus pedibus erigantur. Vbi duas in una scrobe plantas deponis, cauendum est, ne se contingant, nam uernibus interibunt. Sed (ut Columella dicit) feraciores sunt, quæ seminibus, hoc est nucibus suis, quam quæ plantis ponuntur, aut ramis. Vbi regio siccior est, aquationibus adiuuentur.

De

De fodiendis, palandis, & ligandis uitibus, uel lætandis arboribus, & plantis circumfodiendis.

TIT. XX.

NUNC locis maritimis, & calidis fodiendæ sunt uitēs: uel (si hæc prouinciæ cōsuetudo est) exarandæ, & in eisdem locis palandæ, aut ligandæ sunt uinæ prius, quam gemma procedat, cuius cōcussione, uel attritu incurritur grande dispendiū. Nunc oleæ, cæteræq; arbores lætamen accipiunt decreſcente luna. Sufficiet autem maiori arbori uehes una, minori media, ita ut subducta à radicibus terra, & fimo permista, reuocetur. Tempore hoc si quæ sunt in seminarijs plantæ, circumfodiendæ sunt, & amputandi eis rami superflui, uel radiculæ, quas circa in superiore parte miserunt.

De rosis, lilijs, croco, uiolis conferendis.

TIT. XXI.

HOC mense rosaria conferemus, quæ sulco breuissimo, aut scrobibus ponenda sunt, uel uirgultis, uel etiam semine. Semina autem rosarum non putemus medios flosculos esse aurei coloris, quos rosæ ferunt, sed baccas nuntriunt, quas in breuissimi pyri similitudinē plenas seminibus post uindemiam reddunt maturas, quarum tamen maturitas ex colore fusco, et mollicie poterit æstimari. Siqua etiam sunt antiqua rosaria, hoc tempore circumfodiuntur sarculis, uel dolabris, & ariditas uniuersa reciditur. Nunc & quæ rara sunt possunt ducta uirgarum propagine reparari. Si rosam temperius habere uolueris, duobus palmis ab ea in gyrum fodies, & aqua calida bis rigabis in die. Nunc & liliorum bulbos ponemus, uel lilia ante habitaria sarriemus summa diligentia, ne oculos circa radicem nascentes, & minores bulbos sauciemus, qui à matre

E e subtrahiti

subtrahit, atq; in alios digesti ordines noua lilieta formata sunt. Item uolarum plantæ, & croci bulbi serendi sunt, uel subtiliter (si fuerant antè) fodiendi.

De lini semine serendo. TIT. XXII.

HOC mense aliqui lin i semen le'o solo in iugeru x. modios spargunt, & lina consequuntur exilia.

De cannetis, & asparagis, & plantis salicum, & genestæ, & seminarijs myrti, & lauri.

TIT. XXIII.

TEMPORE hoc canneta ponenda sunt factis breuissimis scrobibus, & oculis cannarum per singulas scrobes obrutis, qui semipedis spatio inter se distare debent. Si calidæ, & sicca prouincia studemus, ualles humidæ, uel irriguæ opus est deputare cannetis. Si frigida regio est, locis medijs instituuntur, sed succo uillarum subditis. Inter hæc asparagorū etiam semina spargere possumus, ut mista nascantur, quia & asparagi coluntur, & incenduntur eo more, quo cannæ. Sed si sunt antiqua canneta, hoc tempore sarrientur, recisis, quæ in radice purganda sunt, id est putribus male porrectis, & si qua gignedi oculos non habebunt. Nunc salicis plantas, & omnium generum, quæ arbusculo applicandæ sunt, uel genestas (ubi deerunt) obruemus. Ex bacis etiã myrti, & lauri seminaria faciemus, uel si fuerant, excolemus.

De hortis. TIT. XXIII.

CIRCA Idus Februarias sepes hortorum ex cõgesto in funibus spinarū semine faciendæ sunt, sicut dictum est, cum de munimine loqueremur hortorum. Item Græci dicunt de crassa rubi uirga fieri debere particulas, & palmaribus scrobibus obrui, & quotidie, donec frondeant, fossione, & rigatione nutriri. Hoc mense lactuca seritur, ut possit

ut possit Aprili mense transferri. Item carduus seritur: nasturcium, & coriandrum, & papauer, sicut mense Nouembri, & allium, & ulpicum. Nunc satureia seritur pingui agro, non stercoreato, sed aprico, uel melius mari proximo, & cum cepullis mista seminatur. Hoc etiam mense cepullas seris, sed constat et uere et autūno esse seminandas. Si semen eius seueris, in caput crescit, & manus reddit in semine. Si capitulum ponas, ipsum maccescit, & multum semen educit. Terram cepæ desiderant pinguem, uehementer subactam, irriguam, stercoreatam. Ibi areas faciemus omnibus herbis, & radice purgatas. Seremus placido, et sereno die, maxime austro, uel euro stantibus. Si minuenta luna serantur, tenues, & acriores proueniunt: si crescente, robustæ, & saporis humecti. Rarius sunt ponende, runcandæ, ac sarcularidæ sunt sepius. Si capita uoluerimus, his esse maiora, folia omnia debemus auferre, & sic succus ad inferiora cogetur. De quibus uerò semina colligenda sunt iuentur amuniculis, ubi caulem coeperint excitare. Cum niger color seminis fuerit, præferunt maturitatis indicia. Vellendi sunt thalli adhuc semisicci cum semine, & sic in sole siccandi. Hoc mense anetum seres locis frigidis. Omnem cœli statum patitur, sed tepidiorè latatur. Rigitur, si se imber abstineat: seratur rariius. Aliqui semen eius non obruunt, opinantes quod à nulla aue tangatur. Nunc et sinapi serere possumus. Hoc etiã mense caules seremus, qui & toto anno feri possunt: solum pingue, et satis subactū diligunt: argillā & glaream timent: sabulone, & arenis non delectantur, nisi perennis unda succurat. Omnem cœli statū caulis patitur, frigidū magis. Cõtra austrū positi citius ferunt: cõtra septentrionē serius. Sed hic caulis et sapore, et robore uicit. Cilius delectatur, et ideo ponenda sunt

planta per pulvinos arearum. Gaudet stercore, & sarculatione. Rarius positus conualescit. Celerius coquitur uirore seruato, si dū est triū, uel quatuor foliorū, nitrū tritum cribello desuper spargas, ut speciem pruina candidē imitetur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluendas seruande uiriditatis causa, fimo simul adhaerente. Ponende sunt plantae maioris incrementi, quia licet serius comprehendant, fortiores fient. Si hyems est, tepido iam die, si aestas, cum sol in uesperam declinatur, plāta pangēda est. Vastior fiet, si terra operiatur assiduē. Semē brassicę uetustū mutatur in rapa. Hoc mēse post 1 dus spōgias asparagorū uel nouas formare incipiemus ex semine, uel antiquas ponemus. Mihi etiā illud utile uidetur, ac diligens, ut asparagi agrestis radices plurimas in unum locū cōgeramus cultū, uel certe saxosum, quę statim fructū dēt ex loco, qui aliud nil alebat, & has annis omnibus incendamus in scopis, ut fructus frequentior surgat, & fortior. Hoc autē genus est sapore incūdius. Nunc etiā malua feri potest. Mentā quoq; sere plantis, uel radicibus loco humido, uel circa aquas. Apricum solum, nec pingue, nec stercoreatū desiderat. Hoc mense fœniculū seres loco aprico, et modice saxoso: seritur primo uere. Pastinaca & semine ponetur, et plantis loco pingui, soluto altius pastinato, raram statues, ut robur accipiat. Cunela etiā nunc seritur, et colitur eo more, quo alliu, uel cepulla. Nūc cærefoliū locis frigidis post 1 dus seratur: desiderat agrū letū, humidū, stercoreatū. Hoc mense betā seremus, quamuis possit & tota estate seminari. Amat agrū putrē, humidū, letū. Trāsferrēda est quatuor, aut quinq; foliorū radicibus fimo recenti oblitis. Amat frequenter effodi, & multo stercore saturari. Hoc mense porrus serendus: quem si sectilem uelis, post

post duos menses, quā satus est, poteris defecare manentē in areis suis: quamuis asserat Columella etiā sectiuum diutius duraturū, meliorēq; si et transferatur, quoties scabitur, aqua iuuetur, et stercore. Si capitātū facere uelis, quod uere seueris, Octobri mense transferre debebis. Serendus est loco leto, & maximē campestri, area plana, pastinata altē, & diu subacta, & stercoreata. Si sectiuum uelis spissius: si capitatum, rarius seres. Sarculo frequentandus est, & herbis liberandus. Cum digiti crassitudinem habuerit, à media parte præcisus folijs, & truncatis radicibus transferatur, oblitus fimo liquido, quaternis, uel quinis digitis separetur. Cum radices aget, modicē comprehendendus, & alleuandus est sarculo, ut suspensus à terra quod spatij uacuum subter inuenerit, capitatis uastitate cogatur implere. Itē plura semina in unū ligata si deponeris, grandis porrus nascetur ex omnibus. Itē si capiti eius rapæ semen immittas sine ferro, et pangas, multū fertur increfcere, melius si frequenter hoc facias. Hoc mense inula seritur, quo canneta ponūtur. Seritur oculis sicut camelam, quos abscindere, & terra leuiter debemus obruere, terra fossa, & subacta, excitatis ad lineam puluinis, quibus eius oculos oportet infodere, triū pedū inter se spatio separantur: Hoc mense colocasia bulbos ponemus. Amant humidum locum, pinguem, maximē irriguum. Circa fontes letantur, et riuos, nec de soli qualitate curant: si perpetuo foueantur humore. Frondere propē semper possunt, si tanquā citrea tegumentis defendantur à frigore. Hoc mense cininū, & anisum seritur loco bene subacto, & cui letamen admisceas. Quod satum est, herbis purgetur assiduē.

De pomis, & primo de pyris. TIT. XXV.

Ec 3 Plantas

PLANTAS pyrorum mēse Februario locis frigidis ponemus, calidis uerò Nouembri: sed mense Nouembri pyra locis tepidis conferenda sunt, ut solo iuuentur iriguo: ita & florem plurimum proferent, & magnitudinē pomi turgentis acquirant. Nasci tamen tali solo maximē diligunt, quale uinetis diximus conuenire: sed læto solo & ualidas arbores, & fructus plurimos consequemur. Lapidosi generis pyra uitium mutare creduntur, si terris mollibus consecrantur. Sed pyrum plantis serere propè tardus euentus est: tamen quibus hoc placuit, ut semina generosa nihil sibi de agresti asperitate permuscāt, plantas bimas, aut trimas eo more, quo oleæ ponuntur, radicatās, magnis scrobibus ponant, supra terram tribus altas, uel quatuor pedibus, quarū decisa cacumina argilla mista muscus debet operire. Nam si quis pyrorum semen aspergat, nasci quidē necesse est, originem suam refouente natura, cuius æternitati nulla tarditas potest afferre fastidiū: sed homini hoc expectare lōginquū est, cum et sero ueniāt, et de generis nobilitate decedant. Melius ergo hoc mense Nouembri fiet, ut pyrorū plātās radicatās seramus agrestiu, subactis bene scrobibus, ut cum prehēderint, inserantur. Hoc autē interest, quod quæ plantis suis seruntur, dulcedinem, ac teneritatem seruat, diu tamen seruata non durat: insita uerò, moram temporis sustinebunt. Spatia inter pyros triginta pedū mēsurā discernat. Genus hoc arboris, ut proficiat, frequēti humore, & assiduis sōsionibus est colendū, usq; adeo, ut tēpore, quo florere cōsueuit, nihil perditura credatur de flore prolato, si eā tunc fossor adiuerit. Multū proficis, si interiecto anno quale libet lætamē adiūgas: sed bnbulū spissa, et grauiā poma generare fertur. Aliqui cinerē miscēt, credētes hinc cōtrahi pomis argutos saporos.

Generum

Generum uarietates exequi superuaciuū puto, cum in pōnēdis, uel excolendis nulla sit distantia. Si languida arbor est pyri, uel ablaqueatæ radicē terebras, & ibi lignēū palum de primis, uel in trūco similiter terebrato ex tēda cuneum figis, uel, si hoc desit, ex quercu. Vermes eius arboris & nati necantur, & nasci prohibētur, radicibus felle taurino frequēter insusis. Item fæces uiui uētēris recētes, si radicibus affundantur per triduum, diutius arbores in floribus laborare nō faciunt. Si lapidosa pyrus est, ab extremis radicibus terrā priorē leuabis, & secernes omnes lapillos, quibus diligenter remotis, alteram terram cribro creatam in loco eius infundes. sed hoc proderit, si rigare non cessas. Mense Februario, & Martio prius inseritur, more, quo dictum est, cum de insitione loqueremur, sub cortice, & in trunco. Inseritur autem pyro agresti, malo, ut nonnulli amygdalo, & spino, ut Vergilius, orno, & fraxino, cydonio, ut aliqui, & punico, sed fisso ligno. Surculus pyri, qui inseritur ante solstitium, anniculus esse debet, & prius quā figatur, folijs, & omni tenera parte priuari: post solstitiū uero eum figis, qui summū germen inclusit. Pyrus omni genere inseritur. Cōdicenda sunt pyra ita, die placido decrescēte luna a uigesima secunda usq; in octauā. E adē poma sicca, & manu lecta ab hora secūda in quintam, uel a septima in decimam, a caducis diligenter electa integra, & propè dura, & aliquāto utridia in picato uase clauduntur, quod operculo tegitur, & deorsum os eius inclinatur, atq; breui scrobe obruitur in eo loco, circa quem perennis aqua decurrit. Item quæ dura sunt, in carne, & cute, prius in aceruo posita, ubi se mollire coeperint, in uas fictile bene coctū, picatūq; ponuntur, & operculo superueniente gypsantur. Vas breui

E e 4 scrobe

scrobe demergitur in eo loco, qui quotidie sole tangatur. Plurimi pyra obruta inter paleas, aut frumēta, seruarunt. Alij statim lesta cū tenacibus suis picatis urceis condiderūt, & oribus uasculorū gypso, uel pice clausis ipsa sub diuo obruta sabulone texerūt. Alij pyra, quæ se nō cōtinuerēt, in melle seruarūt. Item pyra diuisa, & purgata granis in sole siccantur. Aliqui aquā salsam cum coeperit undare calefacta, dissipant, & ei post iā frigida pyra seruanda demergūt. Tunc exēpta post tēpus exiguū condūt urceo, & eius lito ore cōseruant: uel nocte, & die in frigida salsa manere patiūtur: post in aqua pura biduo macerāt, deinde in sapa, uel passo, uel dulci uino mersa custodiunt.

Vinum pyri, & acetum.

VINUM de pyris fit, si cōtusa, & sacco rarissimo condita ponderibus comprimantur, aut prælo. Hyeme durat, sed prima acescit æstate. Acetū sic fit de pyris. Pyra syluestria, uel asperi generis matura in cumulo reseruantur per triduum. Deinde mittūtur in uasculo, cui fontana, aut pluuiialis aqua miscetur, & opertum uas per x x dies relinquitur, ac subinde quātum sublatum fuerit aceti ad usum, tantum redditur aquæ ad reparationem.

Liquamen ex pyris.

LIQVAMEN de pyris castimoniale sic fiet. Pyra maturissima cum sale calcantur integra. Vbi carnes eorum fuerint resolutæ, uel in cupellis, uel in uasculis fictilibus picatis condiuntur. Post mensem tertium, suspensæ eæ carnes liquorem dimittunt saporis iucundi, sed coloris albiduli. Circa hoc illud proderit, ut tempore, quo saliantur, pro aliqua parte uina nigella permisceas.

De malis.

MENSE Februario, & Martio mala seramus, si calida

calida, & sicca regio est, Octobri, & Nouēbri. Eorū plura sunt genera, quæ numerare superfluum est. Amant pingue, ac letū solū, & cui humorē nō tam rigatio, quā natura suppeditet. Et si in arena, uel argilla sit, rigationibus adiuuetur. Montanis locis debent ad meridiē uersa cōstitui. Et frigidus solo prouenit, si cœli tepor adiuuerit: nec in asperis, & humectis sedē recusant. Macrum, & aridū solum poma uermiculosa efficit, & caduca. Seruntur omni genere, sicut pyri: neq; exarari, neque effodi desiderant. Iccirco eis magis præta cōueniunt. Stercus ouillum tantū nō exigūt quidē, sed libēter assumūt, uel si cineris pulueres miscēantur. Amat modestas rigationes. Putatio illis apta est, sed maxime ut arida, & male nata tollantur. Citius senescit hæc arbor, & in senectute degenerat. Si caduca sunt poma, fissæ radici lapis iniectus poma retinebit. Lactæ uiridis feiue si tangatur cacumina, non putrescit. Vermes eius suillo stercore misto humanæ urinae, aut felle bubulo extinguuntur: q si plures circa arborē sunt, æreo scalpulo semel rasi nō ultra nascētur, si ea loca, unde rasi sunt, bubulū sterces obducat. Si spissa poma ramos onerabūt, interlegēda sunt quæq; uitiosa, ut alimentū cæteris succis æquiparet, & generosis abundantia ministret, quā numerosa uilitate perdebat. Malus omni generi inferi potest, quo pyrus. Mense Februario, Martio, & alijs, quibus pyrus inseritur in malo, in pyro, in spino, pruno, sorbo, persico, platano, populo, salice. Diligenter legenda sunt mala, quæ uolumus custodire. Ea in locis obscuris, ubi uētus nō sit, stramentis prius in cratae subiectis, in cumulos secreta disponimus, qui cumuli frequēti diuisione separētur. Aliqui diuersa dixerūt, uel singula in uasculis fictilibus picatis atq; oblitis claudi, uel argilla inuolui, uel solos pediculis creta

los creta adlini, uel in tabulis substrata palea disponi, & stramēta de superiore parte cooperiri. Mala rotūda, quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari possunt. Alij in puteo, uel in cisterna mergūt uasa fictilia, quibus diligēter picatis, & clausis mala cōmittuntur. Alij ex arbore mala illæsa sumpserūt, & pediculis eorū pice seruētū mersis, supra tabulatū per ordinē disponunt, nucum folijs subter expositis. Pleriq; scobem populi, uel abietis inter mala diffundūt. Constat mala sic ponenda, ut pediculorū partes deorsum faciās, neq; ante, quam usui necessaria uideātur esse, cōtingas. Vini, & acetū fit ex malis, sicut ex pyris ante præcepi. Cydonijs serēdis pleriq; tempora diuersa dixerūt: tamen mihi usu compertū est in Italia circa Vrōē, mense Febuario, uel inchoante Martio plantas cydoniorum radicatas in pastinato solo tenuisse adeo feliciter, ut sepe sequētis anni fruge gauderēt, si posita maioris status fuissent. Locis siccis, & calidis, extremo Octobri, uel Nouembri inchoāte ponantur. Amant Cydonij locū frigidū, humectum. Si in tepido statuuntur, opus est illis rigatione succurri. Ferunt tamē statum mediocris situs, inter naturā frigoris, & caloris, & in planis, & in decliuibus proueniūt, tamē magis inclinata, & deuexa deyderant. Serunt aliqui cacuminibus, & talea, sed tardus est in utroq; prouentus. Ita ponendæ sunt largæ arbores cydonij, ne alteram quatiēte uento stillicidium tangat alterius. Dum mīnor est, uel quando ponitur, iuuetur stercore, maior uerō cinere, uel cretæ puluere semel toto anno radicibus misso. Poma in his & cito matura, & maioris incremēti assiduus humor efficiet. Rigandæ sunt, quoties cœlestis negatur infusio, & circumfodiendæ locis calidis, Octobri mense, & Nouembri, frigidis uerō Febuario, uel

rio, uel Martio. Nisi enim circumfodiantur assiduē, aut steriles efficiūtur, aut earū poma degenerant. Putandæ sunt, sicut probaui, & à uitiosis omnibus liberandæ. Si arbor ægra est, amurca aquæ æqualiter mista radicibus debet affundi, aut calx uiua temperata cum creta, uel resina locularis pici liquide mista trunco arboris adlini, uel ablaque atæ arbori circa radices imparis numeri poma cydonia pro magnitudine eius ponenda, & obruenda firmantur: quod annis singulis factum, custodiet à uitijs, sed arboris longē derogabit ætati. Mense Febuario cydonia inseruntur, melius in trunco, quàm in cortice. Recipiunt in se surculos propē omnis generis punici, sorbi, omnium malorū, quæ meliora producūt. Inserunt autē nouella arbores, quibus succus est in cortice: si maior est, circa radicem melius inseretur, ubi cortex, & lignum beneficio soli adhærentis humescit. Legenda sunt matura cydonia, quæ hoc more seruantur, uel inter binas tegulas posita, si luto ex omni parte claudātur, uel si defruto incoquātur, aut passo. Alij quæ maiora sunt fici folijs inuoluta custodiūt. Alij tantū locis siccis reponūt, à quibus uentus excluditur. Alij canna, uel ebore in quatuor partes diuisa, sublati omnibus, quæ in medio sunt, in uase fictili melle obruunt. Alij in melle sic integra dimittūt. In quo genere cōdiendi satis matura deligūtur. Alij milio obruūt, uel paleis separata demergūt. Alij plenis uino optimo uasculis mittunt: uel uini, et defruti ad seruandā cydonia, æquū corpus efficiūt. Alij dolijs musti mergūt, atq; ita claudūt, quod odoratū reddit et uinum. Alij in patina noua sicco gypso obruunt separata cydonia.

Siliqua.

SILIQVA Febuario mense seritur, & Nouēbri & semine, & plantis: amat loca maritima, calida, sicca,

campestris: tamen (ut ego expertus sum) in locis calidis fecundior fiet, si adiuuetur humore: potest & talcis poni. Scrobem desyderat largiorem. In feri etiam posse mense Februario creditur aliqui, in pruno, uel amygdalo. Siliquæ seruantur diutissime, si expendantur in cratibus.

Morus.

AMICA est morus, & uitis. Mori nascuntur ex semine, sed & poma, & uirgulta degenerant. Serenda est talcis, uel cacuminibus, melius autem talcis sesquipedalibus, ex utraq; parte leuigatis, ac simo oblitis. Cum locum palo ante fecerimus, immergimus, ac tegimus cinere terris admisto: non amplius quam quatuor digitis operimus. Seremus a medio Februario, & toto Martio, locis uero calidioribus, Octobri postremo, uel Nouëbris initio, sed uerno maxime, die nono Calendarum Aprilium. Amant loca calida, sabulosa, & plerumque maritima. In tofo, uel argilla uix comprehendunt. Humor assiduus moris prodesse non creditur: fissionibus letatur, et stercore. Putria in his & arida post triennium sunt putanda. Plantam, si robusta est, transferes mense Octobri, uel Nouëbris: si tenera, Februario, et Martio. Scrobes desyderant altiores, interualla maiora, ne altera umbris prematur alterius. Feracem, altiorumque arborem fieri aliqui tradiderunt, si perforato hinc inde truncos singulos cuneos inseramus, terebinthi hinc, inde lentisci. Circa Octobris Calendarum morus ablaqueanda est, & radicibus eius uini ueteris recentissime feces infundenda. Inferitur autem in fico, & in se tantum sub cortice. Vltimo in sita comprehendit: sed parturit magnam infelicitatis augmenta.

Auellana.

AVELLANAE ponenda sunt nucibus suis non amplius supra terra ducta est, quam crassitudine digitorum duorum

duorum. Plantis tamen, & sobole, expertus sum melius provenire. Mense Februario, seu planta, seu semine exponitur. gaudent loco macro, humido, frigido, & sabuloso. Mense Iulio circa Nonas auellana matura est: locis tamen calidis.

Mixa.

NUNC seruntur mixta ex nucleis in aliquo uase positis, donec plantae induant firmitatem, coelo tepido, terra soluta, humore moderato. In seruntur mense Martio sorbis, uel spinis.

De pomis aliorum mensium.

ETIAM nunc tuberes seruntur, & inseruntur, & ossa duracinarum, uel plantae eiusdem generis ponuntur, & transferuntur, & inseri possunt: & mespilus inseratur, & ossa ponentur prunorum. Ficus etiam locis temperatis nunc poni potest, & sorbus hoc etiam mense feri, & amygdali semina in arcis obrui, & locis temperatis nunc inseri mense inchoante, frigidis uero exeunte, conditis tamen surculis ante, quam germinent. Et pista ciae plantae uel nunc statui, aut inseri potest, & castanearum semina spargi. Noces quoque iuglandes etiam nunc seminarijs recondi, & ipsum genus inseri, & frigidis, & humidis locis nunc poterunt pineta seminari.

De educatione porcorum.

TIT. XXVI.

NUNC uerres maxime foeminas inire debent. Legendi sunt uasti, & ampli corporis, sed rotundi potius, quam longi, uentre & clunibus magnis, rostro breui, ceruicibus glandulis spissa, libidinosi, anniculi, qui usque ad quadrimos inire foeminas possunt. Scrofas uero longi lateris debemus eligere, & quibus ad sustinendum foeturae onus magnus se uenter effundat, cetera uerribus similes. Sed in regionibus frigidis densi, & nigri pili, in tepidis qualescunq;

lescunq̄ue prouenerint. Fœmina ad creandum, usque in annos septem partus onera gestare sufficiet, ad concipiendum, annicula debet incipere. Quarto exempto mense pariunt, ubi quintus incipiet. Incipiunt autem (sicut dixi) mense Februario, ut solidioribus herbis nati, & stipula succedente pascantur. Vbi facultas est transigendi, uenditis qui subinde nati sunt, celerior matribus fœtura reparatur. Genus hoc omnibus locis haberi potest, melius tamen agris palustribus, quàm siccis, præcipuè ubi arborum fructuosarum sylua suppetit, quæ subinde maturis fructibus alterna per annû mutatione succurrat. Maximè locis graminois, & cannarum, uel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda sunt pabula glandis castaneæ, uel frugum uilla excrementa cæterarum, uerno magis cum lactent nouella uirentia, quæ porcis solent nocere. Neq; gregatim claudendæ sunt porcæ more aliarum pecudum, sed haras sub porticibus faciemus, quibus mater unaquæq; claudatur, & alumnium gregem tutor ipsa defendat à frigore. Quæ haræ à superiori parte detectæ sint, ut liberè numerû pastor exploret, et oppressis à matre fœtibus sæpe subueniat subtrahendo. Curabit autem ut fœtus proprios cû unaquæq; procludat. Plus uerò quàm octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi uerò utilius probatur experto, porcæ, cui pabula suppetunt, ut plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare, tamen frequentiore numero sucta deficiet. In porcis etiam illud est comodû, quòd immisi uineis necdû turgētibus, uel exacta uindemiâ gramine persecuto diligentia fossoris imitatur.

De uino myrtite aliter. TIT. XXVII.

IN HVIVS mensis initio aliter myrtite sic facies

eies. Mittes uini ueteris decē sextarios in lagœna, & baccarû myrti libras v. miscebis. Cum xx. & duorû dierum spatium confusa transegerint, per quos uas quotidie cœuenit agitari, tunc palmea sporta colabis, & prædictis x. sextarijs mellis optimi fortiter triti pondo v. miscebis.

De uite thyriaca. TIT. XXVIII.

THYRIACAM uitem sic facies, cuius iste profectus est, ut uinum eius, uel acetum, uel uua, uel sarmentorum cinis proficiat contra morsus omnium bestiarum.

Fit autem sic. Sarmentum, quod pangendum est, trium digitorum spatio in ima parte findatur, & sublata medulla ad eius uitæ thyriacæ medicamen addatur. Tunc terre mandetur uinculo diligenter ascriptum. Aliqui eadem sarmenta iam medicamine satiata, intra squilla bulbû reconduunt, & terris prædicta ratione committunt. Aliqui antidoti eius affusione radices uitis infundunt. Sanè sarmentum, si de hac uite sumatur ad transferendum, potentiam materni medicaminis non tenebit. Oportebit autem thyriacæ infusione assidua, uim succi senescentis iterare.

De uua sine granis. TIT. XXIX.

EST pulchra species uuae, quæ granis interioribus caret. Hinc efficitur, ut summa iucunditate sine impedimento sorberi possit, uelut unû omnium corpus uuarum. Fit autem Græcis autoribus hac ratione, per artē succedente natura. Sarmentum, quod obruendû est, quantum latebit in terra, tantum findere debebimus, & medulla omni sublata, ac diligenter excalpta, membra iterû diuisæ partis adunare, & uinculo constricta deponere. Vinculum tamen papyro asserunt esse faciendû, & sic in humida terra esse ponendum. Diligentius quidam sarmentum reuinctû quantû excisum est, intra squilla bulbû demergunt

gunt, cuius beneficio asserunt sata omnia comprehendere posse facilius. Alij tempore, quo uites putant, sarmentum fructiferum, putatæ uitis in ipsa uite, quam possint de alto sublata medulla excauant non diuisum, & calamo affixo alligat, ne possit inuerti. Tunc $\delta\pi\delta\eta\ \kappa\upsilon\phi\eta\upsilon\alpha\iota\ \kappa\delta\eta$, quod Græci sic appellant, in excauata parte suffundunt, ex aqua prius ad sapæ pinguedinem resolutum, & hoc transactis octonis diebus semper renouant, donec uitis germina nouella procedant. Et in granatis malis fieri hoc posse firmatur ad Græcis, & in cerasis opus est experiri.

De uite nimis lacrymosa. TIT. XXX.

VITES, quæ lacrymarum nimietate tabescunt, & deplorando uim roboris sui auertunt à fructu, trunco eorum lacerato Græci sinum fieri iubent. Si hoc minus proderit, radicum robur pingue rescindi, ut afferat medicinam uulnus impressum: tunc insulsa amurca ad medietatem decocta, & refrigerata plagæ excisio perlinetur, & sub hac acetum acre fundatur.

Myrtitis alia cōfectio apud Græcos. TIT. XXXI.

GRÆCI item myrtite sic præcipiunt temperari. Myrti baccas maturas in umbra siccatas, & postea tufas uncias octo mittis in linteo, & suspendis in uino, & uas coopries, ac linibis, & cum plurimis diebus sic fuerit, auferes, & uteris. Aliqui myrti baccas sine pluuia collectas maturas & locis siccioribus calcant, uel exprimunt, & uino miscent VIII. cotularum mensuram per amphoram uini: quod uinum medicinæ quoq; proderit, ubi stipticis est utendum, stomachū solidare titubantē solet, reiectio- nes sanguinis inhibere, fluorem uentris astringere, limum dysentericæ passionis medicabiliter asperare.

Vt propomata sponte nascantur. TIT. XXXII.

Conditum

CONDITUM uel absynthiatū, uel rosatum, uel uiolatū procedere sponte fertur ex uitibus (ut natura suscipiat, quod procurare sueuit industria) si sarmēta in uas aliquod semiplenū supradictis potionibus mersa scriuetur, & niuā terrā simul resoluas ad lixiuij modū, donec oculi sarmentorū nitatur exire: tunc eadē sarmēta gemmātia in quo uolueris loco, uitium ceterarum more deponas.

Vt botryones uarij nascantur. TIT. XXXIII.

VT uitis botryones & albos afferre possit, & nigros, Græci sic fieri debere iusserūt. Si uicina sunt uites nigra, & alba, cū putatur, sarmēta utriusq; inter se diuisa sic iunges, ut medios utriusq; generis oculos æquādo red dere possis unitati: tūc papyro ligabis stricto, et molli, atq; humida terra curabis adlinire, et interiectis ternis diebus adquare, donec germē nouæ frōdis erūpat. Hinc exēpto tēpore, si libuerit, genus efficies per plura sarmēta.

De horis. TIT. XXXIII.

HIC mensis in horarum mensura cum Nouembri mense concordat, quas hac numeri ratione colligimus.

Hora	I.	pedes	XXVII.
Hora	II.	pedes	XVII.
Hora	III.	pedes	XIII.
Hora	IIII.	pedes	X.
Hora	V.	pedes	VIII.
Hora	VI.	pedes	VII.
Hora	VII.	pedes	VIII.
Hora	VIII.	pedes	X.
Hora	IX.	pedes	XIII.
Hora	X.	pedes	XVII.
Hora	XI.	pedes	XXVII.

Ff PAL

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

QVARTVS.

De putandis uineis, & inferendis, & pangendis uitibus. TIT. I.

ARTIO. mense locis frigidis putatio uinearum celebratur, de qua abunde Februarius mense locuti sumus, usque quod incipit gemma esse suspecta. Nunc oportet uineas inserere, cum uites non aquato, sed spisso humore lacrymabunt. Seruabimus ergo, ut truncus, qui inseritur, solidus sit, & alimento humoris exuberet, neque ulla uetustate, aut iniuria laceratus, arescat. Tunc decise uitae surculi, qui inserti sunt, sint solidi, rotundi, gemis spissis, & pluribus oculati. Tres tamen oculi in insitione sufficiunt. Radendum est ergo sarmentum ad mensuram digitorum duorum, ut ab una parte sit cortex. Aliqui non patiuntur nudare medullam, sed leuiter radunt, ut incisura sensim possit in acumen exire, & ut corticata pars cortici nouae matris aptetur. In finis oculus ita insigendus est, ut trunco iunctus adhaereat, qui oculus exteriori parte debet aspicere uinculo salicis infuso, & paleato luto desuper alligari, tegumento quoque aliquo a uentis & a sole defendi, ne hi quatiat, hic adurat. Vbi calor temporis coeperit, ligaturae ipsi pinnicillo circa uesperam tenuis debet frequenter humor affundi, ut hoc alimentum contra uim caeli torrens animetur. Cum ergo germen ruperit, & aliquod coeperit incrementum, calami aduortorio debet annexi, ne motus aliquis fragilem procedentis sarmenti quasset atatem. Vbi solidius quantumcumque processerit, uincula oportet abscondi, ne adolescentia molli-

simi

simi germinis nodo durae costrictionis angatur. Aliqui in fra terram semipedis spatio effossa uitae surculos inserunt, & beneficio congestionis accumulunt, ut hoc quoque nouis sarmentis praeter nutritis alimenta subueniat. Nonnulli circa terras melius asserunt inferendum, quia in altiori distacilius comprehendunt, usque ad Idus, uel aequinoctium uites locis frigidis pangendae sunt, seu passinato, seu sulco, seu scrobibus, more quo dictum est.

De pratis purgandis in locis frigidis, & proscindendis agris. TIT. II.

NUNC locis frigidis prata purganda, atque seruanda sunt. Locis gelidis colles pingues, & agros uliginosos proscindere, atque exarare conueniet. Veruacuta etiam, quae Ianuario mense sunt facta, repetere.

De panico, & milio ferendo, cum ordine suo. TIT. III.

CALIDIS, & siccis regionibus panicum seremus, & milium. Leuem & solutam terram desiderant. Nec in sabulone solum, sed in arena quoque proueniunt, dummodo caelo humido, & solo serantur irriguo, quia siccum, & argillosum agrum reformidant. Herbis liberentur assidue: quinque sextarijs spatium iugeri complebitur.

De cicere ferendo, cum ordine suo. TIT. IIII.

NUNC cicer utrumque serere debemus loco letissimo, caelo humido: macerandum est pridie, ut possit citius nasci. Iugerum tribus modijs coaseretur. Cicer graue nasci Graeci dicunt, si infundatur aqua tepida pridie: amare etiam loca maritima, temperius prouenire, si seratur autumno.

De cannabo. TIT. V.

HOC etiam mense cannabum serimus usque in aequinoctium uernum, hac ratione, qua in Februario disputatum est.

De cicera. TIT. VI.

Ff * Nunc

N V N C cicera seritur, quæ distat à cicercula solo colore, quo sordet, & nigrior est, primo sulco, uel secundo, solo lato. Iugerum quatuor, uel tribus, uel etiam duobus modijs implebimus.

De nouellis puluerandis, & fodiendis uitibus, palandis, ac ligandis, & ueteranis uineis restituen-
TIT. VII.

H O C mēse nouella uinea incidit puluerari, quod nūc, ac deinceps per omnes Calendas usq; ad Octobres faciendum est, non solum propter herbas, sed ne tenera adhuc semina, solidata terra constringat. Graminū radices, quæ plurimum uitibus nocent, extirpandæ sunt. Nunc locus frigidus uinearum fossio celebranda est: & palandæ, atq; ligandæ sunt uites: sed nouellam mollibus uinculis alligamus, quia eam teneram uincula duriora præcidunt. Palus maioribus uitibus solidus, minoribus ponatur exilis. Propter umbræ molestiam statuatur ab aquilone, & plaga frigida, spatium quatuor digitorum, uel semipedis remotus à uite, ut possit ex omni parte circumfodi.

Vt uetus uinea reparetur.

V I N E A S ueteres nunc aliqui à terra altius truncant, studentes reparationi, sed uitiosum est. Nā plerunq; uastior plaga sole putrescit & roribus: quare hoc genere reparetur. Prius ablaqueabitur altius, donec eius nodus appareat: deinde infra terrā supra nodum recidatur, ut oportet, de frigore, & sole nil timeat. Hoc faciendū, si optimi generis uitis sit, & altè posita, alioquin generosis melius erit inferenda sarmentis. Omnia supra dicta locis calidis primo mēse, frigidis uerò, post Idus ipsius exequemur.

Aegras uites refovere.

A E G R A S uites, uel quibus fructus arefcit, circumfodi
dies

dies, & urinam ueterem suffundes. Item cinerem sarmēti, uel querci aceto mixtum subijce, aut incisas circa terram letamine resueto, & quæ germinant, fortiora dimitte.

Læsas bidente curare.

C V M uitis bidente læditur, aut ferro, plagam, si terra iuncta est, adline stercore ouillo, uel caprino: tūc terram mista circumfossa ligare curato. Si in radice læsa est, operiens liquidum letamen admisce.

De oleis amurcæ faginandis, & cæterâ.

earum cura. TIT. VIII.

N V N C oleis laborantibus circum radices insulsa amurca fundetur. Maximis arboribus (quod Columella dicit) sex cōgij, medio cribus quatuor, cæteris pro æstimatione sufficiunt. Alij paleas fabæ binos per maiorem arborem qualos. Alij ueteris urinæ humanæ trunco, quantum satis uidetur, affundunt, & arbori mortuam statim faciunt, maxime locis siccis, trunco antè cooperto. Oleam sterilem te-
rebra gallica perforabis. Tunc duos frugiferæ arboris ab australi parte ramos eiusdem magnitudinis tollis, & striete in foramen utrunq; conijcies uel lapidem, uel pini, uel querci palos, & abscisso eo, quod superabit, luto paleato curabis occulere. Sed si sine fruge luxuriant, olea stri palū radicibus eius insige. Nunc etiā quibus moris est, frumēta iterum sarrire cōueniet. Nūc locus frigidus seminaria, quæ Februario mense dicta sunt, baccarū, & seminū fiunt, & rosaria in mensis initio percolantur.

De hortis. TIT. IX.

N V N C horti optime sumunt cultionis initia. Mense Martio carduus seritur. Terrā stercoreatam, & solutam diligit, quamuis in pingui possit melius prouenire. Et hoc illi contra talpas prodest, si pangatur in solido, ne terra

Ff 3 ab inimicis

ab inimicis animalibus facilius perforetur. Serendi sunt cardui luna crescente, in area iam parata semina, spatio semipedis discreta. Cauendum est, ne semina inuersa ponantur, nam debiles, incuruos, & duros creabunt. Non aliter imprimenda sunt, sed tribus digitis comprehensa mergantur, donec ad primos articulos terra perueniat. Tunc leuiter operiantur, & herbis liberetur assidue, donec plantaria solidentur, & rigentur, si aestus interuenit. Si cacumina seminum confringas, spinis carebunt. Item si semina eorum madefeceris, per triduum laurino oleo, uel nardino, uel opobalsamo, uel succo rosae, uel masticino, & postea siccata depresseris, eiusdem saporis orientur, cuius unguentum semina combiberunt. Singulis sane annis a codice auferenda sunt planta, ut nec matres fatigentur, & soboles per alia spatia digeratur: cum aliqua tamen radicis parte uellenda sunt. Quos referuabis ad semina colligenda, liberatos omnibus pullis testa supertegere debebis, aut cortice: nam solent semina sole, uel imbris interire. Contra talpas prodest, catos frequenter habere in medijs caueduetis. Mustelas habet plerique mansuetas. Aliqui foramina earum rubrica, & succo agrestis cucumeris impleuerunt. Nonnulli iuxta cubilia talparum plures cauernas aperiunt, ut illae terrae fugiant solis admissu. Plerique laqueos in aditu earum setis pendentibus ponunt. Hoc etiam mense ulpicum bene & allium seremus, & cepullas, & cunelam locis frigidis, & anetum. Nunc & sinapis, & caules optime seruntur, uel plantantur, & malua seritur: & armoracea, & origani planta transfertur. Lactuca, & beta, & porrus, & capparis feri possunt, & collocasia, & satureia, & nasturcium. Intyba etiam, & raphanos nunc aliqui serunt, quibus utantur aestate. Nunc melones serendi rari-

rius

rius. Distent inter se semina pedibus duobus, locis subactis, uel pastinatis, maxime arenis. Semina eius mulso, & lacte per triduum maceranda sunt, & tunc iam siccata ponenda: hinc suaves efficiuntur. Odorati autem fiunt, si eorum semina multis diebus inter rosae folia sicca mergantur. Nunc & cucumeres seminantur, rare sulcis factis, altitudine sesquipedali, latitudine pedum trium. Inter sulcos VII. pedum spatium crudum relinquant, ubi possint uagari. Herbis iuuantur, ideo sarculo, & runcatione non indigent. Semina si ouillo lacte, & mulso maceres, dulces nascentur, & candidi. Longi, & teneri fiunt, si aquam in patenti uasculo sub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad quam festinando tales efficiuntur. Sine semine nascentur, si prius eorum semina oleo sabino perungantur, & herbae, quae culex dicitur, trita confricentur. Aliqui flore cucumeris cum uiticulae suae capite carinae inserunt, cui prius omnes nodos perforauerint: ibi cucumis nascetur in nimiam longitudinem tensus. Oleum sic metuit, ut si iuxta posueris, uelut hamus plicetur. Quoties tonat, uelut timore perterritus conuertitur. Si eius florem sicut in sua uite est, in forma fistilli claueris, ac ligaueris, qualem uultum forma uel hominis, uel animalis habuerit, talem cucumis figuram praestabit. Haec omnia Gargilius Martialis asseruit. Collumella dicit, loco aprico & stercoreoso si rubos habeamus, aut ferulas, post autumnum equino octiduum, his iuxta terram recessis, & excauatis ligneo stylo, inter medullas letamem immittamus, & cucumeris semen addamus, hinc nasci fructus, qui possint & inter frigora non necari. Hoc mense asparagos seremus circa Aprilem Cal. pingui loco, humido, subactio, ita ut minoribus fossulis ad lineam directis binis, aut ternis grana semipedis spatio discreta ponantur. Dehinc stercore

F f a solum

soli tegatur, & herba subinde uellatur, uel per hyemem supra stramina iaciantur primo uere tollenda. Hinc post triennium nascentur asparagi. Sed expeditior ratio est, si asparagorum spogias ponas, quæ cito fructum ministræ. Hæ sic fient. Semina asparagi quanta tribus digitis comprehendere possis, post Idus Febr. pingui, & stercoreato solo in singulis fossis ponis, & leuiter obruis. His coeuntibus, radix conexa nascetur, quæ appellatur spogia. Sed & hæc moras habet. Nam per biennium in seminario suo est stercore, & assidua rucatione nutrienda. Deinde post æquinoctium autumni trāsferetur, & uere asparagum dabit. Has crit utilius cōparare, quam longa expectatione nutrire. Eas tamen in sulcis disponemus, si loca sicca sunt, inter medios sulcos: si humida, in summitate sulcorum. Humor spongias asparagorum transitu suo debet tantum rigare, non sistere. Asparagum, quæ primo protulerint, cōfringere debemus non auellere, ne adhuc inualidam moueamus spogiam: ceteris annis auellendus est, ut oculos suæ germinationis aperiat: quia si deinceps refringas, loca, quæ fecunda esse cōsueuerunt, remanente asparagi radice claudentur. Ministrabunt autem uere, & autumno reseruabis eum, de quo sumpturus es semina, postea scopas eius incendes: tunc circa hyemem spongijs adijcies stercus, & cinerem. Hoc mense ruta seritur locis apricis, solius cineris insperione contenta. Loca desiderat altiora, unde humor elabitur. Si ponas semina eius adhuc clausa folliculis, singulatim manu debebis affigere. Si iam minuta sunt, sparsa iactabis, & rostro obducta cooperies. Caules eius, quæ inclusis seminibus nati fuerint, fortiores erunt, sed sero nascetur. Ramuli eius cum aliqua corticis parte couulsi uerno tempore pro plantis tenebunt: tota uero translata morietur. Nonnulli ramulos eius

los eius pertusæ fabæ inserunt uel bulbo, atque ita obruunt alieno uigore seruandos. Prosequuntur etiã maledictis, & maxime in terra soluti lateris ponunt, quod prodesse certissimum est. Sed (ut asserunt) melius furtiua proueniet. Subfici arboris umbra libetius acquiescit. Non effodi herba, sed optat auelli. Immunda mulieris formidat attactum. Ab hoc mense usque in Octobrem totum coriandrum seritur. Amat terram pinguem, sed & macro solo nascitur. Semel melius putatur, quod uetustius fuerit: delectatur humore. Satum bene cum olera quocumque nascetur. Hoc mense cucurbita serenda est. Amat solum pingue, humidum, stercoreatum, solutum. Hoc in cucurbitis insigne est, quod longas pariunt, & exiles semina, quæ in earum ceruice nascuntur: quæ in uentre fuerant, cucurbitas faciunt crassiores: quæ in fundo, latis, si inuersis cacuminibus obruantur. Vbi adolere ceperint, amminiculis adiuentur. Quæ seruantur ad semina, usque ad hyemem in sua uite dependeant, deinde sublatae in sole ponantur, aut fumo: aliter semina putrefacta deperent. Hoc mense blitus seritur solo qualicumque, sed culto. Oulus hoc neque runcandum est, neque sarculandum. Cum semel natum fuerit, ipsum se per multa secula seminis sui deiectione reparabit, ut etiam si uelis, uix possit aboleri. Nunc etiam serpyllum seritur plantis, & semine, sed uetustate meliori. Latius frondebit, si iuxta piscinam, uel lacum, uel putei margines conseratur. Anisum quoque, & cuminum nunc bene seritur. Locis latioribus melius prouenit, itemque ceteris, si humore iuuetur, & stercore.

De pomis, & malo punico. TIT. X.

LOCIS temperatis mense Mart. uel Aprili mala punica seremus, calidis uero, & siccis, Nouembri: amat hæc arbor solum cretosum, macilentum, sed in pingui etiã prouenit.

nit. Regio illi est apta, quæ calida est. Seritur plâtis de mâ-
trum radice deuulsis. Sed quamuis multis generibus fera-
tur, melius tamē ramus eius cubitalis incisus manubrij cras-
situdine, & capite utroque acuta falce leuigatus, scrobi
uelut obliquus immergitur: prius tamen porcino stercore
& in capite, & in parte, quæ ima est, oblinatur, uel in
crudo solo malleo cogatur ad inferiora desigi. Melius
proueniet, si ponēdus ramus gemata iam matre sumatur.
Sed qui in scrobe deponit, si tres lapillos in ipsa radice
cōstituat, prouidebit, ne poma fundantur. Curandū ne uir-
gulta inuersa deponas. Creduntur acida fieri, si rigentur
assidē, nam siccitas in his & suauitatē præstat, & copiam.
cuius tamē nimietati aliquid debet humoris opponi. Circū-
fodi autumnō debet, & uerno. Si acida nascātur, modicū
laseris cū uino tritum per summa arboris cacumina opor-
tet infundi, uel ablaqueatis radicibus tedæ clauus infigi.
Alij algam marinā obruunt ad radices, cui nonnulli ster-
cus miscent asininum, atq; porcinum: si florem non conti-
net, urinā ueterē compari mensura aquæ temperabis, &
ter per annum in radicibus infundes. Vni arbori ampho-
ra ingesta sufficet, uel amurcam mittis insulsam, uel algā
radicibus iunges, & bis rigabis in mense, uel arboris flo-
rentis truncum plumbeo circulo debebis includere, uel
corio anguis inuolucere. Si crepant poma, lapidem in me-
dia arboris radice supponis, uel squillam circa arborem
seris. Et si, dum pendent poma, tenacibus, sicut in arbo-
re habentur, intorsis, in totum annum sine corruptione
seruabis. Si uermibus laborāt, tangis radices felle bubulo,
& continuo moriuntur, aut clauo æneo, si uermes eosdē
purges, difficile nascentur, uel asini urina stercore admista
porcino uermibus obuiabit. Cinis cū lixiuio circa punici
truncum

truncum frequenter infusus, leta, & fructuosa reddit ar-
busta. Afferit Martialis cādida in his grana fieri, si argil-
la, & cretæ quartā partē gypsi misceas, & toto triennio
hoc genus terræ radicibus eius adiungas. Idem dicit miræ
magnitudinis fieri, si olla fictilis obruatur circa arborem
punici, et in ea ramus cum flore claudatur, ne resiliat liga-
tus ad palum. Tunc cooperta olla contra aquæ nuniatur
incurfus. Autumnō patefacta suæ magnitudinis poma red-
hibebit. Multa in punico ipse afferit poma procedere, si ti-
timalli, & portulacæ succus equaliter mixtus antè, quàm
germinet, trūco arboris adlinatur. Inseri posse affirmat de
ranorū connexionē, ut medulla utriq; diuisa se iūgat. In-
se tantū inseri potest circa Aprilem Cal. mense Martio ul-
timo. Sed secto trunco surculus recentissimus statim de-
bet inseri, ne mora exiguum, qui inest, siccet humorem. Pu-
nica mala seruantur, si picatis pediculis ordinata suspēn-
das. Aliter: Lecta integra in aqua marina, uel muria seruē-
te mergantur, ut cōbibāt. Post tridū solo siccētur, ut sub
dio nocte non maneant: post in loco frigido suspēdantur.
Cum uolueris uti, aqua dulci pridie macerabis. Feruntur
hæc pomis recentibus æmulari. Itē si tactu inuicē separata
paleis obruantur. Itē fossa fit longa, & cortex eiusdē ma-
gnitudinis paratur, cui mala acutis circulis suis affiguntur.
Tunc inuersus cortex supra fossam ponitur, ut mala sine
terræ tactu subterpendentia ab humore defendat. Itē si in-
duantur argilla, & ea siccata loco frigido pendeant. Item
si seriola sub dio obruatur, quæ habeat arenas usq; ad me-
diū, et mala cum tenacibus lecta imprimātur cannis singu-
lis, uel sambuci uirgulis, & ita separata in arenis figatur,
ut ipsa quatuor digitis emineant ab arena. Hoc et sub te-
cto in scrobe lipedanea fieri potest, & utilius est ad ser-
uandum

uandū, si cum ramo longiore tollantur. Aliter: In seriola cui ad mediū aqua mittatur, suspenduntur mala, ne humorem tangant, & seria clauditur, ne uētus irrumpat. Itē in doliō intra ordē sic ordinantur, ne se inuicem tangant, et doliū desuper operitur. Vinū de malis granatis conficies hoc modo. Grana matura purgata diligenter in palmea fiscella mittis, & in coclea exprimis, & lentē coques usq; ad medietatē: cum refrixerit, picatis, & gypsatis uasculis claudes. Aliqui succum non excoquunt, sed singulis sextarijs libras mellis singulas miscent, & in predictis uasculis ponunt, & custodiunt.

De Citreo.

MENSE Martio citri arbor quatuor modis fertur, semine, ramo, talea, claua. Amat terram rarioris naturæ, cælum calidum, humoremq; continuum. Si granis uelis serere, ita facies. Terram in duos pedes fodies, cinerem miscebis, breues areas facies, ut utrinq; per canales aqua discurrat. In his areis palmarem scrobem manibus aperies, & tria grana deorsum uerso acumine iuncta constitues, & obruta quotidie rigabis. Citius procedēt, si beneficio aquæ tepentis utaris. Natis germīnibus semper proxima herba runcetur. Potest hinc trima planta transferri. Si ramum uelis ponere, nō amplius sesquipedē debebis immergere, ne putrescat. Claua feri commodius est, quæ sit manubrij crassitudine, longitudine cubitali, ex utraq; parte leuigata, nodis & aculeis recisis, sed integra summitate gemmarum, per quas spes futuri germīnis intumescat. Diligentiores & fimo bubulo adlinūt utrinq;, quod summum est, uel marina alga uestiunt, uel argilla subacta, partis utriusq; extrema cooperiunt, atq; ita in pastinato solo deponunt. Talea & gracilior, & breuior esse potest, quæ similiter ut claua mergetur. Sed talea palmis duobus su-

perfit

perfit: claua omnis obruitur. In spatio non desiderat interualla maiora. Alijs arboribus non debet annecti. Calidis locis, sed irriguis, & maritimis maxime gaudet, quibus humor exundat. Sed si quis hoc genus, ut in regione frigida nutriatur, extorquet, loco uel parietibus munito, uel in meridianam partem uerso disponat hanc arborem. Sed hybernis mensibus tectum stramine uelet agresti. Vbi aestas refulserit, acri arbor nuda & secura reddatur. Talea, siue claua eius calidissimis regionibus, & per autumnum ponitur. Frigidissimis Iulio, & Augusto positas, & quotidianis rigationibus animatas, ipse usq; ad poma, & magna incrementa perduxit. Citreū iuuari creditur, si curbitæ uicinis locis serantur, quarum uites etiam combustæ uilem citri arboribus cinerem præbent. Gaudet asida fossione, hinc proueniunt poma maiora. Nisi quæ arida sunt, rarissime debemus abscondere. Inseritur mense Aprili locis calidis, Maio frigidis, nō sub cortice, sed fisso trunco circa ipsas radices. Inseritur & pyro, ut quidam uolunt, & moro, sed insiti surculi qualo desuper omnino munendi sunt, uel fictili uasculo. Afferit Martialis apud Aßyrios pomis hanc arborem non carere: quod ego in Sardinia, & in territorio Neapolitano in fundis meis cōperi (quibus solū, & cælum tepidum est, & humor exundans) per gradus quosdam sibi semper poma succedere cū maturis se acerba substituunt, acerborū uerō atate florentia consequantur, orbem quendam cōtinuæ fecunditatis sibi ministrante natura. Feruntur acres medullas mutare dulcibus, si per triduum aqua mulsā semina ponenda macerentur, uel ouillo lacte, quod præstat. Aliqui mense Februario truncū obliquo foramine ab imo terebrant, ita ut altera parte non exeat: ex hoc humore fluere permittunt,

donec

donec poma formentur: tunc foramen luto replent: sic quod est medium, fieri dulce confirmant. Circum & in arbore potest per totum annum propemodum custodiri. Melius si uasculis quibuscunq; claudatur. Si uelis legere, atq; seruare, nocte luna latente debebis cum ramis foliatis carpere, & secreta disponere. Alij singula uasis singulis claudunt, uel gypso adlinunt, & opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in cedri scobe, uel in straminibus minutis, uel in paleis tecta seruant. **Mespilum.**

MESPILA locis calidis maximè gaudent, sed irriguis tamen, frigidis quoq; proueniūt, magis sabulone pingui, atq; glareosa terra, cui arena permixta est, uel argilla cui saxis. Serēda est taleis mense Martio, uel Nouēbri, sed solo sterco, & subacto, ita ut utrunq; caput talea sterco obducatur. Sunt eius incrementa tardissima. Amat putari, atq; circūfodi, & parco humore inter siccitates sēpe reseruari. Scribitur & semine, sed in longiore speratur etate. Si uermibus occupatur, stylo areo purgandi sunt, & amurca, uel humana uetere urina, uel uiua calce profundendi, sed parcius propter arboris noxam, uel aqua decocti lupini. Si putatur, hinc arbor sterilis fieri, fimus, & cinis uitium simul si radicibus infundantur, fertile reddunt. Si formice molestæ sunt, rubrica cum aceto, et cinere temperata necantur. Si poma labuntur, frustum de eius radice præcisum in media trunci parte figatur. Inseritur mense Febr. in se & in pyro, & in malo. Surculus tamē eius ex arbore media debet assumi, nā de summitatibus uitiosus est. In trunco fisso inferenda est, nam corticis macies ieiuna nil nutriet. Mespila ad seruandum legitur needū mitia, quæ & in arbore diu durabunt, uel in urceolis picatis, uel in ordinem suspensa, uel, ut quidā, posca, uel sapa condita. Die serena

serena legatur, ac media, & paleis obruantur discretæ, ne ea uicissim tactus afficiat. Vel cū pediculis lecta semimatura, & salsa aqua per dies quinq; macerata, postea sēpe infundantur, ut enatent. Seruantur & melle, sed si minus matura collegeris. **De ficu.**

CALIDIS locis fici planta radicata Nouēbri mēse, temperatis Februario, frigidis melius Martio, uel Aprilii ponenda est. Si taleam, uel cacumen ponas, ultimo Aprilii, cū ei se uiridior succus infuderit. Plantæ in scrobe depositæ lapides substituendi sunt, ad radicē fimo terra miscenda est. Si loca frigida sunt, plantarum cacumina diuisa canne internodijs defendantur à frigore. Si cacumen uelis ponere, trifidū ramum bimū, uel trimum ab australi parte decidas, & sic obrues, ut diuisa cacumina parte in teriacente uelut tres surculos reddant. Taleam sic ponemus, ut cætera, cui leuiter ab infima parte diuisæ lapidem mergemus in fisso. Ego mense Februario ultimo, uel Martio in Italia plantas grandes ficorū per pastinatum solū disposui, & eo anno poma peperere supra comprehendi felicitatem, uelut tributa reddentes. Legendæ sunt plantæ, in quibus frequens nodus extuberat. Steriles creduntur, quæ nitidæ sunt, & oculos suos per longa internodia distulerunt. Si plantam fici prius nutrias in seminario, & maturam transferas in scrobem, poma generosiora producet. Aliqui multum prodesse confirmant, si plantā fici diuiso squilla bulbo inter sita, strictamq; uinculis collocemus. Scrobes amat altas, interualla maiora, terra genus durū, & gracile, & siccū pro utili sapore pomorum. Prouenit & petrosi, atq; asperis, tamen potest locis propè omnibus serri. Quæ in montanis, & frigidis locis nascuntur, quia minus lactis habent, ad siccitatem durare

non possunt. Vfus illis in uiridi est, melioris magnitudinis, & saporis arguti. Quæ nascuntur in campis, & locis calidis, & pinguiore sunt, & in siccitate durabiles. Si genera numerare uelimus, immensum est: sufficit, quod omnibus æqua cultura est. Illa distantia est, quod in caricis melius alba seruatur. In locis nimie frigidis præconquas ficus seramus, quæ cito ueniât, ut ante imbres genus hoc possit occurrere: calidis uero, & æstuosis eas, quæ sero maturât. Gaudet assidua fessione. Per autumnum proderit, si steruus admoueas, præcipue de autumnijs. Recidenda sunt in ea, quæ aut putria, aut male nata repereris: & ea ratione putanda est, ut inclinata per latera possit expandi. In locis humectis ficus saporis obtusi est, cui circumcisus contra hoc radicibus aliquantus cinis debet affundi. Aliqui inter ficarias caprifici arborem serunt, ut non sit necesse per singulas arbores pro remedio eadẽ poma suscipi. Mense Iunio, circa solstitium caprificada sunt arbores fici, id est suspendendi grossi ex caprifico, lino, uelut ferta, pertusi. Si hoc desit, abrotani uirga suspenditur, aut calli, quod in ulmeis folijs inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur, uel truncus arboris, quo loco turget, scarificandus est, ut possit humor effluere. Ne uermes patiatur, ramum terebinthi, uel lentisci taleam cum plantis fici cacumine ponemus inuerso. Vncinis æreis tollendi sunt uermes ex fico. Alij amurcam, alij ueterem urinam ablaqueatis radicibus miscent. Alij bitumen, & oleum, aut solam calcem uiuam latebris uermium linunt. Si formice molesta sunt, rubrica, butyros, & pice liquida mista circa truncum debet induci. Alij coracinum piscem contra formicas in arbore suspendendum esse confirmant. Si fructus suos uelut ægra projiciet, alij rubrica, aut amurca insulsa mista

sa mista aqua arborem liniunt, uel cæcrum fluuialem cum ramo rutæ suspendunt: uel algam marinam, uel piscem lupinorum, uel radici terebratæ cuneum figunt, uel securi arboris corium sæpe profcindunt. cum folia incipiunt producere fici, ut fructum multum, & pinguem ferat, in principio germinis cacumina summa decutimus, uel illud tantum cacumen, quod ex arboris medietate procedit. Si maturam ficum uis serotinam facere, incipientes grossos decute, cum illis faba fuerit magnitudo. Ut ficus cito maturet, succo cepæ longioris cum oleo, & pipere mixto unge poma, quando grossi incipiunt subrubere. Aprilis mense ficum debemus inserere inter corticem: uel si nouella arbores sunt, fisso ligno, quod statim operiendum est, & ligandum, ne uentus introeat. Melius comprehendunt, si circa terram rescisa inserantur arbuta. Aliqui et Iunio mense inserunt. Surculus legendus est anniculus, inutilis enim creditur maioris, uel minoris ætatis. Inoculari ficus locis siccis Aprilis, humidis melius Iunio mediante poterit, Octobri mense locis tepidis. Propagari ficus ramis potest. Inseritur autem in caprifico, in moro, in platano, & oculis, & surculis. Ficus uirides seruari possunt uel in melle ordinatæ, ne se inuicem tangant, uel singula intra uiridẽ cucurbitam clausæ, locis unicuique cauatis, & item tessera, quæ secatur, inclusis, suspensa ea cucurbita ubi non sit ignis, uel fumus. Alij missas ficus recentes, minus maturas, in nouo uase fidili lectas cum pediculis, & à se separatas recludunt, & in dolio uini pleno uas natare permittunt. Martialis dicit, caricas per genera multa seruari, cum ratio una sufficiat. Ergo hoc genere, quo Campania tota custodit, seruare debemus, in cratibus ficus expaditur usque ad meridiem, & adhuc mollis in qualum refunditur. Tunc calefacto furno ad panis coquendum

modum suppositis tribus lapidibus, ne ardeat qualus includitur, & clauso furno ubi discocta ficus fuerit, sicut est calida, interpositis folijs suis, in uas fictile conditur bene picatum deſius preſſa, & operculo diligenter obducitur. Si pluuijs abundantibus crates non poſſis expandere, ſub tecto eas ita ponis, ut ſempede erigantur à terra, & eas ad uicē ſolis, cinis calidus ſubiectus uaporet, & ſubinde ficus, ſicut eſt diuiſa, uertatur, ut ficorū coria ſiccentur, & pulpæ, ſic duplicatæ in ciſtellis ſeruentur, aut loculis. Alij maturus mediocriter ficus, et diuiſas in cratibus expandūt toto ſole ſiccandas, & recipiunt eas nocte ſub tecto. Nūc ficulnea cacumina obruuntur utiliter, cum tumefcunt, ut plantas faciant, ſi earū copia non abūdat. Vt etiam uarios fructus una ficus exhibeat, ramos duos nigræ, & albæ arborum inter ſe ita uinculo ſtringis, ac torques, ut germina miſcere cogantur, ſic obruti, & ſtercorati, & humoribus iuti, ubi prodire cœperint, germinātes oculos aliqua inter ſe annexione cōglutina. Tunc germen adunatū parturiet duos colores, quos unitate diuidat, diuiſione coniungat.

De pomis aliorum menſium.

N V N C & pyrus, uel malus inferi, ac ſeri poteſt, et cydonia, & prunus inferitur, & ſorba ponuntur, & morus, nono Calendarum Aprilium die, & inferuntur piſtacia, & locis frigidis pini ſemen aſpergitur.

De comparandis bobus, tauris,

& uaccis.

T I T. X I.

H O C menſe comparandi ſunt boues, qui tamen ſiue de noſtris capiātur armētis, ſiue emātur, idcirco nūc cōparabuntur utiliſſus, quia needū ſagina temporis pleni aut celare poſſunt fallaciā uēditoris, et uitia ſua, aut repugnādo domituræ contumacē pleni roboris exercere fiducia. Hæc tamen

tamen ſigna ſpectanda ſunt in bobus, ſeu de noſtro, ſeu de alieno grege ſuerint cōparādi, ut ſint boues nouelli, quadratis, & gradibus mēbris, et ſolidi corporis, muſculis, ac toris ubiq; ſurgentibus, magnis auribus, latæ frōtis, et criſpæ. Labris, oculisq; nigrātibus, cornibus robuſtiſſis, ac ſine curuaturæ prauitate lunatis, patulis naribus, et reſimiſis, ceruice toroſa, atq; cōpacta, palcaribus largis, et circa genua fluentibus, pectore grādi, armis uaſtiſſis, uentre non paruo, porrectis lateribus, latis lumbis, dorſo recto, et plano, cruribus ſolidis, neruoſis, & breuibus, unguis magnis, caudis lōgis, ac ſetoſis, pilo totius corporis denſo, ac breui, rubei maximè coloris, aut fuſci. Melius autē boues de uicinis locis cōparabimus, qui nulla ſoli, aut aëris uarietate tētentur. Aut ſi hoc deſt, de locis ſimilibus ad ſimilia trāſferamus. Illud ante uniuerſa curandum eſt, ut uiribus ad trahēdum cōparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. In moribus hæc cōſyderanda ſunt. Sint arguti, māſueti, timentēs hortamen clamoris, ac uerberis, cibi appetentes. Sed ſi regionis ratio patitur, nullus melior cibus eſt, quā uiride pabulum. Vbi uerò deſt, eo ordine miniſtretur, quo pabuli copia, & laborum coget acceſſio. Nunc tauros quoq; (quibus cordi eſt armēta cōſtruere) cōparabit, aut his ſignis à tenera etate ſummittet. Vt ſint alti, atq; ingentibus mēbris, etatis mediæ, & magis quæ iuuetute minor eſt, quā quæ declinet in ſenū. Torua facie, paruis cornibus, toroſa, uaſtaq; ceruice, uētre ſubſtricto. Vaccas etiā nūc maximè parabimus. Sed eligemus forma altiſſima, corporis longi, uteri capacis, & magni, alba frōte, oculis nigris, et gradibus, pulchris cornibus, & præcipuè nigris, aure ſetoſa, palcaribus, et caudis maximis, unguis breuibus, et cruribus nigris, et paruis, etatis maximè

trime, quia usq; ad decenniu foetura ex his procedet uti-
lior. Nec ante etate trimā tauros his oportet admitti. Sed
erit studiū diligētis, amotis senioribus, nouellas subinde cō-
ducere, & steriles aratro, ac laboribus deputare. Græci af-
ferunt, si mares creare uelis, sinistrū tauri in coitu ligam-
dū esse testiculū, si foeminas, dextrū. tamen tauros diu antē
abstinēdos, ut cum tēpus est acrius in causas dilati feruo-
ris incūbant. Sed his armentis hyeme maritima, & aprica
loca, estate opaca paremus, ac frigida, montana maxime:
quia melius frutetis, & his herba internascēte saturatur,
quāuis circa fluuios rectē, ppter amœna loca pascatur: fo-
tura tamē aquis tepidioribus adiuuatur, unde magis utilius
habetur, ubi pluuialis aqua tepentes format lacunas. Tole-
rat tamen frigus hoc armēti genus, & potest facillē hyber-
nare sub dio: quibus tamē septa fieri, propter iniuriam gra-
uidarum, conuenit laxiora. Stabula uerō utilia sunt strata
saxo, aut glareis, aut arenis, deuexa aliquatenus, ut hu-
mor possit elabi, parti meridiane obuersa propter flatus
glaciales, quibus aliquis resistere debet obiectus.

De domandis bobus.

TIT. X.II.

HOC mense ultimo domandi sunt trimi boues, quia
post quinquennium bene donari nō possunt, etatis repu-
gnante duritia. Capti ergo statim domentur, qui quidem
prius, cum teneri fuerint, frequenti manus attritione
mansuescant. Sed stabulum noui boues largioribus spacijs
habere debebunt, ut & ante stabulum loca nullis conclu-
dantur angustijs, & producti non aliqua uitentur offen-
sa. In ipso uerō stabulo asseres transuersi à terra septem
pedibus alti configantur, ad quos boues ligentur indomi-
ti. Tunc eligis absolutam tempestatibus, & impedimentis
omnibus diem: qua capti perducantur ad stabulum: quo-
rum si nimia fuerit asperitas, uno die, ac nocte inter uincu-

la mitigentur ieiunijs: tunc appellationibus blandis, & il-
lecebris oblatorum ciborum, non à latere, neq; à tergo,
sed à fronte accedens bubulcus admulceat, naresq; & ter-
ga pertractet, mero subinde conspergens: hac tamen cau-
tione, ne aliquem calce contingat, aut cornu: quod uitiiū,
si in primordijs effectui sibi cessisse senserit, obtinebit.
Tunc mitigatis, os, & palatum salibus fricabis, & in gu-
lam demitte præfulsi adipis librales offas, & uini sexta-
rios singulos cornu infundente per fauces: quæ res intra
triduu totius scuitiæ iram resoluet. Aliqui eos inter se iun-
gunt, ac docent onera tentare leuiora, & quod utile est, si-
arationi parantur, subacto prius solo exercendi sunt, ut
nouus labor tenera adhuc colla non quasset. Expediitior
autem ratio est domādi, ut asperum bouem mansueto, &
ualido boui cōiungas, quo ostēdente facile ad omnia co-
ge tur officia. Si post domiturā decumbit in sulco, nō afficia-
tur igne, uel uerbere, sed potius, cum decumbit, pedes eius
ita ligentur uinculis, ut non possit progredi, aut stare, uel
pasci. Quo factō, siti, ac fame lassatus carebit hoc uitio.

De equis, equabus, & pullis, &

eorum etate.

TIT. XIII.

HOC mense saginati, ac pasti antē admissarij gene-
rosi equabus admittēdi sunt, & repletis foeminijs, item ad
stabula colligēdi. Neq; tamen equalē numerum omnibus
debemus adhibere, sed estimatis uiribus uniuscuiusq; ad-
missarij, submittēda sunt pauca, uel numerosa coniugia,
quæ res efficiet admissarios nō parua etate durare. Iuueni-
tamē equo, & uiribus, formaq; cōstanti nō amplius quam
duodecim, uel quindecim debemus admittere, ceteris pro
qualitate uirū suarū. Sed in admissario quatuor spectāda
sunt, forma, color, meritū, pulchritudo. In forma hoc seque-

Gg 3 mur,

mur, uastum corpus, & solidum, robori conueniēs altitudo, latus longissimū, maximū, & rotūdi clunes, pectus latē patens, & corpus omne musculorū dēsitatē nodosum, pes siccus, & solidus, & cornu concauo, altius calciatus. Pulchritudinis partes hæ sunt: ut sit exiguum caput, & siccū, pelle propemodum solis ossibus adhærente. Aures breues, & argute, oculi magni, nares patulæ, coma, & cauda profusior, unguularū solida, & fixa rotūdinas. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, rufescens, murteus, ceruinus, gilbus, scutulatus, albus, guttatus, candidissimus, niger, pressus. Sequētis meriti, uariū cū pulchritudine, nigro, uel albino, uel badio mistus, canuscū quouis colore, spumeus, maculosus, murinus, obscurior. Sed in admissarijs præcipuē legamus, clari, & unius coloris, ceteri uerō despiciendi; nisi magnitudo meritorū culpā coloris excuset. Eadem in equabus consyderāda sunt, maximē ut sint logi et magni uētris, & corporis: sed hoc in generosis seruetur armentis. Cetera passim toto anno inter pascua, dimissis secum maribus impleātur. Equarū natura est partum spatium duodecimi mensis absoluere. Illud in admissarijs seruā dum est, ut medijs aliquibus spatijs separētur, propter noxam furoris alterni: sed his armentis pascua legamus pinguisima, hyeme aprica, frigida, & opaca prouideamus æstate, nec ad eō mollibus locis nata, ut unguularū firmitas de asperitate nil sentiat. Si equa marem pati noluerit, trita squilla naturalia eius infecta libidinem concitabūt. Deinde grauidæ nō urgeātur, nec famē, uel frigus tolerēt, nec inter se loci cōprimantur angustijs. Generosas equas, et quæ masculos nutriunt, alternis annis submittere debebimus, ut pullis puri, & copiosi lactis robur infundant, ceteræ passim replendæ. Aetas incipientis admissarij quinti annū initio

initio esse debebit. Fœmina rectē & bima concipiet, quia post decennū incers ex ea soboles, & tarda nascetur. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt, quia eos tactus lædit asiduus: quātum ratio patitur, defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea sunt consyderanda, quæ signum bonæ indolis mōstrant, quæ in patribus, uel matribus spectanda præcipi dabit & hilaritas, & alacritas, ægilitasq; documentū. Nunc domandi sunt pulli, ubi tēpus bimæ ætatis excefferint. Consyderanda sunt magna, lōga, musculosa, & arguta corpora, testiculi pares, & exigui, & cetera, quæ in patribus dicta sunt. Mores, ut uel ex summa quiete facili cōcitantur, uel ex incitata festinatione non difficile teneātur. Aetatis cōsyderatio talis est: Bimæ, & sex mensū dentes medijs superiores cadūt. Quadrinio canini mutantur. Infra sextū annū molares superiores cadūt. Sexto anno quos primo mutauit, exæquat. Septimo anno omnes dētes eius explētur. Latent ab hinc ætatis nota: sed prouectioribus tempora cauari incipiunt, supercilia canescere, dentes plerunq; prominere. Hoc mense omnia quadrupedia, maximē equos castrare debemus.

De mulis, & asinis.

TIT. XIII.

SI QVEM mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & firma egregia debet eligere: in qua non uelocitatem, sed robur exquirat. Aetas à quadrima usq; in decennem huic admissuræ iusta conueniet. Si asinus equam fastidit admissus, ostensam prius asinam (donec coeundi uoluptas sollicitetur) adhibemus: quæ subducta, equam libido incitata non spernet, & raptus illecebris generis sui in permastionem consentiet alieni. Si morsu furens lædit obiectas, aliquatenus labore nutescat. Creantur ex equo, & asina, uel onagro, & equa. Sed ge-

gg 4 nex

nerosius nullum est huiusmodi animal, quàm quod asino creante nascetur. Vtiles tamen admissarij nascuntur ex onagro, & asina: qui post in sobole secutura agilitate, fortitudinemq; resituant. Admissarius tamè asinus sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculofo, strictis, & fortibus membris, nigri, uel murini maxime coloris, aut rubei: qui tamen si discolores pilos in palpebris, aut auribus geret, colorem sobolis plerunq; uariabit. Minor trimo, maior decenni non debet admitti. Annicula mula debet à matre depelli, & per montes asperos pasci, ut itineris laborem in tenera ætate solidata contemnat. Minor uerò asellus maxime agro necessarius est, qui & laborem tolerat, & negligentiam propemodum non recusat.

De apibus.

TIT. XV.

HOC mense maxime apibus solet morbus incumbere: nam post hyberna ieiunia titimalli, & ulmi amaris floribus, qui prius nascuntur, auidius appetitis solutionem uentris incurrunt, & pereunt, nisi affueris uelocitate remedij. Præbebis ergo mali granati cum uino amineo grana contrita, uel uuae passæ cum rore syriaco, & austero uino, uel simul omnia leuigata, & incocta uino aspero. Quæ deinde in ligneis canalibus refrigerata ponantur. Item rosmarinus aqua mulsæ decoctus congelatur, & in imbrice ponitur succus huiusmodi. Quòd si horridæ uidentur, atque contractæ torpere silentio, & mortuarum corpora frequenter efferre, canalibus ex canna factis mel cum gallæ puluere, uel siccæ rosæ coctum debebis infundere. Illud ante omnia expediet, ut putres partes fauorum, uel uacuas ceras, quas aliquo casu examen ad paucitatem redactum nõ ualebit implere, semper recidas acutissimis ferramentis subtiliter, ne mota alia pars fauorum cogat apes domicilia

concus

conclusa deserere. Nocet apibus plerunque felicitas sua. Nam si nimis floribus annus exuberat, dum solam curam gerendi melius exercent, de prole nil cogitant. Cuius omnia reparatione populus idem labore confectus extinguitur, totius gentis exitio. Itaq; cum mellis nimietate uideris ex floribus grandi, & continua messe defluere, interiectis ternis diebus, clauso foramine non eas patiaris exire. Ita ad generandam sobolem conferentur. Nunc circa Calendæ Aprilis curandi sunt aluei, ut omnia purgamenta tollantur, & sordes, quas tempus contraxit hybernum, & uermiculi, et tineæ, & araneæ, quibus corrumpitur usus fauorum, & papilionones, qui uermiculos stercore suo faciunt nasci. Tunc fumus incensæ, et sicci bubuli stercore adhabeatur, qui aptus est apium saluti. Quæ purgatio frequenter usq; in autumni tempora celebretur. Hæc omnia, cæteraq; efficies castus, et sobrius, & alienus à balneis, uel à cibis acribus, & odoris immundi, atque omnibus salsamentis.

De Horis.

TIT. XVI.

HIC mensis ad deprehendas horas consentit

Octobri.

Hora	I.	pedes	XXV.
Hora	II.	pedes	XV.
Hora	III.	pedes	XI.
Hora	IIII.	pedes	VIII.
Hora	V.	pedes	VI.
Hora	VI.	pedes	V.
Hora	VII.	pedes	VI.
Hora	VIII.	pedes	VIII.
Hora	IX.	pedes	XI.
Hora	X.	pedes	XV.
Hora	XI.	pedes	XXV.

Gg 5 PALL

PALLADI DE RE

RVSTICA LIBER

QVINTVS.

De medica serenda, & disciplina eius. TIT. I.

APRILI mense in arcis, quas antè (sicut diximus) preparasti, medica serenda est. Que semel seritur, decem annis permanet, ita ut quater, uel sexies possit per annum recidi.

Agrum uerborat, macra animalia reficit, curat egrora. Iugerum eius toto anno tribus equis abunde sufficit. Singuli cyathi seminis occupant locum latum pedibus quinque, longum pedibus decem. Sed mox ligneis rastellis obruantur iacta semina, quia sole citius comburuntur. Post sationem ferro locum tangi non licet, sed rastris ligneis frequenter herba mundetur, ne teneram medicam premat. Prima messis eius tardius fiet, ut aliquantum semen excutiat. Cetera uero messes quam uolueris citò peragantur, & iumentis præbeantur. Sed primo parcius præbenda est nouitas pabuli: inflat enim, & multum sanguinem creat. Vbi seueris, sæpius riga. Post paucos dies, cum fruticare coeperit, omnes alias herbas runcato: ita & sexies per annum metis, & annis decem poterit manere continuus.

De inserenda olea.

TIT. II.

NUNC locis temperatis oliua inseratur, quæ inseritur inter corticem more pomorum, sicut supradictum est: sed ut oleastro inseras, contra illud, quod ex oliueto insito, & casu incenso renascitur oleaster infelix, sic providendum est. Postis prius oleastri brachijs in scrobe, in qua disponemus inscrere, scrobes ita replebimus, ut media uacuæ sint. Cum comprehenderit oleaster, inseremus in infimo,

mo, uel insitum ponemus: & insitionem propè infra terram nutriemus. Deinde sicut adolescit, terram subinde coligimus. Ita commissura in profundo latente quisquis urit, aut cædit, oliuæ locum non aufert pulluladi: quæ & aperiam redeundi felicitatem de olea, & occultam ualendi feracitatem de oleastri connexionem retinebit. Aliqui oleas in radicibus inserunt, & ubi comprehenderit, cum aliqua parte radicis auellunt, & transferunt more plantarum. Græci oleas ab octauo Calendarum Aprilium die, usque in tertium nonarum Iulij inseri debere præcipiunt: ita ut locis frigidis serius, calidis maturius inserantur. Locis frigidissimis nunc uinearum fossio ante Idus peragenda est, & si qua de Martio mense restabant. Vites quoque inserimus. Seminaria quæ sunt antè facta, herbis liberentur, & leuiter circumfodiantur. Nunc locis mediocriter siccis milium serimus, & panicum. Hoc mense pingues campi, et agri, qui diu aquam tenent, proscindantur post Idus, cum & omnes herbas protulerint, & earum semina nondum maturitate firmata sint.

De hortis.

TIT. III.

HOC etiam mense ultimo, & propè uere transacto brassicam serere possumus, quæ cauli seruet, quia cymæ tempus amisit. Nunc apium bene seritur locis calidis, & frigidis, terra quali uolueris, dummodo ibi sit humor aspiduus, quamuis nasci, si necesse fuerit, & in siccitate non denegat. Et propè omnibus mensibus, à primo uere usque ad autumnum seratur extremum. Ex ipsius genere est hipposelinon, durius tamen, & austerius, & helioselinon molli folio, & caule tenero, quod nascitur in lacunis, & petroselinon maximè locis asperis. Hæc omnia genera possunt habere diligentes. Apios maiores facies, si semen quantum

quantum tribus digitis comprehendi potest, linteolo clau-
seris rariore, & breui fossa obrueris. Ita omnium seminum
germē capitis unius soliditate neletur. Crippi fiunt, si semi-
na ante tundantur, uel si super areas nascētes aliqua pon-
dera uoluentur, aut pedibus proculcentur enata. Apij semi-
na uetustiora citius nascuntur, quæ nouella sunt, serius.
Hoc mense atriplicem seremus, si rigare poterimus, & Iu-
lio, & ceteris usq; ad autumnum, mensibus. Amat assiduo
humore satiari. Semen, statim cum spargitur, obruendum
est, herbæ ei subinde uellatur. Transferri necessarium non
est, cum bene seritur, tamen potest melius adlescere, si spa-
tio rariore pāgatur, et iuuetur succo lataminis, et humoris.
Ferro tamen rescindendum semper est, quia ita pullulare nō
cessat. Nunc ocymum seritur: cito nasci dicitur, si statim,
cum seueris, aqua calida perfundas. Rem miram de ocy-
mo Martialis affirmat, quod modō purpureos, modō albos
flores, modo roseos pariat, & si ex eo semine frequen-
ter seratur, modō in serpillum, modō in sisymbrium mu-
retur. Hoc etiam mense melones, & cucumeres seruntur,
& porrus, & in primordio capparum, & serpyllum, &
colocasia plantaria ponemus, & lactucas, & betas, &
cepullas, & coriandrum seremus, & intyba secundā sa-
tione, quibus utamur æstate, & cucurbitas, & mentam ra-
dice, uel planta.

De zizipho cum disciplina sua. TIT. III.

LOCIS calidis Aprili mense ziziphum conferemus,
frigidis uerō Maio, uel Iunio. Amat loca calida, aprica. Se-
ritur osibus, & stipite, & planta. Crescit tardissime. Sed si
plātam ponis, Martio magis in terra molli: si osibus seras,
in scrobe palmari, ita ut terna grana per scrobem cacumi-
nibus ponantur inuersis. Quibus in imo, & in summo as-
fundan

fundatur latamen, & cinis, & herbis adnascētibus manu
planta liberetur erumpens. Cum pollicis soliditati similis
fuerit, transferatur in locum pastinatum, uel in scrobem.
Terram diligit non nimis latam, sed proximam tenui, atq;
ieiunæ. Per hyemem prodest illi, ut circa codicem lapidum
cumulus aggeretur, qui æstate debet auferri. Si arbor hæc
tristis est, ferrea strigili subrasa hilarior fiet, uel si fumum
bulbulum radicibus modicè, & frequenter affundas. Zizi-
phā collecta matura in longo uase fictili seruantur obli-
to, & loco sicciore composito: uel recenter lecta poma, si gut-
tis uini ueteris perfundas, efficitur, ne ea rugarum defor-
met attractio. Seruantur etiam decisa cum ramis suis, aut
fronde sua inuoluta, atque suspensa.

De pomis aliorum mensium. TIT. V.

HOC etiam mense locis temperatis mala granata po-
nuntur, ea ratione, qua dictum est, & inseruntur. Nam cir-
ca Calendas maias persicus inoculari potest, quo more em-
plastratur ficus, sicut diximus, cum de insitione loquere-
mur. Hoc mense calidis locis citri arbor inseritur, sicut su-
pra memorauimus. Nunc locis frigidis fici plantaria dispo-
nuntur, seruantes eam, quæ suprascripta est, disciplinam. Nunc
etiam ficus debemus inserere in ligno, uel sub cortice, sicut
ante præcepi, & eam locis siccis inoculare. Nunc planta
palmarum, quam cephalonem uocamus, locis apricis, & ca-
lidis est ponenda. Hoc mense sorbum poterimus inserere in
se, in cydonio, in spina alba.

De oleo, & uino uiolaceo. TIT. VI.

TOT uiolæ uncias infundas, quot olei libras miseris,
& diebus x l. sub dio habere debes. Violæ purgata, ut
de rore nihil habeant, libras quinque uini ueteris x. sexta-
rijs debes infundere, & post xxx. dies x. mellis pon-
deribus

deribus temperare.

De armentis.

TIT. VII.

HOC mense vituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris, & lactis. Ipsis autem vitulis tostum, molitamq; milium cum lacte misceatur saluati more præbendum. Nunc locis calidis tondeantur oves, & serotini foetus hoc mense signentur. Nunc etiã prima est admissura, quæ excellit, arietum, ut agnos iam maturos hybernium tempus inueniat.

De apibus.

TIT. VIII.

HOC mense locis apricis apes quæremus: sed loca melifica indicant apes, si circa fontes frequentissima pascantur: nam si rariores uidebuntur, in his locis mellificari utiliter non potest: quod si frequentes aquantur, ubi sint examina caru, hoc genere possumus inuenire. Ac primo quàm longè sint, exploremus, aut proxime rubricam liquidam breui uasculo infusam geramus, & obseruemus fontes, aut aquas uicinas: tunc dorsa apum bibentium tangamus illo liquore tincta festucula, atq; ibidem moremur. Si cito reuerse fuerint, quas tinximus, hospitia earum proxima esse noscemus: si tardè, spatio longiore sumnota, quod pro mora temporis æstimamus. Ad proxima facile uenies, ad longinqua hoc genere perducere. Cannæ unum intermedium cum suis recidas articulis, et in latere aperies: ibi mel exiguum, uel defrutum mittes, & iuxta fontem pones: cum ad eum conuenerint apes, atque ingressæ fuerint post odorem, foramen pollice claudes apposito, & unam tantum patieris exire, cuius fugam persequere, ea tibi partem demonstrat hospitij: cum ipsam coeperis non uidere, alteram continuò dimittes, & sequeris: ita singula subinde dimittes, te facient usque ad locum examinis peruenire. Aliqui mellis

mellis breuissimum circa aquam uasculum ponunt, de quo cum apes aquam degustauerit, ad commune pabulum pergens, alias exhibebit: quarum frequentiam subinde crescentem, notata reuolantium parte usque ad examina persequeris. Quod si est examen in spelunca reconditum, fumo eijcietur, & cum exierit, aeris sonitu territum in frutice, uel in aliqua syluæ se parte suspendet, & ita admoto uasculo recipitur. Si uerò in cauæ arboris ramo fuerit, acutissima serra idem ramus supra, infraq; decusus, & munda ueste coopertus poterit asferri, & inter aluearia collocari. Vestigantur autem mane, ut tota dies sufficiet ad sequendum, nam uespere peracto opere ad aquam plerumq; non redeunt. Vasa autem, quibus recipiuntur, perfricanda sunt citreagine, uel herbis suauibus, & conspergenda imbre mellis exigui: quod si uerno fiat, & circa fontes aluearia sic tincta ponantur, locis quibus apum frequentia est, multitudinem sibi sponte conducent, si tamen seruari à fratribus possunt. Hoc etiam mense, sicut supra, purgata sunt aluearia sordibus, & necandi papiliones, qui maximè abundant florentibus maluis, quos hoc genere intercipimus. Vas æneum miliario simile, id est, altum, & angustum uespere inter aluearia collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accensum. Illuc papiliones conuenient, & circa lumen uolitabunt, & angustia uasculi ab igne proximo interire cogentur.

De horis.

TIT. IX.

HUIVS mensis horæ, horis mensis Septembris æquantur hoc genere.

Horæ	I.	pedes	XXIIII.
Horæ	II.	pedes	XIIII.
Horæ	III.	pedes	X.

Horæ

Hora	IIII.	pedes	VII.
Hora	V.	pedes	V.
Hora	VI.	pedes	IIII.
Hora	VII.	pedes	V.
Hora	VIII.	pedes	VII.
Hora	IX.	pedes	X.
Hora	X.	pedes	XIIII.
Hora	XI.	pedes	XXIIII.

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

SEXTVS.

De panico, & milio, de florentibus satis, de
recidendo foeno.

TIT. I.

MAI O mense locis frigidis, & humectis panicum seremus, & milium more, quo dixi. Nunc omnia propè, quæ sata sunt, florent, neque tangi à cultore debebunt. Florent autem sic: Frumenta, & ordeum, & quæ sunt seminis singularis octo diebus florebunt, & deinde per dies x l. grandescunt flore deposito usque ad maturitatis euentum: quæ uerò duplicis seminis sunt, sicut faba, pisum, cætera que legumina, x l. diebus florent, simul que grandescunt. Hoc mense in locis siccis, calidis, siue maritimis foena recidantur, prius tamen, quam exarescant. Quòd si pluuijs infusa fuerint, conuerti antè non debent, quam pars eorum summa siccata sit.

De nouellæ uitis armentis relinquendis, & pampinandis alijs uitibus.

TIT. II.

NVNC consideremus nouellæ uitis sarmenta, que protulit,

protulit, & ei pauca, & solida relinquantur, & admniculis firmemus, donec brachia prolata durefiant. Non autem amplius resectæ, & pullulati uiticulae, quam duæ, uel tres materiae relinquantur, & alligetur propter iniuriam uenti. Ideo autem tres materias dixi debere dimitti, ne dissipantibus uetis nulla remaneat, si in primordio reliqueris pauciores. Hoc mense pampinari conueniet: sed tunc est opportuna pampinatio, cum teneri rami digitis strigentibus crepabunt sine difficultate carpentis: hæc res uuas efficit pinguiores, & maturitati consulit solis admissu.

De profcindendis, & aperiendis

nouis agris.

TIT. III.

NVNC quoque pingues agri, & herbofi profcindantur: sed si agros incultos uolueris aperire, considera bis, siccus, an humidus sit ager, syluis, aut gramine, frutibus uestitus, aut filice. Si humidus erit, fossarum ductibus ex omni parte siccetur. Sed aperte fossæ notæ sunt, cæcæ uerò hoc genere fiunt. Imprimuntur sulci per agrum transversim altitudine pedum ternum: postea usque ad medietatem lapidibus minutis replentur, aut glarea, & super terra, quam egresseramus, æquatur. Sed fossarum capita unam patentem fossam petant, ad quam decliuus decurrant: ita & humor deducetur, & agri spatia non peribunt. Si defuerint lapides, sarmentis, uel stramine subiecto cooperiantur, uel quibuscunque uirgultis. Sed si nemorosus est, extirpatis, aut raro relictis arboribus excolatur. Si lapidosus, per macerias saxorum à turba collectas & purgari poterit, & inde muniri. Iuncus, & gramen, & filices frequenti aratione uincantur. Sed filicem, si sæpe fabam conseras, uel lupinos, & si subinde nascentem mucrone falcis incidas, intra exiguum tempus absumes.

Hh

De occan

De occandis uitibus, arboribusq; & rude
cædenda, fodiendis seminarijs, putandis
oleis, & lupino uertendo. TIT. IIII.

HOC mense arbores, & uites, quæ ablaqueatæ fuerant, occare, hoc est, operire iam conuenit. Nunc ad rudē faciendam sylua cædatur, quando omni fronde uestita est. Cædendi autē hic modus est, ut optimus operarius in alta sylua modij spatium, mediocris uerò tertia minus posit abscondere. Nunc & seminaria fodiuntur assiduè, & locis prægelidis, & pluuiosis oleæ putantur, & eis muscus abraditur. At si quis lupinum stercorandi agri causa seminabit, aratro illum nunc debet euertere.

De hortis.

TIT. V.

HORTORVM spatia, quæ per autumnum seminibus implenda destinantur, aut plantis, nunc conuenit pascinare. Hoc mense apium bene seritur, sicut iam antè dictum est, uel coriandrum, & melones, & cucurbitæ, carduus, & radices, & ruta pangentur. Porri quoq; planta transfertur, ut rigationibus animetur.

De pomis.

TIT. VI.

LOCIS calidis nunc mala punica florere incipiunt. Ramus ergo cum flore (sicut Martialis dicit) si obruto circa arbore fœtili uase claudatur, & ne resiliat, ligetur ad palum, pro uasculi magnitudine pomum reddit autumno. Hoc etiam mense locis calidis emplastrari persicus potest. Locis frigidis nunc citri arbor inseritur, & ea, quæ dicta est, disciplina seruetur. Nunc frigidis locis ziziphii conferemus, & ficum inserimus. Hoc etiam mense palmae planta disponitur.

De armētis, itē de castrādīs bobus. TIT. VII.

NUNC castrādi sunt nituli, sicut Mago dicit, tene-
ra ætate,

ra ætate, ut fissa ferula testiculi comprimantur, & paulatim confracti resoluantur. Sed hoc luna decrecente, uerò, uel autumnno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinā uitulo, duabus angustis regulis stagnæis, sicut forcipibus ipsos neruos apprehendunt, qui Græcè *νερασπες* dicuntur. His comprehensis tentos testiculos ferro reserant, & ita recidunt, ut aliquid de his capitibus neruorum suorum dimittatur herere, quæ res & sanguinis nimietatem prohibet, & non omnino iuuenos subducto robore uirilitatis effeminat. Nec admittendum est, quod pleriq; faciunt, ut statim castratos coire cōpellant, nā certū est ab eis generari, sed ipsos fluxu sanguinis interire. Vulnere uerò castrationis cinere sarmentorum, & spuma linentur argenti. Castratus abstineatur à potu, & cibis pascatur exiguis, & sequenti triduo præbeantur ei teneræ arborum summitates, & fruteta mollia, et herba uiridis coma, dulciora sagina roris, aut fluminis. Pice etiam liquida misto cinere, & modico oleo post triduum uulnera diligenter unguenda sunt. Sed melius genus castrationis sequens usus inuenit. Alligato enim iuueno, atq; deiecto, testiculi frittā pelle clauduntur, atq; ibi lignea regula premente, deciditur ignitis securibus, uel dolabris, uel, quod est melius, formato ad hoc ferramento, ut gladij similitudinē teneat. Ita enim circa ipsam regulā ferri acies ardentis imprimuntur, unoq; ictu et morā doloris beneficio celeritatis absumunt, & ustis uenis, ac pellibus à fluxu sanguinis frittis, plagā cicatrix quodāmodo cū ipso uulnere nata defendit.

De tonsuris ouium.

TIT. VIII.

LOCIS temperatis nunc ouium celebranda tonsura est. Sed tonsas oues hoc unguine medicemus. Succum de-
octi lupini, feces uini ucteris, & amurcam pari mensura

Hh 2 ra misce

ra miscebis, & in unum corpus omnia redacta curabis adlinire. Post triduum deinde, si mare uicinum est, litorum mergantur extremo: si in medijs terris pascimus, aqua coelestis cum sale paululum decocta sub dio debet pecorum tonsa, & uncta membra diluere. Hoc enim modo curatum pecus toto anno, nec scabrum fieri dicitur, & prolixas lanas creare fertur, ac molles.

De caseo faciendo.

TIT. IX.

HOC mense caseum coagulabimus syncero lacte coagululis uel agni, uel hœdi, uel pellicula, quæ solet pullorum uentribus adherere, uel agrestis cardui floribus, uel lacte ficulneo, cui serū debet omne deduci, ut & ponderibus urgeatur. Vbi solidari cœperit, loco opaco ponatur, aut frigidus, & pressus subinde adiectis pro acquirenda soliditate ponderibus, trito ac torrefacto sale debet aspergi, & iam durior uehementius premi. Post aliquot dies solidatæ iam formulæ per crates ita statuatur, ne inuicē se unaquæ que contingat. Sit autē loco clauso, et à uentis remoto ut teneritudine seruet, atq; pinguedinem. Vitia casei sunt, si aut siccus sit, aut fistulosus: quod eueniet, aut si parū prematur, aut sales inimicos accipiat, aut calore solis uratur. In recenti caseo conficiendo aliqui nucleos uirides pineos terunt, atq; ita misto lacte gelant. Aliqui thymum tritum, & frequenter colatum congelant. Qualemcunq; etiam saporem uelis, efficere poteris, adiecto, quod elegerris, condimento, seu piperis, seu cuiuscunq; pigmenti.

De apibus.

TIT. X.

HOC mense incipiunt augeri examina, & in extremis fauorum partibus maiores creantur apicula, quas aliqui reges putant, sed Græci eorum oisporis appellat, & necari iubent, quia requiē cōcutiunt quiescentis examinis. Nunc papilio

papilioes abundant, quos necemus, more, quo dixi.

De pauimentis, & solarijs.

TIT. XI.

NON circa extremum mensem pauimenta in solarijs fiunt: quæ in frigidis regionibus, & ubi pruinae sunt, glacie suspenduntur, & pereunt. Sed si hoc placuerit, sternemus duplices ordines tabularum transuersos, atq; directos, & paleam, uel silicem supra constituemus, & æqualiter æquabimus saxo, quod manum possit implere. Pedaneum super rudus inducimus, & assiduo ueste densamus: tunc antè, quàm rudus siccetur, bipedas, quæ per omnia latera canaliculos habeat digitales, iungemus, ita ut calce uiua ex oleo temperata, bipedarū canales, qui inter se connectendi sunt, impleantur, & earum coniunctione rudus omne cooperiatur. Nam siccata omnis materia unū corpus efficiet, & nullum transmittet humorē. Postea sex digitorum testaceū superfundimus, & frequenter uirgis uerberabimus, ne rimis possit aperiri. Tūc tessellas latiores, uel tabellas qualescunq; marmoreas, aut paginas imprimemus, & hanc constructionem res nulla uitabit.

De lateribus faciendis.

TIT. XII.

HOC mense lateres faciendi sunt ex terra alba, uel creta, uel rubrica. Nam qui aestate fiunt, celeritate feruoris in summa cute siccantur, interius humore seruato: quæ res scissuris eos faciet aperiri. Flūt, autem sic. Terra creta diligenter, & omni asperitate purgata, mista cum paleis diu macerabitur, & intra formam lateri similem deprimetur. Tūc ad siccandū relicta, subinde uersabitur ad solis aspectum. Sint uerò lateres longitudine pedum duorum, latitudine unius, altitudine quatuor unciarum.

De rosato.

TIT. XIII.

QUINQUE libras rosæ pridie purgatæ, in uini

H h 3 ueteris

ueteris x. sextarius mergis, & post x x x. dies x. despit
mati mellis libras adijcies, & uteris.

De oleo liliaceo.

TIT. XIII.

PER olei libras singulas dena lilia curabis infunde-
re, & uas uitreum x l. diebus locare sub dio.

De oleo roseo.

TIT. XV.

IN olei libras singulas, rosæ purgatæ singulas uncias
mittis, & v l. diebus in sole suspendis, & luna.

De rhodomeli.

TIT. XVI.

IN succi rosæ sextarijs singulis libras singulas mellis
admisce, & diebus xl. sub sole suspendis.

De rosis uiridibus seruandis. TIT. XVII.

ROSAS nondum patefactas seruabis, si in canna
uiridi stante, fissa, recludas ita, ut fissuram coire patiaris:
& eo tempore cannam recidas, quo rosas uirides habere
uolueris. Aliqui olla rudi conditas, ac bene munitas sub
dio obruunt, ac reseruant.

De horis.

TIT. XVIII.

IN horarum mensuris Maius respondet Augusto.

Hora	I.	pedes	XXIII.
Hora	II.	pedes	XIII.
Hora	III.	pedes	IX.
Hora	IIII.	pedes	VI.
Hora	V.	pedes	IIII.
Hora	VI.	pedes	III.
Hora	VII.	pedes	IIII.
Hora	VIII.	pedes	VI.
Hora	IX.	pedes	IX.
Hora	X.	pedes	XIII.
Hora	XI.	pedes	XXIII.

Palladij.

PALLADII DE RE

R V S T I C A L I B E R

S E P T I M V S .

De area paranda.

TIT. I.

V N I O mense area paranda est ad tritu-
ram, cuius primo terra radatur, deinde ef-
fossa leuiter mistis paleis, & amurca æqua-
tur insulsa. Quæ res à muribus, & formicis
frumenta defendit. Tunc premenda est rotundo lapide, uel
columnæ quocunq; fragmento, cuius uolutatio positæ eius
spatia solidare. Dehinc sole siccetur. Aliqui mundatis a-
reis aquam spargunt, & minuta ibi pecora diu spatari,
ac proculcare compellunt. Et cum terra unguis stricta fue-
rit, spectant solidam siccitatem.

De messibus.

TIT. II.

N V N C primo ordeis messis incipitur, quæ consum-
manda est antè, quàm grana arefactis spicis lapsa decura-
rant, quia nullis, sicut triticum, folliculis uestiuntur. Quinq;
modios recidere potest pleni agri opera una messoris ex-
perti, mediocris uerò tres, ultimi etiam minus. Sed ordei
culmos iacere in agris aliquantulum sinamus, quia fertur
hoc more grandescere. Nunc etiam mense postremo locis
maritimis, & calidioribus, ac siccis tritici messis abscin-
ditur. Quæ paratam esse cognosces, si æqualiter spicari
populus maturato rubore flauescat. Pars Galliarum pla-
nior hoc compendio utitur ad metendum, & præter ho-
minu labores, unius bouis opera spatium totius messis ab-
sumit. Fit itaq; uehiculum, quod duabus rotis breuibus fer-
tur, huius quadrata superficies tabulis munitur, quæ forin-
secus reclinæ in summo reddant spatia largiora. Ab eius

H h a fronte

fronte carpēti breuior est altitudo tabularū. Ibi denticuli plurimi, ac rari ad spicārū mensuram cōstituuntur in ordinem, ad superiorem partem recurui. A tergo uerō eiusdem uehiculi duo breuissimi temones figurātur, uelut amites basternarum. Ibi bos capite in uehiculum uerso iugo aptatur, & uinculis, mansuetus sanē, qui non modū compulsores excedat. Hic ubi uehiculum per messes cœpit impellere, omnis spica in carpentum denticulis comprehēsa cumulat abruptis, ac relictis paleis, altitudinem, uel humilitatem plerunq; bubulco moderāte, qui sequitur, & ita per paucos itus, ac reditus breui horarū spatio tota messis impletur. Hoc campestribus locis, uel equalibus. utile est, & ijs, quibus necessaria palea non habetur.

De agris proscindēdis, de uineis occandis, fodiēdis, uicia, fœno græco recolligendis. TIT. III.

N V N C frigidissimis locis, quæ Maio sunt prætermissa faciemus. Agros æquē proscindemus herbofis, & gelidis partibus. Vineta occabimus. Colligemus uicia, fœnū græcum rescabimus ad pabulum. Hoc mense locis frigidis peragenda est leguminum messis: itaq; lenticulam collectam, cineri mistam, bene seruabimus, uel uasis olearijs, aut salsamentarijs, repletis, statimq; gypsatis. Nūc & fœba luna minuēte uelletur. Ante lucem sanē, & antè, quam luna procedat, excussa, & refrigerata ponatur. Ita gurguliones nō patietur infestos. Hoc mense lupinus colligitur, & si placuerit, statim separetur ex area: sed lōgè ab humore est ponendus in horreis. Sic enim durissimè custoditur, maximè si granaria eius afflauerit fumus asiduus.

De hortis.

TIT. IIII.

HOC mēse circa solstitiū brassicā scremus, quam inchoante trāsferemus Augusto, uel irriguo loco, uel pluuiā initiante

initiāte madefacto. Apū quoq; bene serere poterimus, betas, & radices, & lactucas, & coriandrum, si rigemus.

De pomis.

TIT. V.

HOC etiā mense ramus punici (sicut suprā diximus) poterit intra fictile uasculū claudi, ut ad eius magnitudinem poma restituat. Nunc pyra, uel mala, ubi ramos multa poma densabunt, interlegēda sunt quæcunq; uitiosa, ut succus, qui ingrātè his posset impendi, ad meliora uertatur. Hoc etiā mense, locis frigidis, ziziphum serere poterimus. Nunc caprificandæ sunt arbores fici, sicut in eius narrauimus disciplina. Aliqui eas & hoc mēse inserunt. Locis frigidis persicus inoculatur, palmæ planta circumfoditur. Hoc mense, uel Iulio celebratur insitio in pomis, quæ emplastratio dicitur. Solis arboribus cōuenit, quibus pinguis succus in cortice est, ut ficis, & oleis, ac similibus, ut Martialis dicit, & persico. Fit autem sic: Ex nouellis ramis, & nitidis, ac seracibus gēmam, quæ bene apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circūsignabis, ut ipsa statuatur in medio, & ita subtiliter corticem leuabis acutissimo scalpro, ne gēma ledatur. Itē ex ea arbore, cui uelimus inserere, similiter cum gēma tolletur emplastrū, nitido tamen, atq; uberi loco. Tunc ibi cōuenienter astringitur, & pressum circa gēmam uinculis cogitur sine germinis læsione cohærere, ut ea, quæ appositæ redditur, locum gēmæ prioris includat: tunc luto superlinis, & liberam gēmam relinques. Ramos superiores eius arboris secabis, ac stirpes, & ab uno & uiginti diebus exactis, resolutio uimine uin culorum, reperies externi feminis gēmam mirè in arboris alienæ membra transisse.

De armentis, & eorum castratura: de

cafeo, & tonfuris.

TIT. VI.

Hb 3 Hoc

HOC etiam mense vituli recte (ut dictum est ante) castrantur. Nunc etiam caseum iure conficimus, & oues in frigida regione tondemus.

De apibus, aluearijs, & reliquis. TIT. VII.

HOC mense aluearia castrabuntur, quæ matura esse ad mellis reditum signis quæ pluribus instruemur. Primum, si plena sunt, apum subtile murmur audimus. Nam uacua sedes fauorum, uelut concava ædificia, uoces, quas acceperint, in maius extollunt. Quare cum murmuris sonus magnus, et raucus est, agnoscimus non esse idoneas ad metendum crates fauorum. Itæ cum fucos à sedibus suis, qui sunt apes maiores gradû intetione deturbat, matura mella testatur. Castrabuntur autem aluearia matutinis horis, cum torpēt apes, nec caloribus asperantur. Fumus admouetur ex galbano, & arido fimo bubulo, quæ in pultario factis carbonibus conuenit excitare. Quod uas ita figuratum sit, ut uelut inuersi infundibuli angusto ore sumum possit emittere, atque ita cedentibus apibus, mella recidetur. Ad examinis pabulum hoc tempore pars fauorum debet quinta dimitti. Sanè putres, ac uitiosi faui de aluearijs auferantur. Nunc mella conficimus cõgestis in mundissimum sabanum fauis, ac diligenter expressis. Sed antè quam premamus, partes fauorum corruptas, uel pullos habentes recidemus, nam malo sapore mella corrumpunt. Mel recens paucis diebus apertis uasculis habendum est, atque in summitate purgandum, donec refrigerato calore musti more deserueat. Nobilius mel erit, quod ante expressionem secundam, uelut sponte profluxerit. Hoc etiam mense ceram conficimus, quæ in uase æneo feruenti aqua pleno minutè cõcisis fauorum reliquijs mollicetur, & deinde in alijs uasculis sine aqua resoluta digeretur in formas. Nunc si mense ultimo, noua egrediuntur examina, custos esse debet

bebit attentus, quia nouellæ apes uagantibus animis iuuente, nisi seruetur, effugiunt. Excuntia in aditu suo morantur uno, aut duobus diebus, quæ statim nouis aluearijs excipienda sunt. Obseruabit autem custos assiduus usque in octauam, uel nonam horam, quia post hæc tempora non facillè fugere, aut emigrare consueuerunt, quamuis aliquæ statim & procedere, & abire non dubitent. Signa futura fugæ hæc sunt. Ante biduum, uel triduum acrius tumultuantur, & murmurant. Quod ubi apposita frequenter aure explorator agnouerit, sollicitior aduersum hæc esse debet. Solent hæc signa & cum pugnatuæ sunt, facere: quarum pugnam compefcit puluis, aut nullæ aquæ imber aspersus. Inest illi ad originis suæ reparandam concordiam, dulcis autoritas. Sed cum se agmina sic pacata, in ramo, aut loco quocunq; suspenderit, si unus uberis educatione pendebunt, noris aut unum regem esse uniuersis, aut reconciliatis omnibus manere concordiam. Si uerò duo, uel plura ubera suspendens se populus imitatur, & discordes sunt, & tot reges esse, quot uelut ubera uideris, confitentur. Vbi globos apium frequentiores uideris, unctam manu succo melissophylli, uel apij reges requiras. Sunt autem paulò maiores, & oblongi magis, quam ceteræ apes, rectoribus cruribus, neque grandibus pennis, pulchri coloris, & nitidi, leues, sine pilo, nisi fortè pleniores quasi capillum gerunt in uentre, quo tamen non utuntur ad uulnus. Sunt alij fusci, atque hirsuti, quos oportet extinguere, & pulchriore relinqui, qui si frequenter uagatur cum examinibus, exactis alis reseructur: hoc enim manente nulla discedet. Sed si nulla nascatur examina, duorum, uel trium uasculorum multitudinem in unum conferre possumus: dulci tamè liquore conspersas apes, atque inclusas, per triduum tenebimus, apposito cibo mellis, & exigua tantum spiracula relinqua-

mus in cella. Quod si uelis aluearium, cui per aliquam partem multitudo subducta est, populi adiectione reparare, considerabis in alijs abundantibus, ceras fuorum, et extremitates, quæ pullos habent, et ubi signum nascituri regis inueneris, cum sobole sua recides, et in id aluearium ponas. Est autem hoc futuri regis signum. Inter cætera foramina, quæ pullos continent, unum maius, ac longius uelut uber apparet. Sed tunc transferendi sunt, quando crosis cooperculis ad nascendum maturi capita nituntur exerere: nam si immaturos transtuleris, interibunt. Si autem se subitum leuabit examen, strepitu æris terreatur, aut testule: tunc ad aluearium redibit, aut in proxima fronde pendebit, et inde in nouum uas herbis consuetis, et melle conspersum manu atrahatur, aut trulla, et cum in eo loco requieuerit, uespere inter alia collocetur.

De pauimentis & latere. TIT. VIII.

HOC etiam mense pauimenta faciemus sub diuo, et lateres, more quo dixi.

Qualiter fructuum uenturorum experimenta fumentur. TIT. IX.

GRAECI asserunt Aegyptios hoc more prouentum futuri cuiusque seminis experiri. Aream breuè loco subaëto, et humido nunc excolunt, et in ea diuisis spatijs omnia frumeti, uel leguminum semina spargunt. Deinde in ortu caniculæ, qui apud Romanos quartodecimo Calendarum Augustarum die tenetur, explorant quæ semina ortum sydus excurat, quæ illæsa custodiat. His abstinent, illa procurant, quia indicium noxæ, aut beneficij, per annum futurum generi unicuique; sydus aridum presenti exitio, uel salute præmisit.

De oleo Chamæmilleo. TIT. X.

PER olei libras singulas chamæmillæ herbæ florentis,

tis, aureæ medietatis, proiectis albis folijs, quibus flos ambitur, unciarum singularum pondus infundis, et quadraginta diebus in sole constitues.

De œnanthe.

TIT. XI.

SYLVESTRES uuas, cum florēt, sine rore colligimus, et expandimus in sole, ne quid restet humoris, et flos ad excutiendum sicciior apparetur. Tunc cribello spisso cernimus, ut grana non transeant, sed flos solus decidat. Hunc in melle seruamus infuso: et cum diebus xxx. fuerit conditum, temperamus eo genere, et more, quo rosatum moris est temperare.

De alica.

TIT. XII.

ORDEVM semimaturum, cui adhuc superest aliquid de uirore, per manipulos ligabis, et torrebis in furno, ut facile mola possit infringi, et in modio uno salis aliquantum, dum molitur, miscere curabis, ac seruabis.

De horis.

TIT. XIII.

I V N I V S, ac Iulius horarum sibi æqua spatia contulerunt.

Hora.	I.	pedes	XXXII.
Hora	II.	pedes	XII.
Hora	III.	pedes	VIII.
Hora	IIII.	pedes	V.
Hora	V.	pedes	III.
Hora	VI.	pedes	II.
Hora	VII.	pedes	III.
Hora	VIII.	pedes	V.
Hora	IX.	pedes	VIII.
Hora	X.	pedes	XII.
Hora	XI.	pedes	XXII.

Pal

PALLADII DE RE
RVSTICA LIBER
OCTAVVS.

De iterandis agris, de messe triticea: de extirpandis uepribus, & filicetis: de arboribus operiendis nouellis. TIT. I.

IVLIO mense agri, qui Aprili proficisci fuerant, circa Calendas iterantur. Nunc locis temperatis tritici messis expletur, more quo dictum est, syluestres agri utilissimè extirpantur arboribus, atq; uirgultis, cum luna decrescit, delectis radicibus, atq; combustis. Hoc mense arbores, quæ in messe steterant, sectis mensibus obruantur aggestione terrarum propter nimios solis ardores. Opera una xx. maximas obruet. Nunc & nouellæ uites mane, & uespere iam calore deposito effodi debent, & auerso gramine pulucrari. Hoc mense, utiliter, uel ante caniculares dies, filices extirpabis, & caricem.

De hortis.

TIT. II.

HOC etiam mense cepullas serimus, irriguis, ac frigidis locis, & radicem, & attriplicem, si rigare possumus, & ocymum, maluas, betas, lactucas, & porros rigandos. Hoc mense loco irriguo, napos seremus, & rapa, solo putri, & soluto, nec spisso. Locis humidis latantur, & cæpis. Sed naps in sicco & propè tenui, atq; deuexo, & sabuloso melior nascitur. Loci proprietas utrunq; semè in altera mutat. Nā rapa in alio solo per bienniū sata mutantur in napos, alio uerò, naps transit in rapū. Subactum solum stercoreatum, uersatumq; conquirunt, quod & ipsis, & se

& segetibus proderit, quæ ibi anno eodè seruntur. Iugero raporū quatuor sextarij, naps autem quinq; sufficiunt. Si spissa sunt, interuelles aliqua, ut cætera roborètur. Ut uerò semina maiora redigantur, eruta rapa, folijs omnibus purgas, et ad dimidij digiti crassitudinē in caule succides. Tūc in sulcis diligenter subactis, octonis digitis separata obrues, & inijcies terrā, & calcabis, ita magna nascètur.

De pomis.

TIT. III.

HOC etiam mense emplastratio celebrari potest, sicut antè demonstraui, & pyrus, uel malus locis humidis nunc insita me explorante processit. Hoc etiā mense in pomis serotinis, quæ ubertate nimia ramos onerauerūt (sicut prædixi) interlegèda sunt, si qua uitiosa repereris, ut arboris succū uertamus ad meliorū nutrimentū pomorū. Nūc citri taleam loco irriguo, frigidis regionibus me plātasse memini, & quotidianis animasse liquoribus, quæ & nascendo, & asserendo uotum felicitatis æquauit. Hoc tēpore, locis humidis inoculari ficus, & inferi citrius potest. Mense iam medio, palmæ planta circumfodi. Nunc locis temperatis, amygdala matura sunt ad legendum.

De armentis.

TIT. IIII.

HOC tempore maximè tauris submitte de sunt uaccæ, quia decē mensium partus sic poterit maturo uere cōcludi, & certum est eas post uernam pinguedinem gestientes ueneris amare lasciuiam. Vni tauro quindecim uaccas Columella asserit posse sufficere, curandumq; ne cōcipere nequeant inuitate pinguedinis. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in foeturam uacca submitti. Si uerò indiget hoc genere, alternis temporibus onerandæ sunt, maximeq; si eadem uaccæ alicui operi seruire consueuerunt. Hoc mēse aricæ

tes

tes candidissimi eligendi, & admittendi sunt mollibus lanis, in quibus non solum corporis candor considerandus est, sed etiam lingua, quæ si maculis fuscabitur, uarietatem reddit in sobole. De albo plerumque nascitur coloris alterius. De fuscis nunquam (sicut Columella dicit) potest albus creari. Eligemus arietem altum, procerum, uentre promisso, & lanis candidis tecto, cauda longissima, uelleris densi, fronte lata, magnis testibus, ætatis primæ, qui tamē usque in octo annos potest utiliter inire. Fœmina debet bima submitti, quæ usque in quinquenniū fœturæ necessaria est, annio septimo deficit. Eligenda est uasti corporis, & prolixi uelleris, ac mollissimi, lanosi, & magni uteri. Sed prouidendum est in hoc genere, ut pabuli ubertate saturetur, & longè pascatur à sentibus, qui & lanam manuum, & corpus incidunt. Admittendi sunt mense Iulio, ut nati ante hyemem conualescant. Aristoteles asserit, si masculos plures creari uelis, admissuræ tempore siccos dies, & halitum septentrionis eligendum, & cōtra eum uentum greges esse pascendos. Si fœminas generari uelis, austrum captandos flatus, & in eum pascua dirigenda, ac sic ineundas matres, ut mortuarum, uel uitiosarum numerus nouella sobole reparatur. Autumno debiles quæque pretio mutantur, ne eas imbecillas hybernū frigus absumat. Aliqui duobus ante mensibus arietes à coitu reuocant, ut facere libidinis augeat dilatio uoluptatis. Quidam coire sine discretionem permittunt, ut hoc eis genere per annum totum fœtura non desit.

De extirpando gramine. TIT. V.

HOC mense, cum sol cancri tenebit hospitium, luna sexta in capricorni signo posita, gramen ablatum Græci asserunt nihil de radicibus rediturum. Item si bidentes cyprei fiant, & sanguine tingantur hircino, & post fornicis ardo

cis ardores non aqua, sed eodem sanguine temperentur, per eos erutum gramen extingui.

De uino scyllite. TIT. VI.

HOC mense uinum scyllite sic facimus. Scyllam de montanis, aut maritimis locis sub ortu canicularum lectam procul à sole siccamus. Ex hac in uini amphoram unius libræ mensuram mittimus, incisis antè tamē superfluis, & abiectis folijs, quibus pars extrema uallatur. Quidam uelamina ipsa filo inserta suspendunt, ut uino insusa mergantur, & non admista fecibus post XL dierum spatium sarta, quæ appensa sunt auferantur. Hoc uini genus tussi resistet, uentrem purgabit, flegma dissoluet, spleneticis proderit, acumen præstabit oculorum, concitabit digestionis auxilia.

De hydromelli. TIT. VII.

INCHOANTIBVS canicularibus diebus, æquam puram pridie sumis ex fonte. In tribus aquæ sextarijs, unum sextarium non dispumati mellis admisceas, ac diligenter per carenarias diuisum quinque horarum spatium continuo per inuestes pueros curabis agitare uasa ipsa concutens. Tunc XL diebus, ac noctibus patieris esse sub cælo.

De aceto scyllitico. TIT. VIII.

SQUILLAE albæ crudæ proiectis duris, atque extrinsecus positis omnibus teneram medietatem adlibram, & sex uncias per minutas partes recides, & in aceti acerrimi duodecim sextarijs merges. Vas signatum XL diebus patieris esse sub sole: Post abiectam squilla acetum diligentius excolabis, & in bene picato uase transfundes. Aliud acetum digestionem, & saluti accommodum. Squillæ dragmas VIII. aceti sextarios XXX. mittis in uasculo, & piperis unciam unam, mentæ, & casie aliquantum, & post aliquod tempus uteris.

Ii De sinapi

De sinapi.

TIT. IX.

SINAPIS semen ad modum sextarii unius, & semis, redigere curabis in puluere, cui mellis pondo v. olei Hispani unam libram, aceti acris unum sextarium misces, & tritis omnibus diligenter uteris.

De horis.

TIT. X.

IVLII, & Iunij horas par mensurarum libra composuit.

Hora	I.	pedes	XXII.
Hora	II.	pedes	XII.
Hora	III.	pedes	VIII.
Hora	IIII.	pedes	V.
Hora	V.	pedes	III.
Hora	VI.	pedes	II.
Hora	VII.	pedes	III.
Hora	VIII.	pedes	V.
Hora	IX.	pedes	VIII.
Hora	X.	pedes	XII.
Hora	XI.	pedes	XXII.

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

NONVS.

De agris exilibus arandis, de apparanda uindemia, de occatione uinearum locis frigidis.

TIT. I.

AVGVSTO mense ultimo circa Calendas septembris ager planus, humidus, exilis incipiat exarari. Nunc maritimis locis uindemiae apparatus urgetur. Hoc etiam mense locis frigidissimis occatio uinearum fit.

De exili,

De exili, & misera uinea rescicienda. TIT. II.

HOC tempore, si terra exilis in uinea est, & uinea ipsa miserior, tres uel quatuor lupini modios in iugero spargis, atque ita occabis. Quod ubi fruticauerit, euertitur, & optimum sterco praebet in uineis, quia letamen propter uini uitium non conuenit inferre uinctis.

De pampinandis, & obumbrandis uiti-

bus, & extirpandis care-

tis atque filicetis.

TIT. III.

NONNOC locis frigidis pampinatur, locis uero fruentibus, ac siccis obumbratur potius uua, ne ui solis arescat, si aut uinae breuitas, aut facultas operarum permittit. Hoc etiam mense extirpare possumus carecta, atque filiceta.

De urendis pascuis.

TIT. IIII.

NONNOC urenda sunt pascua, ut & altorum fructuum festinatio reprimatur ad stirpes, & incensis aridis noua letius succedant.

De hortis.

TIT. V.

HOC etiam mense ultimo, siccis locis rapa, & napus ferenda sunt, hac ratione qua ante dictum est. Hoc mense ultimo, locis siccioribus radices seruntur, quae hyeme sui usum ministrent. Amant terram pinguem, solutam, & diu subactam, qualem rapa. Tofum, & glaream reformidant. Gaudent celi statu nebuloso. Serendae sunt spatij grandibus, & alte fossis. Meliores proueniunt in arenis. Serantur post nouam pluuiam, nisi possint forte rigari. Quod satum est, statim debet operiri leui sarculo. Iugerum duo sextarii, uel, ut quidam, quatuor, cum seruntur, implent. Letamen non est in gerendum, sed potius paleae, quia inde fungosae sunt. Snauiiores fiunt, si eas aqua salsa frequenter aspergas. Radices foemini generis putantur, quae nunus

li 2 acres

acres sunt, & habent folia latiora, et leuia, & cum iucunditate uirentia. Ex his ergo semina colligemus. Maiores fieri creduntur, si sublatis omnibus folijs, & solo tenui caule demisso, sepe terris operiantur. Si ex nimis acra dulcem fieri uelis, semina die, & nocte melle macerabis, aut passo. Raphanum tamen, sicut brassicam, constat esse uitis inimicum. Nam si circa se serantur, natura discordante refugiunt. Hoc etiam mense pastinacas seremus.

De pomis.

TIT. VI.

ETIAM nunc emplastrantur arbuta. Pyrum nunc pleriq; inserunt, & locis irriguis arborem citri.

De apibus.

TIT. VII.

HOC mense crabrones molesti sunt aluearijs apum, quos persequi, ac necare debemus. Nunc etiam qua Iulio non excurrimus, exequamur.

De aqua inuenienda.

TIT. VIII.

NUNC, si deerit aqua, eam quaerere, ac uestigare debebis, quam taliter poteris inuenire. Ante ortu solis ijs locis, quibus aqua quaerenda est, aequaliter pronus mento ad solum depresso iacens in terra spectabis oriente, & in quo loco crispum subtili nebula aërem surgere uidebis, & uelut rorem spargere, signo aliquo uicina stirpis, aut arboris praenotabis. Nam constat siccis locis, ubi hoc fiet, aquam latere: sed terrarum genus considerabis, ut possis uel de tenuitate, uel de abundantia iudicare. Creta tenues, nec optimi saporis uenas creabit. Sabulo soluto exiles, insuauis, limosas, & spatio altiore submersas. Nigra terra humores, et fillicidia non magna ex hybernis imbribus & liquore collecta, sed saporis egregij. Glarea medio cres & incertas uenas, sed suauitate praecipuas. Sabulo masculus, & arena, & carbunculus certas, & ubertate copiosas.

36.

fas. In saxo rubro bonae, & abundantes sunt. Sed prouidentu est, ne inuenta inter rimas refugiant, & per interuenia dilabantur. Sub radicibus montium, & in saxis, silicibus uberes, frigidae, salubres. Locus caepetribus salsae, graues, tepidae, insuauis: quaru sapor si optimus fuerit, noueris eas sub terris exordiu de monte sumpsisse. Sed in medijs campis montanorum fontiu suauitatem consequetur, si umbrantibus tegantur arbutis. Sunt & haec signa uestigandae aquae, quibus tunc credimus, si neq; lacuna est, neq; aliquis ibi ex consuetudine humor insidet aut praerit. Iuncus tenuis, salix syluatica, alnus, uitex, arudo, edera, ceteraq; si qua humore gignuntur. Locus ergo, ubi supra dicta signa repperis, fodiatu latitudine pedibus tribus, altitudine pedibus quinque, & proxime solis occasum, mundu uas ibi aereum, uel plumbeum interius unctu inuersum ponatur in solo ipsius fossionis. Tunc supra fossae labra crate facta de uirgis, ac frondibus, additaq; terra, spatium omne cooperiatur. Sequenti die aperto loco, si in eodem uase sudores intrinsecus inuenientur, aut stillae, aquas ibi esse non dubites. Item si uas figuli siccum, neq; coctum eadem ratione ponatur, ac similiter operiatur, altero uero die, si aquarum uena est, in presenti uas cocepto humore soluetur. Item uellus lanae aequè positum, uel coopertum, si tantum colligit humoris, ut alia die fundat expressum, copias inesse testabitur. Item lucerna oleo plena, & accensa, si ibi similiter tecta ponatur, & secuto die inueniatur extincta superantibus alimentis, aquas idem locus habebit. Item si in eo loco focum feceris, & terra uaporata humidum simu, nebulosumq; ructauerit, aquas inesse cognosces. His itaq; repperis, certa signorum firmante notitia, puteum fodies, & aquae caput requires: uel si plura sunt,

li 3 in unu

in unum colliges. Amen maximè sub radicibus montium in septentrionali parte quarèdæ sunt aquæ, quia in his locis magis abundant, utilioresq; nascuntur.

De puteis.

TIT. IX.

SED in fodiendis puteis cauendum est fossorum periculum, quoniam plerumq; terra sulfur, alumen, bitumen educit. Quorum spiritus nusti anhelitum pestis exhalant, & occupatis statim naribus extorquent animas, nisi quis fugæ sibi uelocitate succurrat. Prius ergo, quàm descendatur ad intima, in eis locis lucernam ponis, accensam, quæ si extincta non fuerit, periculum non timebis. Si uerò extinguetur, cauendus est locus, quem spiritus mortifer occupabit. Quod si alio loco aqua non potest inueniri, dextra, leuaq; puteos fodiemus, usq; ad aquæ ipsius libramentum, & ab his foramina hinc inde patefacta, uelut nares, intus agemus, quæ nocens spiritus euaporet: quo facto, latera puteorum structura suscipiat. Fodiendus est autè puteus, latitudine octo pedum quoquoersum, ut binos pedes structura cõcludat: quæ structura uectibus ligneis subinde densetur, & structa sit lapide tofacio, uel silice. Si aqua limosa fuerit, salis admisione corrigatur. Sed dum foditur puteus, si terra non stabit uicio generis dissoluti, aut humore laxabitur, tabulas obijcies directas undiq; & eas transuersis uectibus sustinebis, ne fodiètes ruina cõcludat.

De aqua probanda.

TIT. X.

AQUAM uerò nouam sic probabis: in uase æneo nitido spargis, & si maculam non fecerit, probabilis iudicetur. Item decocta æneo uasculo, si arenam, uel limum non relinquit in fundo, utilis erit. Itè si legumina cito ualebit excoquere, uel si colore perlucido carens musco, & omni labe pollutionis aliena. Sed qui in alto sunt putei, perforatis

perforatis usq; ad infimã partẽ terris ad loca inferiora, possunt uice fontis exire, si uallis subiectæ natura permittat.

De aquæ ductibus.

TIT. XI.

CV M uerò ducenda est aqua, ducitur aut forma structa, aut plumbeis fistulis, aut canalibus ligneis, aut fictilibus tubis. Si per formam ducetur, solidandus est canalus, ne per rimas aqua possit elabi: cuius magnitudo pro aquæ mësura facièda est. Si per planum ueniet, inter sexagenos, uel centenos pedes sensim reclinetur structura in sesquipedè, ut uim possit habere currèdi. Siquis mons interiectus occurrerit, aut per latera eius aqua ducemus obliqua, aut ad aquæ caput speluncas librabimus, per quarum structura perueniat. Sed si se uallis interferat, erectas pilas, uel arcus usq; ad aquæ iusta uestigia construemus, aut plumbeis fistulis clausam deijci patiemur, & explicata ualle cõsurgere. Sed, quod est salubrius, & utilius, fictilibus tubis cū ducitur, duobus digitis crassi, et ex una parte red datur angustis, ut palmi spatio unus in alterum possit intrare: quas uicturas uina calce oleo subacta debemus illintre. Sed antè, quàm in his aquæ cursus admittatur, fauilla per eos mixta exiguo liquore decurrat, ut glutinare possit, si qua sunt uitia tuborum. Vltima ratio est, plumbeis fistulis ducere, quæ aquas noxias reddunt. Nã cerusa plūbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis. Diligētis erit aquarum receptacula fabricari, ut copia uel inops uena procuret.

De mensuris, & ponderibus

fistularum.

TIT. XII.

MENSURA uero fistularum plumbo seruetur huiusmodi. Centenaria x. pedum mille ducentas libras habeat. Octogenaria noningentas l x. Quinquagenaria similiter x. pedum pondus sexcenta. Quadragenaria

Ii 4 pondus

pondo quadringenta LXX. Tricenaria pondo tricena-
ta sexaginta. Vicenaria pondo ducenta x L. Octonaria
pondo nonaginta sex.

De omphacomelli. TIT. XIII.

IN uua semiacerbe succi sextarijs sex: mellis triti for-
titer duos sextarios debetis infundere, & sub solis radijs
dicibus x L. decoquere.

De horis. TIT. XIII.

AVGVSTVM Maio par solis cursus equauit.			
Hora	I.	pedes	XXIII.
Hora	II.	pedes	XIII.
Hora	III.	pedes	IX.
Hora	IIII.	pedes	VI.
Hora	V.	pedes	IIII.
Hora	VI.	pedes	III.
Hora	VII.	pedes	IIII.
Hora	VIII.	pedes	VI.
Hora	IX.	pedes	IX.
Hora	X.	pedes	XIII.
Hora	XI.	pedes	XXIII.

PALLADII DE RE

R V S T I C A L I B E R

DECIMVS.

De agris pinguibus tertiandis, uel implendis
exilibus, & de stercoreando. TIT. I.

SEPTEMBERI mense ager pinguis, &
qui diu tenere consuevit humorem, tertia uice
arabitur, quamuis humido anno possit
& antea tertiarum. Nunc ager humidus, planus,
exilis, quem primo Augusto arari diximus, iteratur,
& seri

& seritur. Graciles diui nunc primum arandi sunt, & se-
rendi statim circa æquinoctium. Agri nunc stercoreandi
sunt, sed in colle spissius, in campo rarius letamina disponen-
tur, cum luna minuitur: quæ res, si seruetur, herbis officiet.
Vni iugero asserit Columella x xiiii. stercoreis carpenta
sufficere. In plano uero x viii. Sed idem cumuli tot distri-
pandi sunt, quot ea die poterunt exarari, ne stercorea exci-
cata nihil profint. Eijciuntur quidem letamina, & qualibet
hyemis parte. Sed si tempore suo eijci aliquaratione non po-
terunt, antequam seras, more seminis per agros puluerem
stercoreis sparge, uel caprinum manu proijce, & terram sarcu-
lis misce. Nec prodest nimium stercoreare uno tempore, sed
frequenter, & modice. Ager aquosus plus stercoreis, siccus
uero minus requirit. Sed si letaminis copia non abundat,
hoc pro stercore optime cedit, ut sabulosis locis cretam, uel
argillam spargas, cretosus ac nimium spissis sabulone. Hoc
citam segetibus proficit, & uineas pulcherrimas reddit.
Nam letamen in uineis saporem uini uitare consuevit.

De serendo tritico, & adoreo in locis frigi-
dis & opacis. TIT. II.

HOC mense uliginosis locis, aut exilibus, aut frigi-
dis, aut opacis circa æquinoctium triticum, & adoreum
seretur, dum serenitas constat, ut radices frumenti ante
hyemem conualescant.

De remedio salis humoris, de seminum men-
suris, & diuersis remedijs ad rationem per-
tinentibus. TIT. III.

SOLET terra humorem salsum uomere, qui segetes
necat. Vbi hoc fit, columbinum sterces, aut cupressi folia
oportet inspergere, & ita, ut eadem misceantur, in arare.
Melius tamen omnibus remedijs erit, si aquarius sulcus no-
lium

xium deducat humorē. In mediocris agri iugero v. tritici modios, & adorei totidē conferemus, nam quatuor ager pinguis accipiet. Si modium quo feretur, hyena pelle uentis, & ibi aliquādiu quod ferendū est, esse patieris, sicut bene prouenire firmantur. Item quoniam quedam animalia subterranea sectis radicibus necant plerūq; frumēnta, contra hæc proderit, si herbae, quæ sedum dicitur, succus aquæ mistus una nocte madefaciat, quæ spargenda sunt semina, uel agrestis cucumeris humor expressus, & eius radix trita, si aqua diluatur, & eodem quæ ferenda sunt, maceretur humore. Aliqui ubi hæc segetes suas perferre senserint, inter initia uitiorum insulsa amurca, uel prædicta aqua sulcos, & aratra perfundunt.

De ferendo ordeo canterino. TIT. IIII.

N V N C gracili solo ordeum feritur canterinum, modijs v. per iugerum. Post hoc genus agros cessare patieris, nisi forte letamen aspergas.

De lupino ferendo. TIT. V.

N V N C, uel maturius aliquanto, lupinus feritur in qualicumq; terra, uel crudo solo: cui hoc proderit, ut seratur antè, quam frigus incipiat. Limoso agro nõ nascitur: cretam reformidat: Amat exilem terram, atq; rubricam. x. modijs iugeri mensura completur.

De pifo ferendo. TIT. VI.

H O C mense postremo pisum seremus, terra facili, & soluta, loco tepido, cælo delectatur humecto. Iugero quatuor modios, uel tres sparsisse sufficiet.

De sisamo ferendo, & proscindendis agris ad medicam. TIT. VII.

N V N C sisamum feritur putri solo, uel pinguibus arenis, uel terra congestitia, Iugera quatuor uel sex, sextarios

arios seuisse conueniet. Hoc mense postremo, prima uice agros proscindemus, qui habituri sunt medicam.

De uicia, foeno græco, & farragine ferendis. TIT. VIII.

N V N C uicia prima satio est, & foeni græci cum pabuli causa feruntur. Uicia vii. modij iugerū, æquæ & foeni græci semen implebit. Farrago etiam loco sterili sterco rato feritur: ordeï canterini in iugero x. modios spargimus circa æquinoctiū, ut ante hyemem conualescat. Si depasci sæpius uelis, usq; in Maium mensē eius pastura sufficiet: quod si ex ea semen etiā redigere, usq; ad Martias Calendas, & dehinc pecora prohibebis.

De lupino ferendo. TIT. IX.

H O C mense, ut loca fecundetur exilia, lupinus circa Idus feritur. Et ubi creuerit, uertitur uomere, ut putrefiat excisus.

De pratis nouellis formandis, uel ueteribus excolendis. TIT. X.

N V N C prata si libuerit, possumus nouella formare. Si eligendi facultas est, locum pinguem, rosidum, planum, leniter inclinatum, uel huiusmodi uallem deputabimus, ubi humor nec statim præcipitari cogitur, nec diu debet inherere. Potest quidem & soluto, & gracili solo prati forma, si rigetur, imponi. Extirpandus est itaq; locus hoc tempore, & liberandus impedimentis omnibus, uel herbis latioribus, & solidis, atq; uirgultis. Deinde cū frequenter exercitatus fuerit, ac multa aratione resolutus, submotis lapidibus, & glebis ubiq; confractis, stercoretur luna crescente recenti letamine. Ab ungulis iumentorū summa intentione seruetur intactus, præcipuè quoties humescit, ne inæquale solum reddat multis locis impressa uestigia. Sed si prata

si prata uetera muscus obduxerit, abradendus est, & scalp-
tis eisdem locis foeni spargenda sunt semina, & quod ad
necandū muscū prodest, cinis sapius ingerendus. Quod si
sterilis factus est locus carie, incuria, uetustate, exaretur,
ac de nouo rursus aequetur. Nā prata sterilia plerunq; ara-
re cōueniet. Sed in nouo prato rapa conserere possumus,
quorū messe finita, cætera, quæ dicta sunt, exequemur. Vi-
ciam tamen foeni seminibus mixtā post hæc spargemus. Ri-
gari uerò antequam durum solum fecerit, non debet, ne
eius cratē minus solidā uis interflui corrumpat humoris.

De uindemia celebranda. TIT. XI.

HOC mense locis tepidis, maritimisq; celebranda uin-
demia est, frigidis apparanda. In dolijs picandis hic mo-
dus erit, ut dolium ducentorum congiorum XII. libris pi-
cetur: deinde pro minoris æstimatione subducas. Sed ma-
turiatē uindemiæ cognoscimus hoc genere. Si expressa
uua, uinacia, quæ in acinis celantur, hoc est, granā, sint fu-
sca, & nonnulla propemodum nigra: quam rem natura-
lis maturitas facit. Diligentiores optima cæræ in decem
picis libras, unam libram miscent, quæ & odori proficit,
& saporis, & picem lenitate permulcens frigoribus eam
non patitur dissilire. Picis tamen gustu exploranda dulce-
do est, quia sæpe uina eius amaritudine uitiantur.

De panico, & milio metēdis, & fæselo ad escā
ferendo, & apparandis aucupijs. TIT. XII.

N V N C quibusdam locis panicum metetur, & mi-
lium. Tempore hoc fæselus ad escam seratur. Nunc in ami-
tibus apparetur aucupium noctuæ, cæteraq; instrumenta
capture, ut circa Calendas exerceatur Octobris.

De hortis. TIT. XIII.

N V N C papauer seritur locis siccis, & calidis, po-
test &

test & cum alijs oleribus seminari. Fertur utilius proueni-
re, ubi uirgæ, & sarmenta combusta sunt. Tempore hoc
brassicam seres utilius, ut plantas eius Nouembri incho-
ante transponas: de quibus & hyeme olus, & uere possit
cyma produci. Hoc mense spatia hortorum, quæ per uer-
nū seminibus impleturus es, altè tribus pedibus pastinare
debebis, & luna decrescente his sterco inferre. Hoc mense
ultimo thymū seremus, sed melius plantis nascitur, quam-
uis possit et semine. Agrū diligit apriçū, macrū, maritimū.
Nunc circa æquinoctium seres origanum: sterco arari, ac ri-
gari, donec conualescat appetit. Amat loca aspera, atq; sa-
xosa. Hisdē diebus seritur capparis: latè serpit: succo suo
terris nocet. Serendum est ergo, ne procedat ulterius, cir-
cumueniēte fossato, uel luto structis parietibus, solo sicco,
et gracili: herbas sponte persequitur: floret æstate. Sub oc-
casu uergiliarum capparis arefcit. Gith hoc mense ultimo
bene seritur. Hoc mense nasturcū seremus, et anethū locis
tēperatis, & calidis, & radices locis siccis, & pastinacas,
& cærefolium circa Octobres Calendas, & lactucas, &
betas, & coriandrum, & primis diebus rapa, & napos.

De pomis. TIT. XIII.

MENSE Septēbri circa Calendas Octobres, uel Fe-
buario tuberes seremus sobole, uel nucleis, cuius tenera
diligenter nutriri debet infāntia. Sumatur cum radicibus
planta diuulsa: bubulo fimo linatur, ac luto: statuatur pin-
gui terra, & subacta, subditis conchis, & marina alga:
terris magna sui parte condatur. Alij pomis statim grana
decussa, & sole sicca, pingui, et prope cribrata terra au-
tumno tria simul ponūt, quæ feruntur in unū coire uirgul-
tum, quod assidua rigatione iuuandum est, atque fossura,
quæ solū leuiter scalpens teneritudini robur inducat. Post
annum

annum deinde, uel aliquanto tardius quæ fuerit de semine planta transfertur: et hoc genere fructus efficit dulciores. Mense Ianuario ultimo, uel Februario tuberum surculi mirabiliter proficit cydonio insitus. Inseritur autem malis omnibus, & pyris, & prunis, & calabraci, melius trunco fisso, quam cortice: desuper qualo, uel fictili uase trunitur repletis usq; prope summitatē surculis terra subacta cum stercore. Prosunt tuberibus, quæ malis prodesse memorauimus. Tuberes seruabuntur, si obruantur in milio, uel urceolis picatis, & oblitis.

De pauimentis solariorum, & latere. TIT. XV.
HOC etiam mense pauimenta in solarijs, & lateres faciemus eo more, quo Maio mense descripsi.

De diamoro. TIT. XVI.
SVCCVM mori agrestis paululū facies deseruere. Tunc succi ipsius duas partes, & unam mellis admiscēs, & mista curabis ad pinguedinem excoquere.

De seruandis uuis. TIT. XVII.
VVAS, quas seruare uolumus, legamus illas, neque acerbitate rigidas, neq; maturitate desfluentes, sed quibus est & granum luce penetrabili splendidum, et tactus cum molli iucunditate callosus. Siqua sunt corrupta, uel uitiosa, refecemus, nec patiamur interesse, quibus inexpugnabilis acerbitas contra blandimēta estiuū caloris induruit. Tunc incisos botryonum tenaces calida pice oportet amburi, atq; ita in loco sicco, frigido, & obscuro sine luminis irruptione suspendi.

De uite, cuius fructus humore putrescit. TIT. XVIII.
VITIS, cuius fructus humore putrescit, per latera pampi ianda est ante trigessimū uindemic diem, & sola

sola frons illa seruanda est, quæ in summitate posita solem nimum defendit à uertice.

De horis. TIT. XIX.
SEPTEMBRIS, & Aprilis dies horis similibus conferuntur.

Hora	I.	pedes	XXIII.
Hora	II.	pedes	XIII.
Hora	III.	pedes	X.
Hora	IIII.	pedes	VII.
Hora	V.	pedes	V.
Hora	VI.	pedes	IIII.
Hora	VII.	pedes	V.
Hora	VIII.	pedes	VII.
Hora	IX.	pedes	X.
Hora	X.	pedes	XIII.
Hora	XI.	pedes	XXIII.

PALLADII DE RE

R V S T I C A L I B E R

V N D E C I M V S.

De adoro, tritico, ordeo, & eruo, lupino, & piso, sisamo, & fabelo serendis. TIT. I.

CTOBRI mense adorcum seremus, ac triticum. Iusta satio est à decimo Calendarum Nouembrium, usq; ad sextū Idus Decembris regionibus temperatis. Nunc etiā latamen effertur, ac spargitur. Hoc etiam mense seremus ordeum, quod dicitur canterinum. Seritur macra, & sicca terra, uel multum pingui. Nam quia hoc semine macescūt arua, pingui uincitur agro, alteri nō habet quod amplius

plius nocere possit, cum propter macritatem semen aliud ferre non ualeat. Lato agro non est serendum etiam nunc eruum, lupinus, & pisum, & sisanum. Seremus (ut dixi) sisanum usque ad Idus Octobres, & faselum, tamen terra pingui, ac restibili agro: quatuor modijs iugerum complebimus.

De lini semine serendo. TIT. II.

HOC mense lini semen seremus, si placet, quod pro malitia sui serendum non est, nam terre uber exhaurit. Sed si uelis loco pinguisimo, & modice humido, seretur in iugero VIII. modijs. Aliqui macro solo spissum serunt: ita assequuntur, ut linum subtile nascatur.

De notanda uitium fertilitate, quam prouidimus panctioni. TIT. III.

NUNC oportuna uindemia est, cuius tempore notanda est fecunditas uitium, & notis quibuscumque signada, ut ex his ad ponendum sarmenta possimus eligere. Asserit autem Columella, explorari fecunditatem uno anno non posse, sed quatuor, quo numero cognoscitur uera generositas furculorum.

De ponendis uineis, uel propagandis, reparandis, putandis: & arbutis. TIT. IIII.

HOC mense postremo, ubi calidi, ac sicci aeris qualitas est, ubi exilis, & aridus est campus, ubi collis praeuipus, aut macer, uites utilissime ponuntur, de quibus satis mense Februario disputavi. Nunc locis siccis, calidis, exilibus, macris, arenosis, aridis, quacumque de pastinis, de uitibus ponendis, putandis, propagandis, reparandis, uel arbutis faciendo, ante dicta sunt, rectius fiunt, ut contra exilitatem glebae hybernis imbribus adiuuentur. Sic & humorem siccitibus conferunt, & recisa, uel mersa glacie non aduerrunt, quia talibus locis pruinarum uis, & natura uescitur.

De abla

De ablaqueanda nouella. TIT. V.

POST Idus Octobris ablaqueanda est omnis nouella uinea, seu in pastino, seu in scrobibus, aut sulcis, ut amputentur radices superuacuae, quas produxit aestate, quae si conualuerint, inferiores radices faciunt interire, & ita remanebit uitis in summitate suspensa, quae res eam frigori obnoxiam faciet, & calori. Sed haec radice non ad siccum debent recidi, ne aut plures inde nascantur, aut noua plaga corpori uitis impressa, uel secuturi algoris uratur. Recidemus autem relicto digiti spatium. Et si placida ibi hyems est, apertas relinquemus uites: si uiolenta, ante Decembres Idus operiemus: si praefrigida, aliquantum columbini stercoreis sub ipsa hyeme circa uiticularum uestigia largiemur, quod contra frigus nimium Collumella dicit toto faciendum esse quinquennio.

De utilitate propagandae nunc uinae. TIT. VI.

HOC tempore idcirco locis, quibus dixi, propagatio melior est, quia firmatis radicibus uitis incumbit; cum proferendi palmites, eam cura non permouet.

De arboribus inserendis, uel uitibus. TIT. VII.

HOC mense aliqui uites, & arbores locis calidissimis inserere consueuerunt.

De oliuetis instituendis, & colendis, uel remedijs eorum, uel oliuis condiendis, uel

fossis, riuisque purgandis. TIT. VIII.

NUNC etiam locis calidis, & apricis oliueta instituemus, more, uel ordine, quem Februarius mensis ostendit. Seminaria quoque olearum locis talibus faciemus hoc tempore, & omnia, quae ad oleam pertinebunt. Oliuas quoque albas condiemus, sicut postea referetur. Hoc tempore ablaqueanda sunt arbores oleae prouincijs siccioribus

Kk bus

bus ac tepidis, ita ut eis à superiori parte humor possit induci. Omnem sobolem conuelli. Columella præcipit. mihi autem uidetur paucas dimitti semper, ac solidas, ex quibus uel in uetustate, matris loco delecta succedat, uel melius nutrita, & aggestæ terræ beneficio, & iã suas habes radices, ad oliuetu faciendum sine cura seminarij transferatur arbuscula. Nunc, si suppetit, intermisso triennio stercorãda sunt oliueta, locis maximè frigidis. Caprini stercoreis sex libræ uni arbori, uel cineris modij singuli sufficiet. Muscus tamen semper radatur arboribus: et putentur (sicut Columella dicit) octo annorum atate transacta. Videtur mihi unoquoq; anno sicca, & infructuosa cum aliqua debilitate nascentia debere recidi. Quod si fructus arbor latos non afferet, terebretur gallica terebra usq; ad medullam foramine impresso, cui oleo astri informis talea ue hementer arctetur, & ablaqueatæ arbori amurca insulsa, uel uetus urina fundatur. Hoc enim uelut coitu steriles arbores uberantur, quas tamen durante malitia oportebit inserere. Hoc mense fossas, riuosq; purgabimus.

Remediũ, si uua compluta est. TIT. IX.

GRÆCI iubent, si uuam nimius imber infuderit, posteaquã mustum eius primo ardore feruebit, ut ad alia uascula transferatur. Ita propter naturæ grauitatem remans aqua subsidet, & translatum uinum purè seruabitur, relicto quicquid se illi ex imbre miscuerat.

De oleo uiridi faciendo, & laurino. TIT. X.

NUNC oleum uiride faciemus hoc genere. Oliuam quam recentissimam, cū uaria est, colligis, & si diebus aliquot collegeris, expandis, ne calefiat. Si qua ibi putris, aut sicca est, remoues. Vbi uerò compleueris modum factorij, sales tritos, uel non tritos, quod est melius, in oliuam eandem

dem mittis per decem modios, tres salis, & molis primo, & sic salitã in nouis canistris esse patieris, ut pernoctet cū salibus, & ducat in se eosdem sapes. ac mane premi incipiat, olei meliorem fluxum redditura, salis sapore concepto: canales sanè, et omnia receptacula olei, calida aqua prius lauabis, ut nihil de anni præteriti rancore custodiãt. Focos etiam non propius admouebis, ne olei saporem fumus inficiat. Nunc mense postremo locis siccis, & calidis ad oleum faciendum lauri baccas legemus.

De hortis.

TIT. XI.

MENSE Octobri serenda sunt intybã, quæ hyeme seruiãt. Amant humores, & terram solutam. Arenosis, & salis locis, atq; maritimis summa proueniũt. Area his planior appareatur, ne radices eorũ terra fugiente nudentur. Quatuor foliorum transferantur ad locum stercoratum. Nunc plantæ cardui ponuntur, quas cū ponemus, radices earum summas ferro ressecamus, ac fimo tingimus, terram pedũ spatio separamus incrementi causã, pedali serobe depositas binas, aut ternas. Cinerẽ sæpe sub hyeme diebus siccis, fimumq; miscebimus. Hoc mense sinapim seremus: terram diligit aratam, & si fieri potest, congestitiam, quamuis ubicunq; nascatur: sarculari debet assidue, ut respergatur puluere, quo fouetur: non minus gaudet humore: de quo semen legere disponis, suo loco esse patieris: quod ad escam parabis, robustius facies transferendo. In sinapi uetus semẽ inutile est, uel sationi, uel usui: quod dentibus fractum, si intus uiride uidebitur, nouum est, si albũ fuerit, uetustatem fatetur. Hoc mense malua serenda est, quæ occurso hyemis ab incrementi longitudine reprimetur. Loco pingui delectatur, & humido: gaudet letamine. Transferuntur plantæ eius, cū cœperint folia quatuor habere,

bera, uel quinq;. Melius comprehendit eius planta, quæ tenera est, maior enim translata languabit. Sapor illis est melior, si non transferantur: sed ne cito erigantur in caulē, in medio earū glebulas cōstitues, aut lapillos. Rara ponēda est, sarculo delectatur assiduo: sic li berāda sunt herbis, ne motū sentiāt in radice. Si transferendis plantis nodum facias in radice, seſiles fient. Nunc etiā locis temperatis, & calidis anethum seremus. Cepullæ seruntur etiam hoc mense, uel menta, & pastinaca, thymum, & origanum, et cappar mensis initio. Item betam locis frigidioribus, nec non armoraceam seremus, uel transferemus ad culta, ut melior fiat, nam hæc agrestis est raphanus. Nunc porrum uerno satum transferre debemus, ut crescat in capite. Sanē sarculus circumſodiatur assidue, & comprehensa porri planta uelut tenacibus alleuetur, ut inanitas spatij, quæ radicibus suberit, incremento capitis suppleatur. Ocymum quoque etiam nunc seremus, quod citius nasci fertur hoc tempore, si aceti imbre leuiter spargatur infusum.

Depomis.

TIT. XII.

CVI placet curas agere seculorum, de palmis cogitatur conferendis. Hoc igitur mense dactylorū nō ueterum, sed nouorū, ac pinguium recentia ossa debebit obruere, terra cinerem miscere. Si plantam uelit, ponēda est Aprili mense, uel Maio. Locis delectatur apricis, & calidis. Fouēda est, ut crescat, humore. Terram solutam, uel sabulonem requirit, ita tamen, ut quando planta deponitur, circa eam, uel sub ea pinguis terra fundatur. Annicula transferatur, aut bima Iunio mense, uel Iulio incipiente. Circūſodiatur assidue, ut rigatione cōtinua æstatis uincat ardores. Aquis palmæ aliquatenus salis iuuantur, quæ infici debent salibus, etiam si tales eas natura non præbuit. Si ægra est arbor,

bor, feces uini ueteris ablaqueatæ oportet infundi, uel radicem superuacua capulamenta decidi, uel cuneum salicis interſosis radicibus premi. Constat autem locum propè nullis utilem fructibus, in quo palma sponte nascuntur. Pistacia seruntur autumno, & mense Octobri sobole, & nucibus suis. Sed melius ipsa pistacia iuncta ponuntur, mas, ac foemina. Marem dicunt, cui sub corio uelut osset longi uidentur latere testiculi. Qui diligentius ficere uoluerit, pertusos caliculos, & stercorata terra repletos parabit, & in his pistacia terna constituet, ut ex omnibus germen quodecunq; procedat: quod ubi conualuerit planta, hinc salicilius transferatur mense Februario. Amat locum calidū, sed humectum, & rigatione gaudet, & sole. Inſeritur te-rebintho mense Februario, uel Martio: at alij amygdalo inferi posse firmarunt. Cerasus amat cœli statum frigidū, solum uerò positionis humectæ. In tepidis regionibus parua prouenit. Calidum non potest suscinere. Montana, uel in collibus constituta regione letatur. Cerasi plantam syluestrem transferre debemus mense Octobri, uel Nouembri, & eam primo Ianuario, cum comprehendit, inserere. Platania uerò creari possunt, si prædictis mēſibus spargantur poma, quæ summa facilitate nascuntur. Ego sic huius arboris facilitatem probaui, ut uirgula ex ceraso pro amuniculus per uineam posita in arborem profuisse confirmem. Et Ianuario mense scri potest. Inſeritur mense Nouembri melius. Vel, si necesse sit, extremo Ianuario. Alij & Octobri inserenda esse dixerunt. Martialis in trunco inferi iubet. Mibi inter corticem, & lignum feliciter semper euenit. Qui in trunco cōserunt, sicut Martialis dicit, omnem lanuginem, quæ circa est, auferre debebunt, quæ si remanserit, insitus nocere manifestat. In cerasis hoc ser-

uandum est, & in omnibus gummatibus, ut tunc inserantur, quando his uel non est, uel desinit gummata effluere. Cerasus inseritur in se, in pruno, in platano, ut alij, in populo. Amat scrobes altas, spatia largiora, assiduas fossiones. Putari in ea putria, & sicca debebunt, uel quæ densius arctata protulerit, ut rareseat. Fimum non amat, atq; inde de-generat. Cerasa ut sine osse nascantur, fieri Martialis hoc dicit. Arborem teneram ad duos pedes recides, & eam usq; ad radicem findes, medullam partis utriusq; ferro curabis abradere, & statim utraq; partes in se uinculo stringis, & oblinis fimo, & summam partem, & laterum diuisuras. Post annum cicatrix ducta solidatur. Hanc arborem furculus, qui adhuc fructum non attulerunt, inseris, & ut afferit, ex his sine ossibus poma nascetur. Si cerasus concepto humore putrescit, in trunco foramen accipiat, quo possit educi. Si formicas patitur, succum portulacæ debebis infundere, cum aceti media parte permixtum, uel uini fecibus truncum arboris florentis adlinire. Si aestu canicularum fatigatur, truncum fontium singulos sextarios sumptos post solis occasum radicibus arboris iubeamus infundere sic, ne remedium luna deprehendat, uel herbam symphonicam circa arboris truncum torquibimus in coronam, uel ex ea iuxta imum codicem cubile faciemus. Cerasa non aliter, quam in sole usq; ad rugas siccata seruantur. Mense Octobri aliqui mali arborem calidis, & siccis regionibus ponunt, & cydonia circa Nouembres Calendas, & sorbum, uel amygdala in seminarijs obruunt, & pini semine aspergunt. Hoc mense poma condenda sunt, atq; seruanda eo more, quo in singulorum titulis continetur, uelut quæq; matura processerint.

De apibus.

TIT. XIII.

HOC etiam mense aluearia castrabuntur, more, quo distum

distum est, quæ tamen oportet et inspiciere, & si abundantia est, demere, si mediocritas, partem mediam relinquere: pro hyemis inopia: si uero sterilitas apparet in cellis, nil profusus auferre. Mellis uero, & ceræ superius est demonstrata confectio.

Quæ Græci, uel alij super uina condienda,

curandaq; dixerunt. TIT. XIII.

NE lecta præteream, quæ Græci sua fide media de condiendi uini genere disputarunt, demonstrare curauimus, qui uini naturam tali ratione discernunt, & hanc in eo uolunt esse distantiam, ut quod dulce est, grauius dicant, quod album, & aliquatenus salum, conuenire uesciæ, quod dicroceo colore blanditur, digestionem accommodum, quod album, & stipticum, prodesse stomacho laxiori, transmarinum pallorem facere, & tantum sanguinem non creare. Uuis nigris fieri forte, rubeis suaue, albis uero plerumq; mediocre. In condiendo ergo uino aliqui Græcorum mustum decoctum ad medietatem, uel tertiam partem uino adijciunt. Alij Græci ita iubent aquam marinam mundam de puro, & quieto mari, quam anno ante compleuerint, reseruari, cuius talem esse naturam, ut & salsedine, uel amaritudine per hoc tempus careat, & odore, & dulcis fiat ætate. Ergo eius octogessimam partem musto admiscet, & gypsi quinquagesimam. Post tertiam deinde diem fortiter commouent, ac pollicentur non ætatem solum uino, sed splendorem quoq; coloris afferre. Oportet autem nona quoq; die uinum moueri, atq; curari, uel, si tardius, undecima. Frequens enim respectus faciet iudicare utrum uendenda sit species, an tenenda. Quidam resina sicca trite uncias tres dolio immergunt, & permouent, & uina diuretica sic fieri posse persuadent. Mustum uero, quod per pluuias frequentes leue est,

Kk 4

sic

sic curari debere iusserunt, quod probari gustu ipsius poterit. Omne mustum decoqui iubent, donec pars eius uigesima possit absumi: melius quoque fieri, si centesimam partem gypsi adicias. Lacedæmonij uero eousque decoquere, donec uini quinta pars pereat, et quarto anno usibus ministrare. Suauē uinū de duro fieri docent, si ordeacci polinis cyathos duos simul cū uino subactos mittas in uini uasculo, et hora una ibi esse patiaris. Aliqui feces uini dulcis admiscunt. Aliqui adaunt glycyrrhizæ siccæ aliquantum, et utuntur, cum diu uasorum commotione mescuerint. Vinū quoque inter paucos dies optimū odoris effici, si baccas myrti agrestis mōtanas, siccas, et tunsas mittis in cadu, et decem diebus requiescere patiaris: tunc coles, et utaris. Vitus etiam flores arbutiæ collectos in umbra siccare curabis. Tunc diligenter tunsos, et cretos habebis in uasculo nouo, et cum uolueris, tribus cadis unam floris mensuram, quam Syri chenicam uocant, adicias, et superlines dolum, et sexta, uel septima die aperies, et uteris. Vinum fieri ad potandū suauē ita dicunt. Foeniculi, uel saturiæ singulorum congruum modum uino immergi, atque turbati, uel fructū, quē due nuces pineæ produxerint, torrefactum, et linteū ligatū mitti in uasculo, ac superliniri, et usui esse quinque diebus exactis. Vinum autem uelut uetus effici de nouello, si amygdala amara, absinthium, pini frugiferi gumen, fœnum Græcum simul frangas quātum sufficere estimaris, et pariter tundas, et ex his unū cyathum per amphoram mittas, et magna uina conficies. Si uero senseris peccatura, huic confectioi aloē, myrrham, crocomagma, singula modis æqualibus tunsas, et in puluerem redacta cum melle mescabis, et uno cyatho unam amphoram condire curabis. Anniculū quoque uinū ut longam

gam

gam simulare uideatur etatem, meliloti unciam unam, glycyrrhizæ uncias tres, nardi celtici tantundem, aloës epatici uncias duas tundas, et cernis, et in sextarijs quinquaginta coclearia sex reconde, et uas ponis in fumo. In album colorem uina fusca mutari asserunt, si ex faba lomentum factum uino quis adiciat, uel ouorū trium lagœnæ infundat alborum, diuque commoueat, sequenti die candidum reperiri: quod si ex asra pisa lomentum adiciatur, eadem die posse mutari. Vitibus quoque hanc esse naturam, ut alba, uel nigra si redigantur in cinerem, uinoque adiciantur, eiuſdem uel nigræ formam sui coloris imponere, ut ex nigra fuscum, candidū uero reddatur ex alba, ea ratione scilicet, ut cōbusti sarmenti cineris modij unius mensura mittatur in doliū, quod habebit amphoras x. et triduo sic relictū post operietur, ac lutetur: albū uel (si ita uisum fuerit) nigrum reperiri quadraginta diebus exactis. Vinum quoque asserunt ex molli forte sic fieri. Althææ, hoc est, ibisci folia, uel radices, aut eius caulem tenerum decoctum nutti, aut gypsum, aut ciceris cotulas duas, aut cupressi pillulas tres, aut buxi folia, quantum manus ceperit, aut apij semē, aut cinerem sarmentorum, cui uis flammæ corpus reliquit exiit, omni soliditate detracta. Vinum uero eadē die ex austero lymphidum, atque optimum fieri, si grana piperis decem, pista cia uiginti adiecto modico uino simul conteras, et in sex uini sextarijs mittas, diu omnibus antē commotis, tunc requiescere patiaris, et coles usui mox futurū. Item seculentum statim in lymphidum reddi, si v. i. pini nucleos in unum uini sextariū mittas, diuque commoueas, et paululum cessare patiaris, mox sumere puritatem, colarique debere, et in usum referri. Item (quod Cretenſibus oraculum Pythij Apollinis monstrasse memoratur) fieri sic candidū, et

KK 3 sumere

sumere uetustatis saporem, si squinantos uncias quatuor, aloës epatici uncias quatuor, masticeis optimi unciam unam, castie fistule unciam unam, piperis unciam unam, spinæ Indicæ semunciam, myrrhæ optimæ unciam unam, thuris masculi non rancidi unciam unam: tundis uniuersa, et in tenuissimum puluerem cribro excutiète deducis. Cum uerò mustum ferberit, despumabis, et omnia uuarum grana, quæ feruor in summum reicit, expelles. Tunc gypsi triti, atque cribrati tres Italicos sextarios mittis in uini amphoras decem, prius tamen partem quartam uini cõdiendi in alia uasa transfundis, et ita gypsum adijcies, et dolium uiridi, ac radicata canna per biduum fortiter agitabis. Tertia uerò die, ex superscriptis pulueribus quaterna coclearia completa modestius in denas uini amphoras mittis, et uini, sicut supradictum est, quartam partem, quam alibi diffuderis, superadijcies, et dolium replebis, et item diu agitare curabis, ut specierum uis omne musti corpus inficiat. Tunc operies, atque adlines relicto breui foramine, quo aestuantia uina suspirant. Sed exemptis quadraginta diebus, et hoc spiraculum claudis, et deinde ut liberit, gustas. Illud medicamento seruare præ ceteris, ut quoties uinum mouetur, inuestis puer hoc, aut aliquis satis purus efficiat. Linimentum quoque dolij non gypso, sed sarmentorum cinere debebis inducere. Item uinum, quod salutare contra pestilentiam sit, et stomacho proffit, fieri hoc genere fertur. In optimi musti metreta una antè quam ferueat, tunc si absynthij octo uncias linteo inuolutas demittis, et exactis x. diebus curabis auferre. Id uinum refundis lagenis minoribus, et uteris. Nunc condiunt, primo anne musti spumantis egesto, quibus moris est gypso uina medicari. Sed si natura leuius uinum est, et saporis humecti, in congijs centum

centum, duos gypsi sextarios misisse sufficiet. Quod si uinum nascitur uirtute solidius, medietas abunde prædictis poterit satis esse mensuris.

Rosatum sine rosa fieri.

TIT. XV.

N V N C rosatum sine rosa facies sic. Folia citri uiridia sporta palmea missa in musti nondum feruētis uase depones, et claudes, et exemptis quadraginta diebus melle addito, ad modum rosati, cum placebit, uteris.

De uinis pomorum.

TIT. XVI.

H O C mense, omnia, quæ locis suis leguntur, ex pomis uina conficies.

De œnomelli.

TIT. XVII.

M V S T V M de maioribus, et egregijs uitibus post x. dies, quàm leuatum fuerit ex lacu, quantum uolueris sumis, et ei mellis non dissumati optimi quintam partem prius tritam fortiter, donec albescat, admisces, et agitabis ex canna radicata uehemēter. Mouebis autem sic per dies x. continuos, uel quod est melius, quinquaginta, ita ut cum moueris, mundo linteo tegas, per quod facile confectio aestuabunda suspiret. Post dies autem quinquaginta, munda manu purgas quodcumque supernatabit, et in uasculo gypso diligenter includis, et ad uetustatem reseruas. Melius tamen si in minora, et picata uascula proximo uere transfundas, et gypsata diligenter operias, et in terrena, et frigida cella recondas, uel arenis fluuiialibus, uel eodem solo, uascula ex aliqua parte summergas. Hoc nulla uitiatur ætate, si tam diligenter effeceris.

De defruto, carœno, sapa.

TIT. XVIII.

N V N C defrutum, carœnum, sapa conficies. Cum omnia uno genere conficiantur ex musto, modus his et uirtutem mutabit, et nomina. Nam defrutum à deseruendo dicitur

da dictum, ubi ad spissitudinem fortiter despumauerit, effe-
ctum est. Carcenum, cum tertia perditā, duae partes reman-
serint. Sapa, ubi ad tertiā redacta descenderit, quam ta-
men meliorem facient cydonia simul cocta, & igni suppo-
sita ligna ficulnea.

De passo.

TIT. XIX.

PASSVM nunc fiet ante uindemiam, quod Africa
suevit uniuersa conficere pingue, atq; iucundum, & quod
ad conditum, si utaris mellis uice, ab inflatione te uindi-
ces. Ieguntur ergo uuae passae quamplurimae, & in fisco-
lus clausae uinco factis aliquatenus variore contextu, uir-
gus primo fortiter uerberantur. Deinde ubi uuarum cor-
pus uis cōtusionis exoluerit, cochleae supposita sporta com-
primatur. Hinc passum est quicquid effluxerit, & cōditum
uasculo, mellis more, seruatur.

De cydonite.

TIT. XX.

ABIECTO corio mala cydonia matura in breuissi-
mas, ac tenuissimas particulas recides, & projicies durū,
quod habetur interius. Dehinc in melle decoques, donec
ad mensuram mediam reuertatur, & coquendo piper sub-
tile conspergis. Aliter: Succo cydoniorum sextarios duos,
aceti sextarium unum semis, & mellis duos sextarios mi-
sces, & decoques, donec tota permistio pinguedinem puri
mellis inutetur. Tunc triti piperis, atq; zinziberis binas
uncias miscere curabis.

De fermento musteorū seruando.

TIT. XXI.

EX nouo tritico purgato farriculū facies, & ex musto
de sub pedibus raptō curabis infundere, ita ut modio farris
lagonā musti adicias: deinde sole siccabis, & itē simi-
liter infundis, ac siccās. Hoc cum tertio feceris, panes ex eo
breuissimos admodum facies musteorum, & in sole siccās

tos

tos uasculis nouis ficilibus recōdis, & gypsas. Pro fermentō,
quo tempore anni musteos facere uolueris, hoc uteris.

De uua passa.

TIT. XXII.

VVAM passam Graecam sic facies. Melioris acini, et
dulcis, & lucidi botryones in ipsa uite torquebis, & pa-
tieris spōte inarescere, deinde sublato in umbra suspēdis,
& uuam cōstrictam cum ponis in uasculis, substernis pam-
pinos sicco algore frigentes, & manu comprimis, & ubi
uas impleueris, item pampinos addis nihilo minus non cae-
lentes, & operculabis, ac statues in loco frigido sicco, quē
nullus fumus infestet.

De horis.

TIT. XXIII.

OCTOBER Martium similibus umbris sibi fecit

aeuari.

Hora	I.	pedes	XXV.
Hora	II.	pedes	XV.
Hora	III.	pedes	XI.
Hora	IIII.	pedes	VIII.
Hora	V.	pedes	VI.
Hora	VI.	pedes	V.
Hora	VII.	pedes	VI.
Hora	VIII.	pedes	VIII.
Hora	IX.	pedes	XI.
Hora	X.	pedes	XV.
Hora	XI.	pedes	XXV.

Palladij

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

DVODECIMVS.

De satione tritici, farris, ordei, fabæ cum
disciplina, & de lenticula serenda,
& de lini semine.

TIT. I.

NOVEMBERI mense triticum seremus, & far satione legitima, ac semente solenni. Iugerum utriusque seminis modijs quinque tenebitur. Nunc & ordeum maturum adhuc seremus. In huius principio fabam spargimus, quæ pinguisimum, uel stercoreatum desiderat locum, uel uallem quam succus ueniens à summitate, fecundet. Primo feritur, deinde proscinditur; & tunc sulcatur. Occanda est largè, ut tegi plurimum possit. Aliqui locis frigidis dicunt in fabæ satione glebas non esse frangendas, ut per eas gelidiorum tempore possint germina obumbrata defendi: satione eius generis, sicut opinio habet, non fecundatur terra, sed minus læditur. Nam Columella dicit agrum frumentis utiliorem probari, qui anno superiore uacuis fuerit, qui calamos fabacæ mensis eduxit. Pingue iugerum sex modij occupant, mediocriè amplius. Spisso bene prouenit. Macrum solum, nebulosumque non patitur. Curandum est præcipuè, ut luna x. v. seratur, si adhuc ictum solis percussa non sensit. Aliqui dicunt quartamdecimam potius eligendam. Sanguine caponis Græci asserunt fabæ semina macerata herbis aduersantibus non noceri. Aqua pridie infusa citius nasci, nitrata aqua respersa cocturam non habere difficilem. Nunc seritur prima lenticula, sicut Februario mense narratum est. Hoc etiam toto mense poterit lini

lini semen aspergi.

De pratis nouis instituendis, ponendis uitibus,
& propagandis, & circumfodiendis
nouellis.

TIT. II.

IN huius maximè mensis principio, possumus instituere noua prata, more, quo dictum est. Hoc etiam toto mense locis calidis, & siccis, uel apricis, erit uitium celebranda positio. Nunc & propago iure ducetur, & locis frigidis nouellas uites, & arborum plantas circumfodere, atque operire conueniet, & ante Idus. Nunc mergus; hoc est propagationis curuatura post triennium, quam pressa fuerat, recidetur à uite.

De uinea ueteri in iugo, uel pergula

reparanda.

TIT. III.

NVNC, ac deinceps uinea uetus, quæ in iugo est, uel pergula, si robusto, & integro trunco sit, ablaqueata fino satietur, & angustius putata inter quartam, & tertium pedem à terra uiridissima parte corticis, acuto ferramenti mucrone feriat, ac sassa frequentius incitetur. Nam (sicut asserit Columella) ex eo loco germen plerumque producit, & ueniente uere fundit materiam, qua uitis reparatur antiqua.

De putandis uitibus, & arboribus locis temperatis, & reliquis.

TIT. IIII.

NVNC putatio autumnalis celebratur in uitibus, & arboribus, maximè ubi inuitamur tepore prouinciæ, & putantur oliueta: & oliua, cum uaria coeperit esse, colligitur, ex qua primum fiet oleum. Nam cum tota nigrescet, quod spei merito posterauit, fundendi ubertate compensat. Est utilis olearum putatio, cæterarumque arborum, si loci patitur disciplina, ut decisis cacuminibus, rami fluentes per

per latera prona fundantur. Quod si regio insolens, et incustodita contigerit, agendum prius toto arboris corpore ab inferiore parte purgato, ut altitudine animalium supergressa, modus transcendatur iniuriæ, et arbor iam spatio suo tuta curetur.

De oliuetis ponendis, & curandis ægris arboribus, & reliquis.

TIT. V.

N V N C etiam locis calidis, ac siccis regionibus oliueta ponuntur, sicut Februario disputatum est. Amat hæc arbor arduo locorum situ mediocriter ab humore suspendi, scalpi assidue, letaminis ubertate pinguescere, feracibus uentis clementer agitari. Hoc etiam mense oleis sterilibus quæ supradicta sunt remedia faciemus. Nunc et corbes, et pali, et ridicæ bene fieri possunt, etiam nunc locis temperatis, est Laurini olei iusta confectio.

De hortis.

TIT. VI.

H O C mense allium bene feritur, et ulpicum terra maxime alba, fissa, et subacta sine stercore. Sulcos in areis facies, et semina in locis altioribus pones IIII. digitis se parata, neque altius pressa. Sarculabis frequenter, inde plus crescent. Si capitatum facere uolueris, ubi coeperit caulis prodire, proculca, succus reuertetur ad spicas. Fertur, si luna sub terris posita seratur, et item sub terris luna latente uellatur, odoris foeditate cariturum. Vel paleis condita allia, uel fumo suspensa durabunt. Nunc et cepulla feri potest, et carduorum planta disponi, et armoracea feritur, et cunela.

De pomis.

TIT. VII.

H O C mense locis calidis, cæteris uero Ianuario persici ossa in pastinatis areis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, ut cum ibi planta excreuerint, transferantur. Sed ossa

ossa ponantur acumine deorsum uerso. Et non amplius, quam duobus, aut tribus digitis obruantur. Ossa uero, quæ ponenda sunt, aliqui siccata prius paucis diebus cineris mixture terra soluta in qualis reseruat. Ego uero usque ad serendi tempus sine ulla cura sepe seruaui. Locis quidē quilibuscumque: proueniunt. Sed et pomis, et frondibus, et durabilitate præcipua sunt, si cælum calidum, solum arenosum, et humidum, fortiantur. Frigidis uero, et maxime uentosis, nisi obiectu aliquo defendantur, intereunt. Dum tenera sunt germina, sepe herbis circumfossa liberentur. Binam plantam recte transferemus scrobe breui. Nec à se longè statuenda sunt, ut inuicem se à calore solis excusent. Ablaqueandæ sunt per autumnum, et suis stercoreandæ folijs. Putanda persicus in autumnio est, ut arida, et putrida tantum uirgulta tollantur. Nam siquid uiride rescemus, arefcit. Languenti arbori ueteris uini feces, aquæ mistas oportet infundi. Affirmantibus Grecis persicus scripta nascetur, si ossa eius obruas, et post dies VII. ubi patefieri coeperint, apertis his nucleos tollas, et his cinnabari, quod libebit inscribas. Mox ligatos simul cum suis ossibus obruas diligentius adherentes. Genera eorum sunt hæc, duracina, præcoqua, persica, armenia. Si hæc arbor ardore solis inarescit, frequenti aggestione cumuletur, uespertino iuuetur humore, obiectis defendatur umbraculis. Iuuat in ea et spoliū serpentis appendi. Nunc iam contra pruinas stercoſ ingeratur persico, uel feces uini cum aqua permixtæ, uel quod magis prodest, aqua in qua faba decocta est. Si uermes persicus patitur, cinis eos amurcæ mixtus extinguit, uel bouis urina cum aceti tertia parte confusa. Si poma caduca sunt, nudata radici eius, uel trūco lentisci, aut terebinthi cuneus affigitur,

Ll

figitur, uel terebrata in medio, palus salicis imprimetur. Si poma rugosa creabit, aut putrida, circa inuim truncum cortex recidatur, & cum inde modicus humor effluxerit, argilla, uel paleato luto plaga retegatur. Magna poma persicus affert, si florenti per triduum ternos sextarios caprini lactis ingesseris. Contra uitia persici proficit spartū ligatum, uel spartea suspensa de ramis. Mense Ianuario, uel Februario locis frigidis, Nouēbri calidis persicus inseratur, maxime circa terrā surculis plenioribus, & prope arborē natis. Nā cacumina uel non tenebunt, uel diu durare nō poterunt. Inferitur in se, in amygdalo, in pruno: sed armenia, uel præcoqua prunis, duracina amygdalus melius adhærescunt, & tempus ætatis acquirunt. Mense Aprili, uel Maio locis calidis, in Italia uerò utroq; exunte, uel Iunio persicus inoculari potest, quod emplastrari dicitur præciso super trunco, & emplastratis pluribus gemmis, more, quo dictum est. Persicus rubescit, si platano inserta figatur. Duracina seruantur, condita muria, & oximelle, uel detractis osibus ficorum more in sole siccantur, ac pendent. Item sæpe uidi, detractis osibus duracina melle condiri, & saporis esse iucundi. Item bene seruantur, si umbilicum pomi gutta picis calentis oppleueris, ut sic sapæ innatare cogantur uase concluso.

De pinu.

PINVS creditur prodesse omnibus, quæ sub ea seruntur. Pinū seremus nucleis suis, calidis, & siccis regionibus mense Octobri, uel Nouembri: frigidis, & humectis Februario, uel Martio. Amat locum gracilem, sæpe maritimum, inter montes, & saxa uastior, & procerior inuenitur. Ventosis, & humidis, arborum fiunt incrementa lætiora. Sed siue mōtes uelis conferere, seu spatia quæcūq; hæc huic

hæc huic generi deputabis, quæ alteri utilia esse non possunt. Exarabis ergo ea loca diligenter, atq; purgabis, & frumenti more semē asperges, ac leui sarculo curabis operire, nec enim plusquam palmo debet abscondi. Defendenda est tenera arbor à pecore, ne calcetur inualida. Proficiet, si nucleos aqua ante triduum macerabis. Aliqui dicunt fructū pineum translatione mitescere: sed plantas hoc modo procurant, ut prius multa semina in caliculis terra, & fimo repletis obruant, quæ ubi processerint, relicto eo, quod solidius est, auferunt alia: ubi iustum cœperit incrementum, trimam plantam cum ipsis caliculis transferunt, quibus fractis in scrobe indulgent radicibus largiatem. Terræ tamen equæ stercus admiscet, facientes straturam alterno ordine subinde crescentem. Seruandum est tamen ut radix eius, quæ una, & directæ est, usq; ad summitatem suam possit integra, & illæsa transferri. Putatio nouellas pini arbores tantum promouet (quod expertus sum) ut quæ speraueras incrementa, duplicentur. Nuces pineæ & usq; in hoc tempus in arbore esse possunt, & maturiores legentur. Prius tamen legendæ sunt, quàm patefcant. Nuclei nisi purgati durare non possunt: tamen aliqui in uasis ficulibus nouis, & terra repletis, cum testis suis missos asserunt custodiri.

De pruno.

PRUNA si osibus seratur autumno, mense Nouembri solo putri, & subactio duobus palmis obruantur. Ossa eadē ponantur et mense Februario. Sed tunc prius lixiuio sunt maceranda per triduum, ut cito germinare cogantur. Ponuntur & plantis, quas sumemus ex codice mense Ianuario exente, uel Februario circa Idus radicibus fimo oblitis. Gaudet loco leto, et humido: celo tepido melius pro-

feruntur, tamen queunt & frigidum sustinere. Locis lapidosis, & glareosis si iuuatur letamine, excusant ne poma caduca, & uermiculosa nascantur. Extirpandæ sunt soboles à radice, exceptis rectioribus, quæ seruantur ad plantas. Si languida pruni arbor est, amurca cum aqua æqualiter temperata radicibus debet infundi, uel bubulum lotium solum, uel humanum uetus cum duabus aquæ partibus mixtum, uel cineres ex furno, maximè sarmetorum. Si poma decidant, olcastri cuneum terebratum infige radici. Vermes eius, atque formicas, rubrica cum pice liquida si adlinatur, extinguet. Sed modestius propter arboris noxam, ne idem faciat remedium, quod uenenum. Iuuatur frequenti humore, & assidua fossione. Mense Martio extremo prunus inseritur melius trunco fisso, quam cortice, uel mense Ianuario, antequam incipiat gumen lacrymare. Inscritur in se, & persicum recipit, uel amygdalum, uel malum, sed eadem degenerem reddit, & paruum. Pruna siccantur in sole per crates loco sicciore disposita. Hæc sunt, quæ damascena dicuntur. Alij in aqua marina, uel in muria feruente recenter lecta pruna demergunt, & inde sublata, aut in furno tepido faciunt, aut in sole siccari.

De castanea.

CASTANEA seritur & plantis, quæ sponte nascuntur, & semine. Sed quæ plantis seritur, ita ægra est, ut biennio de eius uita sepe dubitetur. Serenda est ergo ipsis castaneis, hoc est seminibus suis, mense Nouembri, et Decembri, item Februario. Eligendæ sunt castanæ ad ponendum recentes, grandes, maturæ: quas si Nouembri mense seramus, facilem se presentia fructus ipsius præstat. Si uero Februario ponamus, ut usque tunc durent, ita faciendum est: in umbra castanæ siccantur expansæ. Tunc in angustum,

stum, & siccum locum translata cumulum faciunt, et eas omnes fluuialis arena diligenter operiat. Post dies xxx. eas remota arena in aquam frigidam mittis. Quæ sanæ sunt, merguntur: supernat quæcumque uexata est. Itæ quas probasti, similiter obrues, & post xxx. dies æquè probas. Hoc cum tertio feceris, usque ad ueris initium, serere debes quæ manserint illibata. Aliqui in uasculis seruant, arena pariter missa. Amant solum molle, & solutum, non tamen arenosum. In sabulone proueniunt, sed humecto. Nigra terra illis apta est, & carbunculus, & tofus diligenter infractus. In spisso agro & rubrica uix prouenit. In argilla, & glareæ, non potest nasci. Diligit cœli statum frigidum, sed et tepidum non recusat, si humor assenserit. Delectatur cliuis, & opacis regionibus, ac maximè in septentrionem uersis. Pastinari ergo locus debet, qui huic destinatur arbusculo, altitudine pedis unius semis, uel duorum. uel totus aut sulcus in ordinem destinatis, aut certè aratris resolui hinc inde findentibus. Qui simo satiat, ac reductus in puluerem, castanearum semen accipiat non amplius pedis dodrante demersum. Vnicuique semini propter notam surculus debet affigi. Ipsa semina singulis locis simul terna, uel quina ponantur, & inter se quatuor pedum spatio separentur: quibus transferre placuerit, binas plantas transferre debebunt. Locus tamen deductoria liquoris accipiat, ne humor insidens limo, germen extinguat. Cui placet, potest castanæ in propaginem ducere una uirgulta, quæ in radice nascuntur. Nouum castanetum circumfodi debet assidue. Mense Martio, et Septembri, incrementum maius acquirit, si putationibus adiuetur. Castanea inseritur (sicut probaui ipse) sub cortice mense Martio, uel Aprili, tamen genere utroque respondet. Potest &

inoculari. Inscritur in se, & in salice, sed ex salice tardius maturat, et fit asperior in sapore. Castanea seruantur uel in cratibus dispositæ, uel intra sabulonem, ne inuicem tangantur immerse, uel in uasculis fictilibus nouis cõditæ, & loco sicciore defossæ, uel inclusæ uirgeis ex fago receptaculis, et lutatæ, ut spiracula non relinquant, uel ordeï paleis minutissimis obrutæ, uel palustri ulua figuratis densioribus sportis reclusæ.

De pomis alijs.

HOC mense locis calidis, ac siccis regionibus agrestium pyrorum plantas ponimus, quas postea possumus inserere, & maloru, uel mali punici, & cydonij, & citri, & mespilii, fici, sorbi, siliquæ, & platas agrestis cerasti, post inserendas, & mori talcas, & amygdali semina, & nuces iuglandes, si in seminarijs (quo dictum est more) pangantur.

De apibus.

TIT. VIII.

HVIUS mēsis initio apes ex tamarisci floribus, reliquisq; syluestribus mella conficiunt: quæ auferenda non sunt, quia seruantur hyberno. Eodem mense sordibus, liberandi sunt aluei, quia tota hyeme eos mouere, aut aperire non decet. Sed hæc dic aprico, tepidoq; faciēda sunt, et pennis maxime autum maiorum, quæ habent rigorem, uel aliquo simili omnia interiora mundetur, quò manus non ualebit attingere. Tum rimas omnes, quæ sunt extrinsecus, luto, & fumo bubulo mistis linamus: & insuper gestis, uel alijs tegumentis similitudinem porticus inuitemur, ut possint à frigore, & tempestate defendi.

Remedium uitibus, quæ sine fruge luxuriant.

TIT. IX.

LOCIS calidis, & apricis uites, quæ fructu carent, fronde luxuriant, & pauperiem fortium cõpensant ubertate

tate foliorum: nunc putare prescius conueniet: frigidis uero, mense Februario. Si permanebit hoc uitium, circumfossas arena flumiali, uel cinere debemus aggerare. Quidam lapides inserunt inter flexuosa radicum.

Remedium sterili uiti.

TIT. X.

HISDEM temporibus, & locis uitem, quæ sterilis fuerit, Græci ita præcipiunt esse curandâ. Trunco eius fissio lapidē asserunt includendū, & ibi urinæ ueteris humane quatuor cotulas circa truncū debere suffundi, ut ad radices instillatio ipsa descēdat. Tunc adijciēda est terra admixta letamine, & circa radices, solum omne uertendum.

De rosario ex paucis uirgulis

instituendo.

TIT. XI.

QUAMVIS mense Februario sunt cõserenda rosaria, tamen locis calidis, apricis, atq; maritimis hoc etiam mense poterimus instituere rosaria. Quæ si indigus plantarū, uolueris ex paucis uirgulis habere copiosa, quaternorum digitorum surculos gemmâtes cum geniculis suis debebis excidere, & in modum propaginis sternere, & stercore, ac rigationibus adiuuare. Vbi anni ætatem compleuerint, pedis spatium inter se transferre disiunctos, atq; ita solum, quod huic generi deputabis, implere.

De uua, quæ usque ad uer reseruetur in uite.

TIT. XII.

GRÆCIS asserentibus, ut uuam serues in uite usq; ad ueris initia, circa ipsam uitē, quæ fructu plena est, loco umbroso scrobem fodies, altitudine trium pedum, latitudine duorum, & mittis sabulonem, & ibi calamos figis, in quibus retorquet assidue sarmenta fructibus plena, & illæsis botryonibus alligabis, ut solum nō contingat, & cooperies, ut imber eò penetrare non possit. Item

Ll 4 Græcis

Græcis docētibus uuas in uite, aut poma in arbore si diu seruare uolueris, uasculis clausa fictilibus ab ima parte pertusis diligenter à summo tecta suspende, quāuis poma & gypso cooperta in longam seruentur etatem.

De gregibus ouilli generis,

& caprini.

TIT. XIII.

HOC mense agnorū prima generatio est. Sed agnus statim natus uberibus maternis admouendus est. Manu prius tamen exiguum lactis, in quo spissior est natura, mulgendum, quod pastores colostram uocant, namq; hoc agnis, nisi auferatur, nocebit. Ac primo per biduum natus cum matre claudatur. Tunc septis obscuris seruetur, & calidis: ita secluso paruulorum grege matrices mittantur in pascua. Sufficiet autem prius quam procedant matrices mane, & cum saturæ reuertuntur ad uesperam, agnis ubera haurienda permittere. Qui donec firmentur intra stabulum surfuribus, uel medica herba, uel (si est copia) farina ordei pascantur ingesta, donec conceptum paulisper robur etatis, pascuum matribus possint habere comune.

De pascendi ordine.

PASCVA ouillo generi utilia sunt, quæ uel in noualibus, uel in pratis ficcioribus excitantur. Palustria uero noxia sunt, syluestria damnosa lanatis. Salis tamen crebra conspersio, uel pascuis mista, uel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidium. Nam per hyemem, si penuria est, foenum, uel palea, uel uicia, uel facilius uictus ulmi seruatis frondibus præbeatur, aut fraxini. Aestiuus mensibus pascantur sub lucis initio, cum graminis teneri suauitatem roris mistura commendat. Quarta hora calefacte potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios solis calores uallis, aut arbor umbrosa declinet.

Deinde

Deinde ubi flexo iam die ardor infringitur, & solum primo imbre uespertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed canicularibus, & aestiuis diebus ita pascende sunt oues, ut capita gregis semper auertantur à solis obiectione. Hyeme autem, uel uere nisi resolutis gelicidijs ad pascua prodire non debent: nam pruinosa herba huic generi morbos creabit, ac tunc semel adaquare sufficiet. Græcas oues, sicut Asianas, uel Tarentinas moris est potius stabulo nutrire, quam campo, & pertusis tabulis, solū, in quo claudantur, insternere: ut sic tuta cubilia, propter iniuriam pretiosi uelleris, humor reddat elabes. Sed tribus, per annum totū, diebus aprico die lotas oues ungere oleo oportebit, & uino. Propter serpentes, qui plerunque sub præsepibus latent, cædrum, uel galbanum, uel mulieris capillos, aut ceruina cornua frequenter uramus.

De capris.

NONNOC hirci admittendi sunt, ut foetū primi ueris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est, cui sub maxillis duæ uidentur pendere uerruculae, magni corporis, crassis cruribus, breui, plenâq; ceruice, auribus flexis, & grauibus, paruo capite, nitido, spisso, & longo capillo. Ad ineundas foeminas & ante anniculum congruus. Non autem durat ultra sexennium. Capella similis corporis, sed magnis uberibus est eligenda. Non tamen ita multæ caepæ, ut oues una statione claudantur, quam luto, & stercore carere conueniet. Hædis supra lactis abundantiam, edera, & arbuti, & lentisci cacumina sunt sepe præbenda. Trimæ educare optimè possunt: quod teneriores matres generant transigendum est. Sed ultra VIII. annos seruandæ non sunt matrices, quia genus hoc longiore sterilescit etate.

Ll 3

De glan

De glandibus colligendis. TIT. XIII.

HOC tempore glandis legendæ, ac seruandæ cura nos excitet, quod opus foemineis, ac puerilibus operis ce-
lebrabitur facîle more baccarum.

De materie cædenda. TIT. XV.

NUNC materies ad fabricam cædenda est, cum lu-
na decrescit. Sed arbores, quæ cæduntur usq; ad medullam
securibus recisas aliquadiu stare patieris, ut per eas par-
tes humor, si quis in uenis cõtinetur, excurrat. Vitales autẽ
sunt hæ maxime. Abies, quã Gallicam uocãt, nisi perlua-
tur, leuis, rigida, & in operibus siccis perenne durabilis.
Larix utilissima, ex qua si tabulas suffigas tegulis in fron-
te, atq; extremitate tectorum, præsidium contra incendia
contulisti. Neq; enim flammã recipiunt, aut carbones cre-
are possunt. Quercus durabilis si terrenis operibus obrua-
tur, & aliquatenus palis. Aesculus ædificijs, & ridicis æ-
pta materies. Castanea mira soliditate perdurat in agris,
& tectis, & operibus cæteris intestinis, cuius solum pon-
dus in uitio est. Fagus in sicco utilis, humore corruptitur
Populus utraq; & Salix, & Tilia in sculpturis necessã-
ria. Alnus fabricæ inutilis, sed necessaria, si humidus locus
ad accipiẽda fundamẽta palãdus est. Ulmus, & Fraxinus
si siccentur, rigescunt, antè curuabiles, catenis utiles habẽ-
tur. Carpinus utilissima. Cupressus egregia. Pinus nisi in
siccitate non durans, cui contra celerẽ putredinem com-
peri in Sardinia hoc genere prouideri, ut excise trabes
eius, aut in piscina qualibet anno toto mersæ lateret. post
operi futuræ aut arenis obrueretur in litore, ut aggestio-
nem, qua tectæ essent alternis æstibus reciprocans fluctu
allueret. Cædrus durabilis, nisi humore tangatur. Quæcũ-
que autẽ ex parte meridiana cæduntur, utiliores sunt: quæ
uero

uero ex septentrionali proceriores, sed facîle uitiantur.

De transferendis arboribus maioris

ætatis. TIT. XVI.

HOC mense locis siccis, calidis, & apricis maiores ar-
bores transferemus truncatis ramis, illesis radicibus, mul-
to stercore, & rigationibus adiuuandas.

De oleo faciendo secundum Græcos, &
emendando. TIT. XVII.

GRÆCI in conficiendi olei præceptis ista iusserunt.
Tantum legendum esse oliuæ, quantum nocte ueniente
possimus exprimere. Molã primo oleo debere leuiter esse
suspensam. Ossa enim confracta sordescunt: quare de solis
carnibus sit prima confectio, & de salignis canistros fieri
debere uirgultis, quia genus hoc oleum dicitur adiuuare.
Nobilius erit quod sponte defluerit. Sales deinde, ac ni-
trũ iubent nouo oleo misceri, ut hæc res spissitudinẽ eius
absoluat. Deinde cum amurca subsederit, oleũ purũ xxx.
diebus exactis, in uitrea uasa transferri. Secundum simili
disciplina fieri, sed mola fortiore quassari.

Oleum liburnico simile. TIT. XVIII.

OLEVM primũ liburnico simile fieri asserunt Græ-
ci, si in optimo uiridi oleo inulam siccam, & lauri folia
& cyperum omnia simul tusa, & subtiliter creta permi-
sceas cum salibus torrefactis, ac tritis, & diu oleo iniecta
perturbes, deinde tribus, aut aliquanto amplius decursis
diebus, cum quieuerit, utaris.

Ut oleum sordidum purges. TIT. XIX.

SI sordet oleum, frictos, & adhuc calentes sales iniici
iubent, & diligenter opriri. Ita mundum reddi post tem-
pus exiguum.

De oleo odoris horrendi. TIT. XX.

Si fue

SI fuerit odoris horrendi, uirides oliuas sine osibus tūdi, & in olei metreta choenicas duas mitti. Si bacca dec fuerint, caules tenerimos olea similiter esse tundendos. Nonnulli utraq; permiscēt, adiecto etiam sale. Sed omnia intra linteū clausa suspendūt, atq; ita in uas olei demittūt. Postea tribus diebus exactis auferunt, & oleū in alia uasa transfundunt. Quidam mittūt uestitum laterem breuiter torrefactum. Pleriq; ordeaceos panes figuratos, & raro linteo inuolutos mergunt, & novos subinde permutant: ubi hoc bis, aut tertio fecerint, sales mittūt, et in alia uasa translatum per paucos dies subsidere patiūtur. Quod si aliquod animal fortē deciderit, & oleum putredine, ac nidore uitauerit, iubent Græci coriandri manipulum in olei metreta suspendi, atq; ita paucis diebus manere. Si nihil de nidore decusserit, mutandum est coriandrū, donec superetur hoc uitium. Sed maxime proderit, post senos dies in uasa munda transferre, melius si acetum antē uerunt. Quidam fœni græci semen siccum, tritumq; permiscēt, uel incensos oleaginos carbones in ipso oleo frequenter extinguunt. Si acerbus odor fuerit, uuae excrementa, quæ Græci *νύκτρα* uocant, præcipiunt tusa, & in masam redacta mersari.

De oleo rancido curando. TIT. XXI.

OLEVM rancidū Græci asserunt sic posse curari. Albam ceram mundo, & optimo oleo resolutam, & adhuc liquentem mitti in oleo iubent. Tunc sales frictos calentes addi, operiri, atq; gypsari. Sic fieri, ut oleum purgetur sapore, & odore mutato. Oleum tamen omne in terrenis locis esse seruandum, & eam eius esse naturam, ut sole, uel igne purgetur, uel aqua feruenti, si simul miscerantur in uasculo.

De con

De condiendis oliuis. TIT. XXII.

HOC etiam mense oliuas condiemus. Harum genera sunt diuersa. Colymbades oliuæ fiunt sic. Alternis cratibus oliuarum pulcium spargis, & mel, & acctum, & sales modicè, stratura intercedente suffundes. Itē sternes oliuas supra surculos foeniculi, uel anethi, siue lentisci, & ramulis oliuæ subditis, aceti heminā, & muriā superfundis, & has constructiones usq; ad uasculi plenitudinem patieris insurgere. Aliter: Electas oliuas muriā maturabis, post XL dies muriā fundis uniuersam: tunc duas defruti partes, aceti unā, mentam minute incisam uasculo adijcies, & oliuis replebis, ut iusta infusione liquor supernatet. Aliter. Oliuas manu lectas, una nocte integra, in balnei uapores esse patieris tabulā, uel crati superpositas: mane balneis exemptas, salibus tritis consperges, & uteris: quæ non amplius, quam VII. dies poterunt custodiri. Aliter: Oliuas illasas primò mittis in muriā: post dies XL leuabis, atq; in tercides acuto calamo. Et si dulciores habere uolueris, duas sapæ partes, et aceti unā: si acriores, aceti duas, et sapæ unā debebis infundere. Aliter: Passi sextariū unū, cineris bene creti quantū manus utraq; gestabit, uini ueteris unū suniculū, & aliquantū cupressi foliorū mistis omnibus oliuas infundis, inculcas, & subinde crustam faciendo saturabis, donec ad uasculorū summa ora peruenias. Aliter: Oliuas, quas uacantes repperis, rugis contrahentibus crispas colligis, et salibus tritis resperfas expādis, donec sole inarescant. Tunc substrato lauro alternas crates baccarū sepius ordinabis. Tunc defrutum cum saturciæ fasciculo duabus, aut tribus undis seruere patieris. Et postquam teperuerit, supra cōpositas baccas refundes admisto sale paululo, & origani fāsce coniecto, supra ius omne perfundes.

Aliter

Aliter: Lectas baccas ex arbore statim condies, rutam, & petroselinū sternes inter spatia structionis, et subinde cimi nati salis asperstone cumulabis. Postremū mel, & acetū superfundes. Nouissime optimi olei quantumcunq; miscebis. Aliter: Legis oliuas ex arbore nigras, et cōpositas muria diluis: tunc olla adijcis mellis partes duas, uini unam, defruti dimidiā: et ubi simul defruberint, deponis, ac per moues, & acetū misces: cum refrixerit, super oliuas origani surculos sternis, et supra ius omne diffundes. Aliter: Oliuas manu lectas cū pediculis aqua spargis tribus diebus: deinde mittis in muria, & post xii. dies exemptas in uase adijcis cum musti & aceti æquis ponderibus. Et impletū uas ita operies, ut aliqua spiramenta dimittas.

De horis.

TIT. XXIII.

NOVEMBRE M & Februariū ratio temporis per horas dierum fecit æquales.

Hora	I.	pedes	XXVII.
Hora	II.	pedes	XVII.
Hora	III.	pedes	XIII.
Hora	IIII.	pedes	X.
Hora	V.	pedes	VIII.
Hora	VI.	pedes	VII.
Hora	VII.	pedes	VIII.
Hora	VIII.	pedes	X.
Hora	IX.	pedes	XIII.
Hora	X.	pedes	XVII.
Hora	XI.	pedes	XXV.

Palladij

PALLADII DE RE

RVSTICA LIBER

DECIMVSTERTIVS.

De ferendis frumentis, faba, & lini semine.

TIT. I.

DECEMBRI mense feruntur frumēta, triticum, far, ordeum, quamuis ordeus satio iam sera sit. Et faba circa septimū Idus feri potest. Nam post exactam brumā male seminantur. Hoc etiam mense adhuc lini semen spargi poterit, usq; ad vii. Idus Decembris.

De fodiendis pastinis, & cædenda materie.

TIT. II.

NUNC ad instituendas uites, sed post Idus pastina inchoemus effodere, sicut antè tractatum est. Et materię bene hoc mense cædemus. Palos quoq; & corbes faciemus, & ridicas. Et locis frigidis olei faciemus ex lauro, & myrti baccas, atq; lētisci in olei sui cōfēctiōne quassabimus, & uinū myrtite, sicut dictum est antè, retingemus.

De hortis,

TIT. III.

HOC tempore ferenda est lactuca, ut planta eius Februario transferatur. Et iam nunc allium, & ulpicum, & cepullæ, & sinapi, & cunela feri poterunt, disciplina, & more, quo antè narratum est.

De pomis.

TIT. IIII.

HYPOMELIDES poma sunt (ut Martialis asserit) serbo similia. Mediocri arbore nascuntur, & flore candidulo. Dulcedo huic fructui cum acuto sapore commista est. Seritur mense Decembri nucleis in uasculis positus. Mense autē Februario hypomelidis planta, sed pollicis magnitudo

magnitudine robusta transfertur brevissimo scrobe, soluta terra, plurimo stercore. Sed munienda est, quia cito arefcit, si radices eius ventus afflauerit. Terram qualemcuq; non respuit. Amat loca tepida, aprica, maritima, & sepe saxosa. Statum rigidum reformidat. Inseri non potest, exiguaturat etate. Poma eius aut in picatis, & minutis urceolis, aut scrobe populi, aut in ollis inter uuas uinaceis obruta seruabuntur.

De rapis condiendis. TIT. V.

N V N C rapa in partes minutas recisa, & leuiter cocta, & tota die diligentius exsiccata, nequid reseruent humoris, & sinapi ex aceto (sicut moris est) temperato, mergere, & condire curabimus, & repleta uasa claudemus, ac post aliquantos dies gustibus explorata, profereamus usuri. Quam rem Ianuario quoq; & Nouembri mese poterimus efficere.

De echinis, & pernis, & lardo salientis, & auium laqueis disponendis. TIT. VI.

N V N C etiam quibus litus in fructu est, ubi luna iuuabit augmentum, quae omnium clausorum maris animalium, atq; concharu iubet incremento suo membra turgere, echini carnes salibus condire curabunt. Quod solito more conficitur. Hanc quoq; rem per omnes menses bene faciemus hybernos. Pernas etiam, & lardum conficimus non solum mense hoc, sed omnibus, quos hyemalis algor astringit. Tempore hoc per humiles syluas, & bacis foecunda uirgula ad turdos, & ceteras aues captendas laqueos expedire conueniet. Hoc usque in Martium mensem tendetur aucupium.

De horis. TIT. VII.

DECEMBREM Ianuario in horis causa dispar adiunxit

adiunxit, cum linea simili ille augetur, iste decrescat.

Hora	I.	pedes	XXIX.
Hora	II.	pedes	XIX.
Hora	III.	pedes	XV.
Hora	IIII.	pedes	XII.
Hora	V.	pedes	X.
Hora	VI.	pedes	IX.
Hora	VII.	pedes	X.
Hora	VIII.	pedes	XII.
Hora	IX.	pedes	XV.
Hora	X.	pedes	XIX.
Hora	XI.	pedes	XXIX.

PALLADII RVTI

LII TAVRI AEMILIANI de Institutione Liber, Ad Philosophum uirum doctissimum.

ABES aliud indultae fidei testimonium. Pro usura temporis hoc opus de arte institutionis adieci. Sed quod uolumina haec ruris colendi serius, quam iusseras, scripta sunt, librarij manus segnior fecit, cuius ego tarditatem nunquam maligne aestimo. Scio enim quod frequenter inclinet argutia famulorum. Malo operam eius expectare potius, quam timere. Nescio utrum comune sit dominis: mihi difficile contigit, in seruilibus ingenijs inuenire temperiem. Ita saepissime natura haec uitiat comodum siquod est, & miscet optanda contrarijs. Velocitas procurrit in facinus, segnicies figuram benignitatis imitatur, & tantum recedit

M m

cedit

cedit ab agilitate, quantum recessit à scelere. Diu tamè apud te pudorem meum distuli, sed hoc quasi bonus famulus feci. Verù nescio, si tuum ad has modo minutias inclinetur ingenium. Grande erit, et par desiderio suo, quod studij tui quaeret affectio. Et licet de his nugis fauorabiliter sentias, ego meas opes aestimare non differo. Non est magni loci assibus intueudis oculos duxisse per puluerè, quia nescio quomodo nota sunt quedam maximarum personarum minuta cõpendia.

DE INSITIONIBVS

LIBER XIII.

PASIPHILE ornatus fidei, cui iure fa-
temur,

Siquid in arcano pectoris umbra t egit,
Bis septem paruos opus agricolare libellos

Quos manus hæc scripsit, parte silente pedum,
Nec strictos numeris, nec Apollinis anne fluentes,

Sed pura tantum rusticitate rudes,
Commendas, dignaris, amas, & rustica dicta
Affectu socij sollicitante colis.

Nunc ideo modicum crescens fiducia carmen
Obtulit arbitrio letificanda tuo.

Est nostræ studium non condemnabile musæ,
Vrbanum fari rusticitatis opus:

Sub thalami specie felices iungere syluas,
Vt soboli mistus crescat utrinque decor:
Connexumque nemus uestire affinis umbris,
Et gemina partum nobilitare coma.

Fœderibus blandis dulces confundere succos,
Et lætum duplici fruge saporis ali.

Que quibus hospitium præstent uirgulta docebo,
Que sit adoptiuus arbor onusta comis.

Ipsæ poli rector, quò lucida sydera currunt,

Quò fixa est tellus, quò fluit unda maris,

Cum possit mistos ramis inducere flores,

Et uaria grauidum pingere fronde nemus,

Dignatus nostros hoc insignire labores,

Naturam fieri sanxit ab arte nouam.

Non segne officium nostræ reor esse camœnæ,

Aut operis parui gratia fiet inops.

Si uelocis equæ pigro miscetur asello

Ardor, ut in sterilem res cadat acta gradum,

Fœcundumque genus productus deleat heres,

Et sibi defectum copia prolis agat:

Cur non arbor inops pinguescat ab hospite gemma,

Et decus externi floris adeptæ micet?

Incipiam, quicquid ueteres scripsere coloni,

Sacræque prisorum uerba labore sequar.

Principio multas species industria solers

Protulit, & doctam iussit inire manum.

Nam quæcunque uirens alienis frondibus arbor

Comitur, his discit credita ferre modis.

Aut noua discreto figuntur germina libro,

Aut aliud summo robore fissa capit,

Aut uirideis oculis extremi gemma tumoris

Accipit, & lento stringitur uda sinu.

De uite.

Primus echionij palmes se iungere Bacchi

Novit, & externo tenditur uua mero.

Nexilibus gemmas fecundos implicat artus

Vitis, & amplexum pascit adulta genus,

Degenerisque comæ uestigia mitis inumbrat

Pampinus, & pingui curuat onusta Deo.

De oliua.

Robora Palladij decorat syluestria rami,
Nobilitat partus bacca superba feros.
Fœcundat sterilis pingues oleaster oliuas,
Et quæ non nouit munera ferre, docet.

De pyro.

Germine ca na pyrus, niueos haud inuida flores
Commodat, & uarium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum,
Fraxineasq; nouo flectit honore manus.
Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu
Instituens, duræ dat sua membra cuti.
Et steriles spinos, & inertem fœtibus ornatum
Dotat, & ignotum cogit amare decus.
Huius & immisi uertere cydonia rami,
Pomaq; confusus blanda creauit odor.
Castaneæ septos aspro uelamine fœtus
Exiit, & placido pondere mutat onus.
Mespilaq; exarmat pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice uota premit.
Creditor in Libycis sua germina nectere ramis,
Lataq; puniceo posse decore frui.

De malo punico.

Punica non alios unquam dignata saporis
Mala, nec externis associata comas.
Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
Et sibi cognato picta rubore placent.

De pomo.

In sita proceris pergit concrefcere ramis,

Et sociam mutat malus amica pyrum.
Seq; feros syluis hortatur linquere mores,
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataq; robora sentes
Leuigat, & pulchris uestit adulta comis.
Exiguam sorbum dulci distendere succo
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Stipitibus gaudet nomen mutare salignis,
Et gratum nymphis spargere flore nemus.
Robora thyrfigero platani concordia Baccho
Fœtibus instituit plena rubore nouis.
Illius insolitas miratur persicus umbras,
Populeasq; ferunt candida dona comæ.
Mespilus huic paret, lapidosaq; uiscera mutans
Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
Pro sudibus fœtis, & pro prægnantibus armis
Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

De persico.

Ipsa suos onerat meliori germine ramos
Persicus, & pruno scit sociare genus.
Imponitq; leues in stipite Phyllidis umbras,
Et tali discit fortior esse gradu.

De malo cydonio.

Cum præstet cunctis se fulua cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hospitio.
Roboris externi librum aspernata superbit,
Scit tantum nullo crescere posse decus.
Sed proprijs pandens cognata cubilia ramis,
Stat, contenta suum nobilitare bonum.

De mespilo.

Aenula dura pyri despecti mala saporis

Et

M m 3

Mesp

Mespilus admissio germine tuta subit.
 Et geminis sese uiolentior inserit armis,
 Atque auidas terrent robora seua manus.
 De malo citrio.
 Nec non & citrij patiuntur mutua rami
 Pignora, quæ grauidæ cortice morus alit.
 Pomæq; pasturi blando redolentia succo
 Armatis mutant spicula nota pyris.
 De prunis.
 Pruna suis addunt felicia germina membris,
 Donaq; cognato corpore læta ferunt.
 Exarmat foetus, sed brachia roboris armat
 Castanea prunus iussa tenere larem.
 De siliqua.
 Assuescunt siliquæ uiridi mollescere succo,
 Et gremio pascunt cætera poma suo.
 De ficibus.
 Persuadet moris tetrum mutare colorem
 Ficus, & inuasis dat sua iura comis.
 Se quoque miratur pingui grandescere succo,
 Et solitum gaudet uincere poma modum.
 Insignes filijs platanos, felicia mensis
 Brachia gaudentes uitis honore comas.
 Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
 Seruat, & optatos implet adeptæ sinus.
 De moro.
 Mutua quin etiam moris commercia ficus
 Præstat, & oblatum robore germen alit.
 Fraxinus huic auidæ confert sua membra sorori,
 Et metuit foetus sparsa cruore novos.
 Proceras fagos, & poma hirsuta uirentis

Castan

Castanea, duris aspera mala comis
 Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu,
 Et succo pascit turgida poma nouo.
 Obsequitur moris blando terebinthus odore,
 Et geminis ueniunt munera mista bonis.
 De sorbis.
 Sorba suos partus merito maioris honestant
 Seminis, & pulchro curua labore nitent.
 Hæc arbos spinæ duros mucronibus artus
 Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
 Aureaq; annexo miscere cydonia foetu
 Gaudet, & externi dona coloris amat.
 De ceraso.
 Inseritur lauro cerasus, partuq; coacto.
 Tingit adoptiuus uirginis ora pudor.
 Umbrantes platanos, & iniquam robore prunum
 Compellit gemmis pingere membra suis.
 Populeasq; nouo distinguit munere frondes,
 Sic blandus spargit brachia cana rubor.
 De amygdalo.
 Phyllis odoratos primæuis floribus artus
 Discijsi pruni cortice fixa tegit.
 Pomæq; permutat uelamine persica misto,
 Duriciemq; docet tegminis esse loco.
 In modicam tornat siliqua tendente figuram,
 Et frondes pulchro ditat odore feras.
 Castaneamq; trucem depulsis cogit echinis
 Mirari fructus leuia poma sui.
 De pistacijs.
 Quin & amygdaleos subeunt pistacia ramos
 Et debitum maius de breuitate petunt.

M m 4

Hæc

Hæc & cognato cingens terebinthus amictus

Nutrit adoptius nobilitanda comis.

De castanea.

Flumineam salicem fecundant ardua membra

Castaneæ, & multo pasta liquore uigent.

De nuce.

Arbutæ frondes uasta nucis occupat umbra.

Pomaq; sub duplici cortice tuta refert.

Cætera, quæ solers processu temporis usus

Exprimet, exemplis instituire nouis.

Hæc sat erit tenui uersu memorasse poetam,

Quem iuuat effossi terga mouere soli.

Carmina tu duros inter formata bidentes

Aspera, sed miti rusticitate leges.

FINIS.

INDEX EORVM

QVAE HABENTVR IN

Palladij de re rustica libris.

A

Abies	170	Anserum sagina, admissura,
Ablaqueandæ uites quando		partus, pastus, educatio,
37		plumarum uulsura, incu-
Admissarius asinus	104	batio, foctura
Aedificium pro agri merito		Anserum latamen
statuendum	11	De Apibus
Aëris probatio	4	32.122.132
Aesculus	170	Apium statio
Aestiuae mansiones	14	Apij maiores ut fiant
Agri electio	10	107
Agrorum remedia	27	Aprili mense quæ fiant
Agricultura quatuor rebus		106
consistit	3	Aqua quomodo probanda,
Agnorum generatio, & cu		an sit salubris nec ne
ra	168	4.
Albarium opus quomodo		Aqua quò inueniatur
fiat	15	132
Alica quomodo fiat	125	Aquã ex qualitate terre dijs
Allij satio	160.175	dicare
Alnus	170	132
Albineus color	102	Aquarum discrimina ibidẽ
Althea	353	Aquæductus quò fiant
Amygdalum	183	135
Amygdalæ cultus	45	Arandi disciplina
Aneti satio	67.148	37
Anisi satio	89	Arborum maioris ætatis
		tralatio
		172
		Arborum tempestiua insti-
		tio 64. ca. 19
		Arbustiua uites
		55
		Aræ situs, & constructio
		31
		Aræ genera
		18

M 5 Arietes

I N D E X.

Arietes	128	Capillamenta radicum	149
Armoracia quid, & eius satio	149	Caprae	169
Asinus admissarius	104	Capparis satio	148
Asparagus ubi serendus	66.	Caprificare ficus	96
87		Capitatum	161
Atriplex	108	Carpinus	170
Auellanae satio	76	Cardui satio	86.147
Augusto mense quae fiant	360	Caroenum	155
360		Castanea	170
Auiaria	19	Castanea quo seratur	164.
Aureus color	102	184	
B		Castaneae quomodo feruntur	166
Badius color	102	Catena lignae	15
Balnea	34	Caules quando serenda	67
Bete satio		Ceparum satio	67
Brassica satio	107.141	Cepulae ibide, &	148.175
Brassica uitibus inimica	132	Cera	122
Bubillum constructio, & situs	19. cap. 21	Cerasti satio	144.183
De Bubus abunde	99. ca. 11	Chamamilleum oleum	124
C		Ceruinus color	102
Caduca poma	73	Cicer	83
Cedrus	170	Cicercula quando serenda	38
Calcis genera	13	Cimices quomodo enecentur	28
Calcatorium	17	Cuminum	89
Campae	29	Citri satio	96
Canabi satio	50	Claua feri	eadem
Cancris fluuiales	29	Color terrae	6
Cannetorum positio	66	Color in equis	102
Cantarides	28	Colostrum quid	168
		Columba	

I N D E X.

Columbariorum positio	19	Fici satio	95.182
Coniza	18	Foenile	23
Coriandri satio	89	Foeni graeci satio	39
Cors quomodo fiat	19	Foeniculum	68
Cucumeres	87	Fornucae ne molestae sint	
Cucurbitae	89	29	
Culices quomodo necabis	28.29	Fossorum periculum in putris fodiendis, & quomodo cuitetur	134
Culex herba	87	Fraxinus	170
Cunela satio	175	Fructuum uenturorum experimenta	124
Cupressus	170	Frumentum in quali campo serendum	9
D		G	
Dactylorum ossa	148	Galaticum ordeum, & eius satio	58
Damascena pruna	164	Gallarum educatio	28
Decembri mense quae agenda	175	Gallarum partus	49
Defrutum	155	Gilbus color	102
Duracina persica	162	Ilyagra	172
E		Git	142
Equus & Equabus	101	Glandis legenda ratio	170
Erucae remedia contra erucas	28	Grando: Contra grandinae remedia	27.28
Erucae satio	43	Guttatus color	102
Eruum	51	H	
Eius satio	39	Helioselinon	107
Excodicare uites	37	Hybernae mansiones	12
F		Hydromelli	129
Faba satio	158	Hippomelides	175. ca. 4
Fagus	170	Hippo	
Faseli satio	143		
Fici uirides quo seruntur	97		

I N D E X.

Hippofelinon	107	Mali infitio	73
Horrei positio	17	Maltha	16
Hortorū situs	26	Maltha calidaria, & frigi-	
Hortorum remedia	27	daria	33
I		Maluæ satio	147
Inoculatio	162	Mansiones hybernae, et aesti-	
Instrumenta agrestium	36	uæ	12
Intrybi satio	147	Martio mense quæ fieri de-	
Inule satio	69	beant	82
Iuglans	46	Materies quâdo cædêda	170
Iulio mense quæ agêda	126	Medica	51.106
L		Mel dijs ac hominibus gra-	
Lactuca 42. Eius satio	175	tum	123
Lætamen	131	Melonum satio	83
Lætare arbores	10	Mentæ satio	68.148
Larix	170	Milij satio	83
Lateres quō conficiēdi	117	Myrti uinum	48.79
Lateritij parietes	14	Myrtinum oleum	48
Laurinum oleum	48.146	Mori satio	76
Legumina an sarrienda	39	Morus	76.182
Lenticulæ satio	50	Muli	103
Lentiscini olei confectio	49	Mures ne noceant	29
cap. 21		Murteus color	102
Lignarium	25	Mustum	151
Liliorum satio	65	N	
Liliaceum oleum	118	Nasturtium	141
Lini satio	144	Napi	126
Lupini satio	138	Napus mutatur ī rapā	126
M		Nux inglans	46
Maio mense quæ agêda	112	Nux	184
Mala punica	89	Novembri mense quæ agen-	
		da	

I N D E X.

da	158	Pastinandi genera	39
O		Pastini mensura	40
Ocymisatio	148	Pauimenti construendi ra-	
Oſobri mense quæ fieri de-		tio	13.117
beant	143	Pauones	21
Oenomelli confectura	155	Perfici infitio	161. Inocula
Olearum cura	85	tio	162
Olea infitio	106	Petroselinum	107
Olea à castis colenda	9	Persicus scripta nascitur	161
Oleum uiridius quomodo		Phasiani	23
fiat	146	Pila	34
Olei conficiendi ratio	171	Pinguis terræ indicia	5
Oleum liburnico simile	171	Pinus	170.162
Oleum sordidum, horrendi		Pistacia	149.183
odoris, rancidum, quomo-		Pyri satio	70
do repurges	172	Pyra ne lapidosa, nec uermi-	
Oliuarum conditura	173	culosa sint	71
Oliueti situs	62.146	Pyri uinū & acetū, ibidem	
Olus	89	Pisi satio	138
Ordei gallatici satio	38	Piscina	25
Origani satio	148	Pistaciorum satio	149
Oues ne scabræ fiāt	128	Pistrinam	36
P		Podia	17
Palearium	25	Poma ne uermiculosa sint,	
Palus uitanda	11	nec caduca, & ut diu ser-	
Palmæ satio	148. cap. 12	uentur	73
Papaueris satio	141	Pomariorum situs	26
Pascua	168	Poma ne findantur, & ne	
Pascendi ordo	168	uermibus laborent in ar-	
Passum quomodo fiat	156	bore	90
Pastinacæ satio	68.148	Populus	170
		Porco	

I N D E X.

Porcorum educatio	77	Rosati confectio	117
Porum quando ferendum,		Rosatum, sine rosa quomo-	
et si uelis scituum aut ca-		do fiat	155
pitatum	68.69	Roseum oleum	118
Eius tralatio	148	Rubus caninus	26
Prata irrigua quomodo ser-		Russeus color	102
uanda, & lacamine satu-		Ruta quando seritur	86
randa	50	S	
Prata nouella formanda, ue-		Salix	170
tera excolenda quomodo		Salsi humoris remedia	137
139		Sapa	155
Pruni satio	163	Scylliticum acetum	129
Pugna Apum quomodo cō-		Scutulatus color	102
pescatur	123	Septembri mense quæ fiant	
Pulices: contra pulices	29	136	
Pullorum equorum cura	103	Serendi tempus	9
Puluerare uites	84	Serpentes quomodo fugan-	
Putandi tempus	57.159	tur	30
Putei quomodo fodiedi	134	Serpillum	89
Q		Siliqua	75.182
Quercus	170	Symphonica herba	150
R		Sinapis satio	67.147
Radices	131	Sinapi quomodo facias	130
Raporum satio	126.127	Sisami satio	138
Rapa cōfecta ut serues	126	Solum pangendis uineis d-	
Rapæ ut condiendæ	176	ptum	41
Raphanū uiti inimicū	132	Sorba	183
Rodomelli	118	Spongiæ asparagi	88
Rosa	65	Strabula equorum uel boum.	
Rosarij institutio	167	19	
Rosæ uirides seruandæ	118	Sterquilinum	25
		T	

I N D E X.

T		Vitibus quæ seminaria eli-	
Tabulæ uinearum	40	genda	55
Talpa: contra talpas	30.86	Vites si luxuriant sine fru-	
Tauri	128	ge	106
Terrarū qualitates	4	Vites ne nimū sint lachry-	
Tessera	13	mosæ	80
Thynū satio	141.148	Vitis fructus si humore pu-	
Tilia	170	trescat	142
Tonsura ouium	114	Viti sterili remedium	167
Turdorum sagina	20	Vlmus	170
Turtures	20	Vlpicum 160. ca. 6. & 175.	
V		cap. 3	
Vacæ forma	99	Vuæ cōplutæ remediū	146
Valles uitandæ	16	Vuæ ut sint coloris uarij	81
Vinariæ cellæ positio	17	Vuæ ut sine uinacijs nascan-	
De Vino cōdiēdo quæ Gra-		tur, & sine seminibus	79
ci dixerint	151	Vuæ ut referentur in uite	
Vinum è granatis	92	167	
Viola ubi ferenda	65	Ziziphi satio & cultus	108
Violatum oleū et uinū	109		
Viciæ satio	38		
Vitibus quod solum eligen-			
dum	41.51		

FINIS.

